

ΘΩΜΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ

Βορειοηπειρωτικά γράμματα

Ανώνυμοι χρονογράφοι

**Εκδόσεις 3E - Ελίκρανον
Αθήνα 2013**

Ο Θωμάς Στεργιόπουλος γεννήθηκε στο χωριό Γράβα των Αγίων Σαράντα το 1951.

Σπούδασε Ιατρική στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων και από το 1991 διαμένει και εργάζεται στην Ελλάδα ως παθολόγος ιατρός.

Έχει γράψει ποίηση, πεζογραφία και λαογραφικά δοκίμια, ενώ έχει μεταφράσει έργα Αλβανών και Ελλήνων συγγραφέων στα ελληνικά και τα αλβανικά αντίστοιχα.

Στην Ελλάδα εκδόθηκαν τα βιβλία του:

- Καρδάμυλα, ένα κατάρτι της Ελλάδας, πεζογραφήματα, 1995
- Η άγνωστη Ρωμιοσύνη, λαογραφικά δοκίμια, 1997
- Ανθρωποι στα σύνορα, διηγήματα, 2004
- Κάποιοι τραγουδούν δίπλα μας, ανθολογία αλβανικής δημοτικής ποίησης, 2007
- Ο θάνατος του Κώστα Ταμπάνη, διηγήματα, 2010
- Γραμμένα στο χώμα, ιστορίες, 2012
- Από το 2007, είναι υπεύθυνος της σειράς «Οι Ηπειρώτες» των εκδόσεων Ροές.

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

Βορειοηπειρωτικά γράμματα

Ανώνυμοι Χρονογράφοι

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΘΩΜΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ

Βορειοηπειρωτικά γράμματα

Ανώνυμοι Χρονογράφοι

• ΣΥΛΛΟΓΗ •
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 56236

ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ 22/6/2015

ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΜ. _____

Εκδόσεις 3Ε Ελίκρανον
Αθήνα, Ιανουάριος 2013

ΘΩΜΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ

«Βορειοηπειρωτικά γράμματα»

210 σσ.(14X20 εκ.)

Αριθμός έκδοσης: 12601

Κωδικός Καταλόγου: 213126

ΕΚΔΟΣΕΙΣ 3Ε - ΕΛΙΚΡΑΝΟΝ

Τζωρτζ 10 – 106 77 Αθήνα

Τηλ: 210 3303 035 - 210 3303185,

Fax: 210 3303 031

Ηλεκτρονική Επεξεργασία: Κώστας Ζαφειράτης

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η ολική, μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή και μετάδοση έστω και μίας σελίδας του παρόντος βιβλίου, κατά παράφραση ή διασκευή με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό κ.λ.π.) σύμφωνα με τους Ευρωπαϊκούς Νόμους και τους Διεθνείς Κανονισμούς. Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τις δημόσιες υπηρεσίες, βιβλιοθήκες, οργανισμούς κ.λ.π. Οι παραβάτες διώκονται σε όλον τον κόσμο και τους επιβάλλονται κατάσχεση, αστικές και ποινικές κυρώσεις σύμφωνα με τους Διεθνείς Κανονισμούς, περί εκδόσεων και βιβλίων.

All Rights Reserved

Πρώτη έκδοση: Αθήνα, Ιανουάριος 2013

© Copyright: Εκδόσεις 3Ε - Ελίκρανον
Θωμάς Στεργιοπουλος

ISBN: 978-960-9504-91-1

«Μια μέρα το παρελθόν θα μας αιφνιδιάσει με τη δύναμη της επικαιρότητας. Δεν θα έχει αλλάξει εκείνο, αλλά το μυαλό μας»

Οδυσσέας Ελύτης

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΟΙ ΑΝΩΝΥΜΟΙ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Στις πολύχρονες αναζητήσεις μου στην ιστορία και τον πολιτισμό του Βορειοηπειρωτικού ελληνισμού, αναδιφώντας παλιές δυσεύρετες εφημερίδες και ημερολόγια, εντόπισα μια σειρά από ανώνυμα κείμενα που αφορούν την ιδιαίτερη πατρίδα μου. Μια επιλογή από τα κείμενα αυτά παρουσιάζω στο ανά χείρας βιβλίο.

Τι είναι τα κείμενα αυτά; Ποια η αξία τους για το σημερινό αναγνώστη;

Είναι φωνές που έρχονται από μακριά. Βγαίνουν απ' τον ζόφο της Τουρκοκρατίας, φτάνουν ως τα πρώτα χρόνια της ελεύθερης Ηπείρου και αφορούν το Βόρειο τμήμα της.

Στο μικρό αυτό απάνθισμα ο αναγνώστης θα βρει διάφορα είδη του γραπτού λόγου: ταξιδιωτικές εντυπώσεις, χρονικά, ποιήματα.

Όμως το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου αποτελείται από επιστολές. Με την αμεσότητα και τον εξομολογητικό τους λόγο, συνθέτουν ένα συναρπαστικό ανάγνωσμα για τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας στη Βόρειο Ήπειρο.

Αν και οι συγγραφείς τους για διαφορετικούς λόγους προτίμησαν την ανωνυμία, τα γραπτά δεν στερούνται λογοτεχνικών αξιών.

Πίσω από την ανωνυμία τους υπάρχουν άνθρωποι καλλιεργημένοι, που έχουν το χάρισμα του λόγου και οξύμενη παρατηρητικότητα. Από τη διαμαρτυρία τους, τις ευαισθησίες και τον προβληματισμό τους, αναδύεται ένα άδολο αίσθημα πατριωτισμού και ευθύνης για τον τόπο μας που τους φέρνει κοντά μας.

Είναι κείμενα γραμμένα από λόγιους, χρονογράφους και απλούς ανθρώπους του λαού, που δεν επιδιώκουν την προσωπική τους προβολή. Γεννήθηκαν σ' έναν ακριτικό ελληνισμό, που δοκιμάζεται συνεχώς και απειλείται η ύπαρξή του.

Η ιδιαιτερότητα αυτή δίνει στα κείμενα έναν δραματικό τόνο και μια αμεσότητα, που μόνο στον προφορικό λόγο συναντάμε. Αν και τα περισσότερα είναι γραμμένα στην καθαρεύουσα, υπάρχουν μέσα τους λαϊκές παροιμίες, ατόφιες εκφράσεις και ένα χρώμα, που απηχεί το λαϊκό αίσθημα.

Δεν μεταφέρουν προσωπικά δράματα και υποθέσεις μεμονωμένων ανθρώπων. Οι συγγραφείς τους καταγράφουν και εκθέτουν ζωτικά προβλήματα και αγωνίες του τόπου μας. Δεν είναι αμέτοχοι και αδιάφοροι, συμμετέχουν στα γεγονότα, και το αίσθημα ζωής, που μεταφέρουν, σπάει την κρούστα της καθαρεύουσας. Μεταδίδει μια ζεστασιά στο λόγο τους και μια επικαιρότητα σα να 'ναι σύγχρονοί μας.

Αναπόσπαστο κομμάτι των Βορειοηπειρωτικών γραμμάτων, συνδετικός κρίκος ανάμεσα στη

λόγια παράδοση και τη λογοτεχνία του τόπου μας, τα κείμενα αυτά, αν και ανώνυμα, στέκουν αντάξια δίπλα στα καλλίτερα γραπτά των γνωστών Βορειοηπειρωτικών λόγιων της Τουρκοκρατίας: Του Βασίλη Ζώτου Μολοσσού, του Αθανάσιου Πετρίδη, του Αθανάσιου Οικονομίδη, του Νικολάου Μυστακίδη ...

Η ανωνυμία τους δεν είναι απλά σημάδι σεμνότητας και δεν εξηγείται μονάχα με τη λογοκρισία της εποχής. Φανερώνει την ύπαρξη μιας γραπτής παράδοσης, που εκτείνεται πέρα από τους επώνυμους λογίους και εκφράζει την αγωνία και τον προβληματισμό ενός μεγαλύτερου αριθμού ανθρώπων, για τα κοινά και τη μοίρα του τόπου μας.

Εδώ όμως πρέπει να κάνουμε μια διευκρίνηση για τον αναγνώστη. Παρ' όλο τον πλούτο των πληροφοριών, τα κείμενα αυτά έχουν μια ιδιαιτερότητα. Είναι γραμμένα στα χρόνια της τουρκοκρατίας. Οι χρονογράφοι τους ζουν στην τουρκική επικράτεια. Βιώνουν κάτω από τη σκιά του Ασιάτη κατακτητή.

Οι εφημερίδες «Φωνή της Ηπείρου» και «Πύρρος», που δημοσιεύθηκαν τα κείμενα, εκδίδονταν στην Αθήνα. Αντλούσαν όμως το θεματολόγιό τους και προορίζονταν για την Ήπειρο, όπου караδοκούσε το μάτι της τουρκικής λογοκρισίας και η καχυποψία για κάθε τι που έρχονταν από την Ελλάδα. Για όποιον ψάχνει να βρει μηνύματα ελευθερίας και αντίστασης στα κείμενα αυτά, θα απογοητευθεί. Στόχος των γραπτών δεν θα μπορούσε να είναι ο τούρκικος ζυγός, αλλά οι πληγές που άνοιξε στο σβέρκο του Ηπει-

ρώτη χωρικού: Η φτώχεια, η αυθαιρεσία των Τούρκων υπαλλήλων, τα χαράτσια, η ερήμωση της υπαίθρου, η σκληρότητα των τούρκων και αλβανών μπέηδων και αγάδων, τα αλισβερίσια και η πλεονεξία των χριστιανών κοτζαμπάσηδων.

Τα κείμενα περιορίζονται στα όρια της κοινωνικής κριτικής και η εμβέλειά τους σπάνια ξεπερνάει τα σύνορα της κοινότητας. Όμως για όποιον θέλει να μελετήσει την κατάσταση του Βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού τα τελευταία χρόνια της τουρκοκρατίας, το υλικό αυτό είναι ανεκτίμητης αξίας.

Περισσότερο όμως, από τη λογοτεχνική και ιστορική τους αξία, εκείνο που με ώθησε να τ' ανασύρω από τη λησμονιά, είναι οι αναφορές τους σε διαχρονικά προβλήματα του ελληνισμού, οι συγκλονιστικές ομοιότητες και αναλογίες με τη σημερινή κατάσταση του Βορειοηπειρωτικού ελληνισμού. Μια κατάσταση που επιδεινώθηκε μετά το μεγάλο ξεριζωμό και την κάθοδο του 90, που άφησε πίσω έρημα χωριά, χέρσα χωράφια και πικραμένους, μοναχικούς ανθρώπους.

Ο κίνδυνος του αφελληνισμού, που ποτέ δεν εξέλειψε απ' τον τόπο μας, τώρα διαγράφεται πιο ορατός και πιο απειλητικός. Είναι αυτή η αγωνία που κάνει τα κείμενα, να είναι επίκαιρα και να διαβάζονται με ενδιαφέρον.

Στην έρευνα και μελέτη για το Βορειοηπειρωτικό ελληνισμό, το βιβλίο αυτό ελάχιστη συμβολή, θέλει να δώσει ένα έναυσμα στη σύγχρονη γενιά των Βορειοηπειρωτών και Ελλαδιτών φιλόλογων και ερευνητών να στρέψουν το βλέμμα τους προς την ιδιαίτερη πατρίδα μου.

Σε αντίθεση με τη δική μου γενιά, που έζησε σε πνευματική ομηρία, έχουν όλες τις προϋποθέσεις να εισέλθουν και να εμβαθύνουν σ' ένα παρθένο έδαφος που κρύβει εκπλήξεις και μας δίνει μια άλλη διάσταση στον ελληνικό πολιτισμό.

Αν και τα κείμενα μιλούν από μόνα τους και έχουν μια αυτοτέλεια, για τον σημερινό αναγνώστη ελάχιστα εξοικειωμένο με την ιστορία, το χώρο και τις ιδιαιτερότητες του Βορειοηπειρωτικού ελληνισμού, προτίμησα να τα συνοδεύσω με περιεκτικά και άκρως διαφωτιστικά σχόλια, τα οποία προηγούνται σε κάθε γραπτό. Τα σχόλια αυτά αποτελούν κατά κάποιο τρόπο και μια πρώτη προσέγγιση των κειμένων.

Θωμάς Στεργιόπουλος

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΑΠΟΚΛΗΡΩΝ

Οι τελευταίες δεκαετίες της Τουρκοκρατίας στην Ήπειρο ήταν χρόνια εξαθλίωσης των ανθρώπων της υπαίθρου. Ο παμπάλαιος μηχανισμός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με τα χαράτσια και τους φόρους συνέχιζε να ροκανίζει το πενιχρό εισόδημα του χωριάτη, ν' αποδεκατίζει το βιο του.

Στην ακαμψία του και τη σκληρότητα συναγωνίζεται την άλλη μαστίχα της Ηπείρου: Τους ληστές! Ο ερχομός του ταξιντάρη (φοροεισπράκτορα) στα χωριά της άγονης Ηπείρου ακούγονταν σαν πένθιμη καμπάνα, που την ακολουθούσαν μοιρολογία και κατάρεις.

Αυτό το εξοντωτικό φορολογικό σύστημα δημιουργούσε στη φτωχιά Ήπειρο της ξενιτιάς στρατιές απόκληρων, που δεν είχαν μοίρα στον ήλιο. Έφευγαν και κρύβονταν μέσα στα λόγγα και στις σπηλιές σαν κυνηγημένα αγρίμια, αφήνοντας πίσω τους ρημαγμένα νοικοκυριά, κλειστά σπίτια και άδειες καλύβες. Ακόμα και τις άγιες ημέρες των Χριστουγέννων τις περνούσαν στις σπηλιές και τα δάση. Αυτή την έσχατη εξαθλίωση των ανθρώπων της υπαίθρου μας περιγράφει ο ανώνυμος επιστολογράφος απ' τα χωριά της Δερόπολης το 1893.

Είναι κι αυτός ένας ξενιτεμένος στην ίδια την πατρίδα του. Η μοίρα του ενώνεται με τη μοίρα εκατοντάδων Ηπειρωτών, που γιορτάζουν τη γέννηση του Χριστού, κουρασμένοι, μόνοι κι έρημοι, μακριά από τις οικογένειές τους, στις όχθες του Δούναβη, στους σιδηροδρομικούς σταθμούς της Βλαχιάς, στα προάστια της Κωνσταντινούπολης και της Αλεξάνδρειας.

Η επιστολή αυτή, γραμμένη στη δημοτική, δεν έχει την αμεσότητα και τη ζωντάνια του προφορικού λόγου του χωριάτη από το Πωγώνι, που απευθύνεται στους ξενιτεμένους συμπατριώτες του. Είναι όμως επιστολή γραμμένη από καλλιεργημένο άνθρωπο, έχει όλα τα γνωρίσματα του πεζού λόγου. Εκφραστική δύναμη, στοχαστικότητα, συγκινησιακό φορτίο. Από τα ελάχιστα δείγματα δημοτικού λόγου, που συναντάει κανείς σε εφημερίδες του δεκάτου ενάτου αιώνα, όπου η χυμώδης και σπαρταριστική γλώσσα του λαού μας ασφυκτιά μέσα στα βρόχια της καθαρεύουσας και τον δασκαλισμό.

Κείμενο χαμένο μέσα στην ανωνυμία, πεταγμένο σαν μποτίλια στο πέλαγο της φτώχειας και της εξαθλίωσης που έδερνε την Ήπειρο στο ψυχorroάγημα της Τούρκικης αυτοκρατορίας, σε εντυπωσιάζει με την ποιητική του πνοή, τον εξομολογητικό του λόγο. Και άθελά σου αναρωτιέσαι; Πως είναι δυνατό, μέσα στον κατατρεγμό, την απόγνωση και την ερημιά, να υπήρχαν τόσο καλλιεργημένοι άνθρωποι;

« *Επιστολή εξ Ηπείρου*

Σου γράφω από την κορυφή των βουνών της πατρίδος μας, από την πολυστένακτον Ήπειρον, και δεν γνωρίζω εάν και εγώ κατά το τρέχον έτος, θα έχω την χαράν να εορτάσω όπως όλοι οι εν Χριστώ αδελφοί.

Είναι τώρα χρόνια πολλά που γιορτάζω μέσα στα πουρνάρια και δοξολογώ τον παντοδύναμον στα παληοκλήσια, κάτω από τις βαλανιδιές.

Κ' όταν έρχονται τα μεσάνυχτα και ζυγώνει η γέννησης του Χριστού, βουρκώνουν τα μάτια μου κ' αστράφτουν σαν αστραπή από το παράπονο: Την γέννησίν σου Χριστέ προσκυνούμεν και την Αγίαν σου ανάστασιν υμνούμεν και δοξάζομεν.

Αυτά τα λόγια επαναλαμβάνω κρυφά μέσα από τα φυλλοκάρδια. Είναι η μόνη προσευχή που μπορεί κανείς να κάμει στην ερημιά, μέσα στ' άγρια βουνά, καταδικασμένος από χίλια δυο βάσανα και από άλλες τόσες αμαρτίες του γένους μας.

Δεν λυπούμαι πολύ δια τούτο, διότι έτσι σαν κ' εμένα γιορτάζουν όλοι οι Ηπειρώται σκορπισμένοι σαν ο άμμος της θαλάσσης σ' όλες τις άκρες του κόσμου.

Όταν προσεύχομαι, όταν γονατίζω με μάτια δακρυσμένα και με βαθύ παράπονο να προσκυνήσω κ' εγώ την γέννησιν του Χριστού, μου φαίνεται πως βλέπω ένα πατριώτην κουρασμένον από το βαρύ και επίμοχθον έργον, καθήμενον εις τας ό-

χθας του Δουνάβεως, ή τις γκάρες¹ της Βλαχιάς, ή τα προάστια της Κωνσταντινουπόλεως και Αιγύπτου και καταρώμενον εκείνον που πρώτος βγήκε στο ταξίδι.

Βαρύς εξέρχεται από την πικραμένη του καρδιά αναστεναγμός κοιτάζοντας μακριά, ωσάν να θέλει ν' αγναντέψει της πατρίδος τους λόγγους. Σαν να θέλει ν' ακούσει τον ήχον της καμπάνας, ή ν' αφικρασθεί τι γίνεται στο σπίτι του, που πέτρες αν είναι κοντά θα ραγίσουν, σίδερο θα λιώσει. Και μόνον της ξενιτιάς τα ακρογιάλια δεν συγκινούνται και τα άγρια κύματα καταπνίγουν τους αναστεναγμούς και τους πόθους του και καμιά φορά και αυτόν τον ίδιον.

Αναθεματισμένη είναι η ξενιτιά και όλα της τα βάσανα. Κ' εγώ είμαι σαν στα ξένα. Την σκούφια μου από χρόνια δεν την άλλαξα, πατούνες καινούργιες ποτέ τα Χριστούγεννα δεν εφόρεσα, μήτε το ταλαγάνι άλλαξα.

Με αυτά κάθε χρόνο δέχομαι και ξεπροβοδώ τα Χριστούγεννα. Και μόνον το συχωροχάρτι μου μένει για παρηγοριά. Αυτό είναι ο αχώριστος μου σύντροφος εδώ εις τα έρημα βουνά. Αφού τίποτε άλλο δεν έχω, αφού έχασα όλους μου τους συγγενείς, τους μνημονεύω μια φορά το χρόνο και παρηγοριούμαι. Εις το χωριό δεν πιστεύω να πάγω. Μήπως κ' εκεί είναι καλύτερα; Φτώχια ορέ, φτώχια και γύμνια κι' ορφάνια!

¹ Γκάρα - (ρουμάν.) σιδηροδρομικός σταθμός

Πέρυσι θέλησα κ' εγώ να εκκλησιασθώ και να εορτάσω στο σπίτι, όπως όλοι οι Χριστιανοί.

Όλοι οι λογγογεννημένοι εσυναχθήκαμαν από βραδύς στο κόνισμα που είναι κοντά στο παληοκκλήσι και πολύ πουρνό, να βρεθούμε σημαίνοντας η καμπάνα στο χωριό.

Εκλεισα την καλύβα για πρώτη φορά, το κλειδί είχε σκουριάσει και μόλις κατόρθωσα να κλείσω, άφηνα πρώτη φορά το λημέρι για να πάγω στην εκκλησιά.

Τα πολλά τα βάσανα, μου φαίνονται πως είναι κρίματα και ήθελα να ξαλαφρώσω την ψυχή. Ποτέ κακό κανενός δεν έκαμα, ποτέ σε κλέφτη ψωμί δεν έδωκα, αλλά και ποτέ εις την εξουσία δεν έδωκα χαμπέρι, γιατί αλί σε μένα και το κορμάκι μου. Αντί να μ' ευχαριστήσουν, θα με βάλουν στη φυλακή και θα μου ψησουν το τομάρι.

Κανενός γίδα ποτέ δεν έκλεψα, ούτε καλαμπόκι τσάκισα, αλλ' ούτε και τ' αμπέλι ετρύγησα. Διόλα αυτά, ήθελα κι' εγώ να προσκυνήσω μαζί με τους άλλους αδελφούς και να ελαφρώσω με την προσευχή τα βάσανά μου.

Ο τριγμός της κλειδωνιάς, το βέλασμα των αρνιών, το υπόκοφον και αόρατον γαύγισμα των σκύλων, η ορμή του νερού, το οποίον έπιπτεν από το αυλάκι εις τον παρακείμενον μύλον, καθ' ην ώραν απεχωριζόμην της κατοικίας μου, απετέλουν αρμονίαν παράδοξον, ήτις επροξένει εις εμέ αίσθημα μυστηριώδες και ανεξήγητον.

Η σκυθρωπότης της φύσεως, η επιβλιτικότητα των πέριξ υψουμένων γιγαντωδών ορέων, μου ενέπνεον αίσθημα μελαγχολίας, όπερ επηυξάνεν ο πλαταγιασμός των ποταμών οι οποίοι διαυλακούσι τον κάμπον.

Πριν προχωρήσω, εστάθηκα ν' αφικρασθώ. Τίποτε δεν ηκούετο. Το παν εκάλυπτε σιγή. Πέρα στους Γκόλιους, εις την Σωτήρα, διεκρίνετο φως, αλλά μετ' ολίγον και τούτο εξηφανίσθη. Εσταυροκοπήθηκα τρις και επανέλαβα μετά ταχύτητος την πορείαν, εβάδισα, ίνα συναντηθώ μετά των άλλων.

Ενώ επροχώρουν προς το Παληοκλήσι, ησθάνθην τας πρώτας τολύπας χιονος και όσο περπατούσα ηύξανεν αυτη και όταν έφθασα κάτω από το κόνισμα, μόλις ηδυναμην να σύρω την κάπα φορτομένην από χιόνι.

Εφθασα τέλος εις το χαγιάτι μόλις και μετά βίας. Αλλ' αντι να βρω μόνον τους ολίγους συντρόφους μου, βρήκα ένα σωρό άλλους, γυναίκες, παιδιά και πρόβατα, περίφοβους, τρομαγμένους και καθημένους πέριξ πλουσίας πυρκαϊάς, ήτις έτριζε από τα κούτσουρα. Η φωτιά εφώτιζε λαμπρά το χαγιάτι και εφαίνονταν όλες οι αστριέχες.

Σε κάθε γωνιά ήταν κρεμασμένος κι ένας κλούτσος. Οι τοίχοι ήσαν μαυρισμένοι από την καπνιά και από τις φωτιές. Πόσοι οδοιπόροι, πόσα παλικάρια του βουνού δεν αναπαύθησαν εδώ και δεν επύρωσαν το παγωμένο τους κορμί!

Τους εχαιρέτισα και με αντιχαιρέτισαν με φωνή σβησμένη. Τι ήθελαν εκεί, ενώ ξημέρωνε τέτοια μέρα; Πως αφήκαν τα σπίτια τους και πήραν την ερημιά, ενώ εμείς, του λόγγου οι σύντροφοι, με τόσες θυσίες βαδίζουμε προς το χωριό;

Τα δάκρυα τους, τα σχισμένα τους τσαρούχια, τα χλωμά τους πρόσωπα, και αυτά τ' ανέκφραστα βλέμματα, μου αποκρίθηκαν μόνα. Δεν ημπούρεσα πια, δεν εβάσταξε η καρδιά μου.

Με μιας εγέμωσαν τα μάτια μου από δάκρυα, εθόλωσε ο νους μου και γονατισμένος εμπρός στην πόρτα της παληοκλησιάς: «Θεέ μου, είπα για μας ποτέ Χριστούγεννα δεν ξημέρωσαν, για μας ποτέ Λαμπρή δεν ήρθε. Εδώ και πάλι σ' αυτά τα έρημα βουνά θα γιορτάσουμε. Ας ακούσουν αυτά την προσευχή μας. Ας την κρύψουνε εδώ των δέντρων τα παχιά κλωνάρια, ή ας την φέρει όπου θέλει του ανέμου το άστατον ρεύμα. Ας την φέρει στην Βλαχία, στην Πόλη, στην Σμύρνη, στην Αραπιά, και όπου είναι αδέρφια μας».

Με μιας όλοι εγονάτισαν και με παράπονο μεγάλο επανέλαβαν πολλές φορές την προσευχή μου. Καταραμένη να είναι η μάνα που μας γέννησε και μας έριξε μέσα σε τόσα βάσανα. Αλλού λαλούν τα όργανα και βροντούν οι ράχες από τις ντουφεκιές, κ' εδώ αχολογάει η ερημοκλησιά από τα δάκρυα και τους αναστεναγμούς. Δαρμένοι και κατατρεγμένοι αφήκαν τα σπίτια τους κ' επήραν τα βουνά. Γι' αυτούς Χριστούγεννα τίποτε δεν είναι. Τους πήρεν ο χάρος τους γονιούς και τα παι-

διά, τους πήραν κι οι ταξιντάριδες το βιο, τους πήραν όλα τα τεντζεριδία κι όλα τα πλιάτσικα του σπιτιού. Τους πήραν τα ζωντανά και δεν τους έμεινε τίποτα. Και έτσι έρημοι κι' αυτοί στην ερημιά εβγήκαν για να γιορτάσουν, να μη γλέπουν την γύμνια του σπιτιού, να μη δεχτούν στο σπίτι τους βίζιδα. Κανένας να μη τους ιδεί την πόρτα.

Δεν πρόφτασα να τελειώσω κι ο μούργκος, ο αχώριστος μου σύντροφος, το μόνο μου παλληκάρι, το πιστό σκυλί, αλύχτησε δυνατά, και το αλύχτημά του εβούιξε στις μπεσταριές και σ' όλες τις λακιές.

Ήταν η ώρα που βαρούσε η καρπάνα, η ώρα που γεννιόταν ο Χριστός, η ώρα που κάθε πιστός αλλαγμένος και χαρούμενος πήγαινε στην εκκλησιά ν' ακούσει τη γέννηση του Χρηστού.

Η ώρα που κάθε Χριστιανός, ύστερα από σαράντα μέρες σαρακοστή, πήγαινε να κοινωνήσει με κρυφή χαρά.

Εν »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ.67/ 1892)

ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ

Οι ανυπόγραφες επιστολές που ακολουθούν, γραμμένες στο τέλος του δεκάτου ενάτου αιώνα, όπου η Ήπειρος ακόμα τουρκοκρατείται, αφηγούνται την επιστροφή στην πατρίδα της ξενιτεμένου. Παραλήπτης των επιστολών κάποιος συμπατριώτης του, που μένει χρόνια στην ξενιτιά, ονόματι Μάρκος, στον οποίο υποσχέθηκε να του μεταφέρει της εντυπώσεις απ' το ταξίδι της επιστροφής στη γενέθλια γη.

Η διαδρομή γνωστή: Παίρνει το καράβι στην Κωνσταντινούπολη και φτάνει στην Κέρκυρα. Μετά από μια ολιγοήμερη διαμονή στο νησί των Φαιάκων, επιβιβάζεται ξανά στο αυστριακό καράβι και πιάνει τη Σκάλα των Αγίων Σαράντα. Από εκεί, με της γνωστούς αγωγιάτες, με τα μουλάρια, οδοιπορεί της την πατρίδα του, τη Δερόπολη.

Ο τρόπος που διάλεξε ο ξενιτεμένος να μεταφέρει στον συμπατριώτη του της εντυπώσεις του ταξιδιού, του δίνει τη δυνατότητα να κάνει πράγματι μια εξομολόγηση. Να περιγράψει της πίκρες και τα βάσανα της ξενιτιάς της όχθες του Δούναβη, στα σοκάκια της Πόλης και της μόλους της Σμύρνης.

Η διαδρομή Κωνσταντινούπολη-Ήπειρος, το κλασικό αυτό δρομολόγιο της ξενιτιάς των Ηπειρωτών, που είναι ταυτόχρονα δρομολόγιο και άλλων Βαλκανικών λαών, του δίνει τη δυνατότητα να γνωρίσει και να περιγράψει το μωσαϊκό των ξενιτεμένων: Αλβανοί, Έλληνες, Μαυροβούνιοι.

Πέρα από το συγκινητικό φορτίο των εντυπώσεων της επιστροφής της ανθρώπου που έφυγε από τη πατρίδα του παιδάκι και κατακλύζεται από τη νοσταλγία για το γενέθλιο τόπο, της αγαπημένους του, ο ταξιδιώτης έχει την ευκαιρία να ρίξει ένα βλέμμα οξύ, διεισδυτικό στην Κέρκυρα.

Να διαπιστώσει με πόνο ψυχής την τεράστια διαφορά ανάμεσα στην τουρκοκρατούμενη Ήπειρο και στα ελεύθερα Επτάνησα. Το βλέμμα ειςχωρεί βαθιά στη ψυχολογία και το χαρακτήρα των Κερκυραίων. Οι σελίδες από τη διαμονή του στην Κέρκυρα, η άφιξη στο λιμάνι και η αναχώρηση είναι μοναδικές. Πρόκειται ουσιαστικά για δύο διαφορετικούς κόσμους.

Η φιλοπατρία του Ηπειρώτη, που έζησε μέσα της εξεγέρσεις, τη σκλαβιά, της ξεριζωμούς, το συλλογισμένο και τραχύ πρόσωπό του, έρχεται σε αντίθεση με της αμέριμνους και κοσμοπολίτικους νησιώτες, που βλέπουν της απέναντι με υπεροψία και περιφρόνηση. Αυτή η απίστευτη διαφορά στη ψυχολογία, κάνει τον ξενιτεμένο Ηπειρώτη να ξεσπάσει ενάντια στον Κερκυραίο έμπορο.

Στην ουσία ολόκληρο το γραπτό είναι της ύμνος στη φιλοπατρία όχι μόνο των Ηπειρωτών, αλλά όλων των Βαλκανικών λαών.

Αν η παραμονή του στο νησί των Φαιάκων, του δίνει την αφορμή για μια διαδρομή στον Ηπειρωτισμό, η τελευταία επιστολή, που συμπίπτει με την άφιξή του στο γενέθλιο τόπο, είναι συγκλονιστική. Η νυχτερινή είσοδος στο χωριό και το συναπάντημα με της γυναίκες και της μανάδες των ξενιτεμένων, σκοτώνει κυριολεκτικά όλη τη λαχτάρα και τη χαρά της επιστροφής στην πατρίδα.

Ο διάλογός του με της μανάδες των ξενιτεμένων έχει κάτι από την αρχαία ελληνική τραγωδία. Και οι ταξιδιωτικές αυτές εντυπώσεις, κλείνουν με μια φωνή που αναστατώνει το ήσυχο χωριό. Είναι η φωνή του τελάλη, που αναγγέλλει τον ερχομό του Τούρκου φοροεισπράκτορα. Η είδηση αυτή συμπυκνώνει όλη τη σκληρότητα του Τουρκικού ζυγού.

Αν και η Οθωμανική Αυτοκρατορία ψυχορραγούσε και σε 20 χρόνια θα είναι παρελθόν στα Βαλκάνια, συνεχίζει με απίστευτη αγριότητα να απομυζεί τον ιδρώτα και το αίμα της φτωχολογιάς: «Αύριο να φέρετε όλοι γρόσια στον ταξηντάρη. Όποιος δεν πληρώσει θα κονέψουν οι σουφαρήδες μέσα εις στο σπίτι του». Εφιαλτικές εικόνες: Οι Τούρκοι καβαλάρηδες να εισβάλλουν μέσα στο φτωχόσπιτα και της καλύβες για να σηκώσουν και να πάρουν ότι βρουν από την φτωχολογιά! Οι ταξιδιωτικές αυτές εντυπώσεις είναι ένα κείμενο με λογοτεχνικές αξίες, παρατηρητικότητα και ευαισθησία.

Γραμμένο σε μια βατή καθαρεύουσα, θα μπορούσε άνετα να το υπογράψει κάθε έλληνας συγγραφέας της εποχής του.

Εκείνο που δίνει ιδιαίτερη αξία και καθιστά το ταξίδι αυτό μαρτυρία, είναι η διαδρομή που ακολουθεί ο ξενητεμένος κατά την επιστροφή στην πατρίδα. Δεν γνωρίζω αν υπάρχουν άλλα παρόμοια κείμενα. Ο συγγραφέας του, ανοιχτό μυαλό, βλέπει την Ήπειρο χωρίς εθνικιστικές παρωπίδες και μισαλλοδοξίες. Έλληνες κι αλβανοί είναι για εκείνον σαν δύο χείμαρροι του ίδιου ποταμού. Αν και ανάμεσά της μπήκε η θρησκεία, αδυνατεί να της αποξενώσει τελείως.

Αναμφισβήτητα βρισκόμαστε μπροστά σε τηςθρωπο που ξέρει να παρατηρεί και να εξωτερικεύει τα αισθήματά του. Ελάχιστα μαθαίνουμε από την εξομολόγησή του, για τον ίδιο: Οτι είναι μόλις 25 χρόνων και τα βάσανα της ξενιτιάς τον έχουν γεράσει πρόωρα. Δεκαπέντε χρόνια γύριζε στα ξένα, από τη Βλαχιά στην Πόλη και τη Σμύρνη, και για κάποιο διάστημα σπούδασε στην Αθήνα.

Η ανωνυμία του δεν είναι θέμα σεμνότητας ούτε δισταγμού. Υπαγορεύεται από την οθωμανική λογοκρισία. Το ζοφερό κλίμα της ρημαγμένης από την ξενιτιά και της βαρείς φόρους Ηπείρου, που περιγράφει, σίγουρα θα υποκινούσε υποψίες της κυβερνώντες.

Οι ταξιδιωτικές αυτές εντυπώσεις αποτελούν ένα άλλο ανυπόγραφο κείμενο των τελευταίων δεκαετιών της Τουρκοκρατίας στην Ήπειρο.

Άραγε, ποιος να ήταν ο συγγραφέας της;

Πώς γίνεται να σιωπήσει της άνθρωπος, που στα 25 του κατάφερε να της αφήσει τέτοιες δραματικές εντυπώσεις;

Ήταν λόγιος από τη Δερόπολη της Βορείου Ηπείρου. Ένα άλλο «χαμένο» ταλέντο, παιδί μιας σκοτεινής εποχής της Ηπείρου, που αν και πέρασαν πάνω από 100 χρόνια, η ζεστασιά του λόγου του και η αγάπη για την πατρίδα τον κάνουν τόσο οικείο σ' εμάς.

Της ταξιδέψουμε και εμείς νοερά μαζί του σε αυτό το πικρό και νοσταλγικό δρομολόγιο της ξενιτιάς, που αιώνες τώρα συνεχίζεται στην Ήπειρο και τα Βαλκάνια. Έτσι και αλλιώς, οι περισσότεροι από εμάς μετανάστες είμαστε, εσωτερικοί ή εξωτερικοί. Μπορεί οι αποστάσεις να μίκρυναν, τα μέσα συγκοινωνίας να είναι σύγχρονα, της, η νοσταλγία, τα δάκρυα του χωρισμού και η λαχτάρα της επιστροφής δεν εκσυγχρονίζονται. Ίδια και αιώνια η καρδιά του ξενιτεμένου. Στο αγ και το δάκρυ κρεμασμένη!

« Από Κωνσταντινουπόλεως εις Ήπειρον
Εντυπώσεις ταξιδιού

Επιστολή πρώτη

Φίλτατε Μάρκο ...

Υποσχέθην ότι μόλις πατήσει το πόδι μου εις το ιερόν της πατρίδος μας έδαφος να σου γράψω τας εντυπώσεις μου.

Ομολογώ ότι καθόλου δεν εφύλαξα την υπόσχεσιν μου ταύτην και δεν είμαι άξιος συγχωρήσεως οπόσον όμως ηθέλετε με δικαιώσει ευρισκόμενος εις την θέσιν μου. Δέκα πέντε χρόνια εγύρισα ως έρημος κι ορφανός εις τα ξένα!

Εμαράνθην εις τας όχθας του Δουνάβεως, εις τα σοκάκια της Κωνσταντινουπόλεως και τους μώλους της Σμύρνης. Με χίλια δύο βάσανα κατάρθουν να επαρκώ εις τας δαπάνας τας απαιτούμενας προς συντήρησιν μου και με τόσας άλλας πικρίας η δύναμην να στείλω ολίγα χρήματα εις την δύστυχή μου μητέρα.

Επί δεκαπέντε έτη έφαγε το σκώτι της κυττάζοντας τις ράχες και τους δρόμους, λαχταρίζοντας εις την πρώτη του φακιά που ήθελε πέσει, ενόμιζεν ότι θα έβλεπε τον υιόν της.

Τας στερήσεις αυτάς ήθελον, ως είναι ευνόητον, να μετριάσω και να ανακουφίσω στέλλοντας χρήματα. Από Κωνσταντινουπόλεως μέχρι του Πειραιώς όμως με κατέλαβε μεγάλη ανησυχία, οι σκέψεις διεσταυρούντο γοργώς και με ετάρασσον.

Όσον το ατμόπλοιον επλησίαζε προς την Κέρκυραν, όσον επλησίαζον εις την πολυπόθητον πατρίδα και ησθανόμην πνέουσαν εκείθεν δροσεράν αύραν, κατελαμβανόμην υπό αρρήτου συγκινήσεως ουχί αμετόχου μελαγχολίας.

Ηγέρθην την νύκτα και ως μαινόμενος διεσκέλιζα το κατάστρωμα του ατμοπλοίου. Ηχησεν η 2^α πρωινή ώρα και τα βλέφαρά μου δεν είχαν

καθόλου αναπαυθή ούτε ησθάνοντο διάθεσιν τοιαύτην, μολονότι ήμουν κατάκοπος.

Ο ουρανός ήτο ανέφελος και κατάφωτος υπό των αστέρων. Έμεινα προς στιγμήν θαυμάζων την μεγαλοπρέπειαν της θεάς αυτής ήν καλούσι νύκτα και επανέλαβον πάλιν τον βηματισμόν μου.

Οι μηχαναί του ατμόπλοιου κινούμεναι απετέλουν μυστηριώδη αρμονίαν. Οι κινήσεις κύτων συνεβάδιζον με τους παλμούς της καρδιάς μου.

Τα κύματα ελαφρώς ωθούμενα υπό του ανέμου θραύονται ηχυρώς επί της πώρας του πλοίου και αυξάνουσιν ακόμη περισσότερον την μανίαν μου. Όσον παρήρχετο η ώρα, εδιπλασίαζον την ταχύτητα του βήματός μου.

Ουδείς άλλος κινείται εν τω ατμόπλοιω ημόνον ο πλοίαρχος, όστις μετά πολλής ανησυχίας με παρακολουθεί.

- Τι διάβολο θέλει αυτός ο κύριος, έλεγεν εις αυστριακήν γλώσσαν.

Ανεπόλησα εις την μνήμην μου την ημέραν, καθ' ην ενδεκαετής απεχαιρέτισα τους προσφιλείς γονείς. Εγύρισα οπίσω κατά δέκα έτη και οι οφθαλμοί μου επληρώθησαν δακρύων, εσκοτίσθησαν και δεν διέκρινα πλέον τίποτε.

Είδον την μεγαλητέραν μου αδελφήν απαρηγόρητον, ολοφυρομένην και κρεμασμένην από τον λαιμό μου. Ηκουον συγκεχυμένος τους ριπτομένους πυροβολισμούς και τον αγωγιάτην μου αποχαιρετίζοντα τα υψηλά βουνά και τις κρύες βρυσούλες και ανεστέναξα βαθέως.

Υστερα από δεκαπέντε χρόνια θα έβλεπα
 πάλιν το σπίτι μου, τας αδελφάς μου. Θα ανέπνε-
 ον την μυροβόλον πνοήν των υπερηφάνων βουνών,
 θα εκαθήμην πάλιν υπό την σκιάν των δένδρων
 του Αγίου Νικολάου υπό την οποίαν άλλοτι μας
 ωδηγεί ο διδάσκαλος ίνα μελετώμεν και παίζωμεν
 συγχρόνως τα σκλαβάκια.

Εν τη παραζάλη του βηματισμού ανετινάχθη
 από τας επιφωνήσεις αλβανού συμπλωτήρας.

- Ω! με βράβε² μωρ λιανέτ!

Ηννόησα ότι υπέστη ο ατυχής την βάσανον
 των ποδών μου. Τοιούτον δ' ήτο το πάθημά του,
 ώστε ανετινάχθη ως λέων ανήμερος, εκάθησε
 πάλιν επί των οπισθίων του και ήρξατο να εκτο-
 ξεύει όσας ηδύνατο ύβρεις. Αγνοών την αλβανι-
 κήν, δεν ηδυνάμην να εννοήσω τι έλεγε. Εάν ευρι-
 σκόμην επί της ξηράς θα ετραβούσα το διάβολό
 μου.

Το έδαφος επί του οποίου ευρισκόμην μου ε-
 ξασφάλιζε το δικαίωμα να του αποδώσω διπλά-
 σιας τας ύβρεις.

Εσκέφθην όμως ότι μετά ολίγων ωρών πλούν,
 θα απεβιβαζόμεθα είς Αγίους Σαράντα και ηνα-
 γκάσθην να κλείσω το υβρεολογικόν λεξικό μου
 και να ζητήσω συμπάθιο από τον συνταξειδιώτην
 μου. Εθυμήθηκα μάλιστα ότι το διαβατήριον μου
 δεν είχε γίνει καίτ από το οθωμανικό προξενείον,
 ότι δεν είχε χαμιδιέ και έπρεπε τέλος να περι-

² Με βράβε μωρ λιανέτ - (αλβ.), Με σκότωσης μωρέ καταραμένε

ποιηθώ το θύμα μου ίνα μη χείρω πάθω, ως θα έλεγεν άλλος συνταξιδιώτης διδάσκαλος.

Είναι ήδη Πέμπτη πρωινή ώρα και τα πάντα εν το ατμόπλοιο προδίδουν ασυνήθη κίνησην. Οι επιβάται όλοι επί ποδός, οι ναύται ανεβοκατέβαινον εις τα κατάρτια, σιουρίζουν δεξιά, αριστερά, μάϊνα, βάρδα και τα τοιαύτα.

Οι πλοίαρχοι επί της γέφυρας με τας καινούργες ενδυμασίας των και τα κομψά πηλίκια οι αποσκευαί των επιβατών εν τάξει, έτοιμοι να μετακομισθώσι. Ευρισκόμεθα εις απόστασιν ημισείας ώρας από τους Κορφούς, ενθυμήθηκα συνταξιδιώτην όστις μοι είπεν αφ' εσπέρας ότι με το κρούγμα του ήλιου θα μπορούμε εις τους Κορφούς.

Οι πρώται ακτίνες του ήλιου χρυσίζουν το υπέρ την Κέρκυραν υψούμενον όρος και αντανακλώνται επί των λαγκαδιών της Ηπειρωτικής ακτής, η οποία δεξιά εκτείνεται μεγαλοπρεπής, υπερήφανος, κατηφής και μελαγχολική.

Από τα κωδωνοστάσια εκπέμπονται εκκωφαντικοί ήχοι, τα ατμόπλοια συρίζουν, από δε του φρουρίου οι σάλπιγγες συμπληρούσι το πανόραμα τούτο.

Οι επιβάται εγερθέντες κάθηνται ανά όμίλους. Εις μίαν γωνίαν Μαυροβούνιοι ευσταλείς, ρωμαλαίοι, δυνάμενοι δια της μιας χειρός ν' ανασύρωσι την άγκυραν του πλοίου, άδουσιν αρμονικάτα πατριωτικά άσματα. Έτερος όμιλος από

δέκα πρόσωπα τραγωδεί αλβανιστί, ένας σκούζει δυνατά και οι άλλοι κρατούν ίσον.

Τόσον περιπαθώς τραγωδεί, ώστε μολονότι δεν εννοώ τίποτε, προσκολλώμαι ακουσίως και παρακολουθώ τας κινήσεις των χειλέων του. Άλλο από το οι! οι! τίποτε δεν εννοώ.

Τι κρίμα να μην ξέρω αρβανίτικα! Παραπέρα άλλοι ταξειδιώται με γούνες και σιάπκες, με ποτούρια και ποδήματα, όλοι παραλήδες, κάθονται επάνω εις τους γιοδμπέδες³, τους τελατινένιους και σοβαρά τραγωδούν:

«Θέλω να παρ' ανήφορο,
να παρ' ανηφοράκι.»

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου», Αρ. Φ. 38, 1893)

Επιστολή δευτέρα

Φίλιππε Μάρκο

Είναι ίσως να σου γράψω τα μαρτύρια μέχρις ότου αποβιβασθώ εις Κέρκυραν.

Σου γράφω από το ξενοδοχείον της Κωνσταντινουπόλεως, όπου συνήθως όλοι οι πατριώται μας οι διερχόμενοι εκ Κερκύρας καταλύουσι και εν συντόμο θα σου διηγηθώ τας εντυπώσεις μου.

³ γιοδμπέδες - (τούρκ.), ταξιδιωτικοί σάκοι

Ητο μόλις 6^η πρωϊνή ώρα ότε το ατμόπλοιον ηγκυροβόλησεν εις τον λιμένα και παρήλθε πολλή ώρα ακόμη έως ότου μας επιτραπεί η έξοδος.

Θεωρώ την Κέρκυραν από του ατμοπλοίου και δεν χορταίνω την λαμπράν και τερπνήν τοποθεσίαν της, τας ωραίας εξοχάς, τα υψηλά και θεόρατα σπίτια της. Θεέ μου!

Πρώτη φορά βλέπω σπίτια με τρία, τέσσερα, πέντε, εξ, επτά και οκτώ πατώματα. Μου κόβονται τα ήπατα μόνον που τα βλέπω!. Οκτώ και εννιά πατώματα ούτε εις την Πόλη δεν είδα! Πως ανεβαίνουν τόσον υψηλά οι εις αυτά κατοικούντες;

Συλλογίζομαι πως αν γίνει σεισμός, ρουθούνι δεν θα γλυτώσει! Είναι η ώρα εβδομή και μας δίδεται η άδεια ν' αποβιβάσθωμεν, να εξέλθωμεν εις Κέρκυραν και πάλιν ν' αναχωρήσωμεν μετά δύο ή τρεις ώρας δι' Αγίους Σαράντα.

Εγώ όμως θα μείνω ολίγας ημέρας εις Κέρκυραν, δια λόγους τους οποίους άλλοτε θα σου γράψω και αποχαιρετώ τους φίλους μου μεθ' ών εσχετίσθην και οι οποίοι είναι έτοιμοι ν' αναχωρήσωσι δι' Αυλώνα, Δυρράχιον, Αγίους Σαράντα, Σαγιαδά, Τεργέστην κ.τ.λ.

Όλοι παρετάχθημεν εις γραμμήν εν το πλοίο και διηρχόμεθα ανά εις την σκάλα όπως πατήσωμεν επί της λέμβου.

Δύο γιατροί στέκονται εις την κορυφήν της σκάλας και μας επιθεωρούν μήπως πάσχωμεν από ασθένειαν. Τι γιατροί είναι αυτοί! όλο μπόζα

και καμάι. Καπέλα υψηλά, γένεια μακρυνά, ο ένας άσπρα ο άλλος κόκκινα, κολιά προμήκης, ήθος ανστηρόν και επιβλητικόν.

Το όλον δε επιστρέφει αλεξήλιον. Λέγουν ότι εάν ευρέθη τις ασθενή θα μας βάλουν όλους κάραντινα.

Κτυπά η καρδιά μου μέχρις ότου τελειώσει η επιθεώρησης. Ευρίσκομαι εις το τέλος της γραμμής και δεν υπολείπονται από εμένα δέκα μόνον πρόσωπα.

Δοξολογώ τον Υψιστον ότι ετελείωσαν τα βάσανά μας και εμέλλομεν να πατήσωμεν εις την ξηράν. Υστερον από την ανήσυχον νύκτα ήν διήλθον, είχον απόλυτον ανάγκην αναπαύσεως και ανακουφίσεως.

Εξέτεινα την χείρα μου όπως λάβω τον οδοιπορικόν μου σάκκον ότε αίφνης εις των ιατρών όστις μέχρι της στιγμής εκείνης ίστατο άφωνος ως καρδινάλιος.

- Ο κύριος να σταθεί, αναφωνεί, και δεικνύει τον προτελευταίον επιβάτην, ένα κακομοιριασμένον όστις εκουβαλούσε μαζί του όλη τη φτώχεια και την ελεεινότητα.

Κατήγετο από το χωρίον Κ..... Είκοσι χρόνια παρήλθον αφ' ότου υπανδρευθείς απήλθεν εις την ξένην γήν. Δεν εθυμήθηκε εις το μακρόν τούτο διάστημα ούτε την άτυχη του μητέρα, ούτε την σύζυγόν του, ούτε τον υιόν του.

- Ο κύριος να σταθεί διότι είναι ασθενής, επαναλαμβάνει ο συνάδελφος του ιατρός με άσπρα γένια και διατάσσει να μην εξέλθει κανείς.

Πω! πω! Φόβος και τρόμος κατέλαβεν όλους τους επιβάτας.

Κατόπιν από πολλές επιθεωρήσεις αποδεικνύεται, ότι ο ατυχής ούτος άσωτος του Ευαγγελίου, δεν έφερεν επιδήμικόν νόσημα και κατορθούμεν να αναπνεύσωμεν ελευθέρος. Ετοιμαζόμεθα όλοι προς την κλίμακα, πατείς με πατώ σε. Το ωρολόγιον σημαίνει εις την πόλην ώραν 10^{ην} π.μ.

Το ατμόπλοιον συρίζει, ο κώδων αυτού σημαίνει αλλαγήν των φυλάκων, οι βαρκαδόροι επλημμύρισαν σαν ακρίδες το βαπόρι. Κοντεύω να χάσω τον εαυτόν μου, διότι τας αποσκευάς μου, χωρίς να εννοήσω, τας έχασα προ πολλού. Ο ένας με τραβάει από το χέρι, άλλος από το άλλο.

- Αφέντηηηηη, εγώ θα σας μπαρκάρω.

Όχι, ο Σινιόρος σε μένανε έδωκε προμέσα. Αυτά τσαμπουνούν οι βαρκαδόροι με την Κορφιάτικη προφορά που νομίζει κανείς ότι ευρίσκεται ενώπιον αποφυλισθέντων ανθρώπων. Οικτείρω το μπόι τους και την προφοράν τους, χάνω πάσαν ιδέαν περί των ανθρώπων τούτων οι οποίοι σε δύο λεπτά εσταύρωσαν εκατόν είκοσι φορές το Χριστό και την Παναγία και ύβρισαν άλλες τόσες τον προφήτη που πιστεύομεν.

Ένας άλλος υψηλός και λιγνός μου παρουσιάζεται για Βησσανιώτης, Χλωμιώτης, Αρτιστι-

νός, Τσερβαριώτης, Δολιανίτης, Δροβιανίτης, Παραμυθιώτης, Σαγιαδινός κλπ.

Του λες ότι είμαι από το δείνα χωριό και αμέσως σου μετράει καμιά δεκαριά πρόσωπα. Εχτές, σου λέγει, επέρασε ο δείνας για την Σμύρνη, ο δείνας για την Πόλη, ο δείνας για την Φιλιππούπολη και ο δείνας για την Βλαχιά με την αδελφή του Μαρία και προς τοις άλλους σου λέγει ότι και αυτός κατάγεται, δήθεν από ένα χωριό απ' εκεί.

Εχασα το μυαλό μου με τον καινούργιο του τον πειρασμόν.

Πατώ εις την προκυμαίαν της Κέρκυρας και διευθύνομαι εις το καφενείο της «Ευρώπης» το οποίον διευθύνει άριστα ο κ. Ιω. Παπαγεωργίου.

Νομίζω ότι ευρίσκομαι εις την Ηπειρον, διότι παντού όπου περάσω διακρίνω βλάχους, αρβανίτες, βαενάδες, εμπόρους και άλλους βιοτέχνους Ηπειρώτας.

Γυρίζω τους δρόμους, επιθεωρώ τας επιγραφάς των καταστημάτων και διακρίνω όλο Ηπειρωτικά ονόματα και μάλιστα τινά αναφερόμενα υπό της Ηπειρωτικής ιστορίας. Της ιστορίας της Πάργας και του Σουλίου. Από τα 1878 και εδώ το Ηπειρωτικόν στοιχείον επληθύνθη εν Κερκύρα.

Οι καταδιωχθέντες κατά την μακαρίτιδα εκείνην εποχήν, εδώ κατέφυγον.

Αντικρύζουσι τα βουνά της πατρίδος των και ελπίζουν να φιλήσωσι το ιερόν αυτών χώμα γλυκύτερον και να εναποθέσωσι τα οστά αυτών εκεί υπό την σκιάν των ερήμων δένδρων.

Γλυκά όνειρα και απραγματοποίητα! Παρήλθον έκτοτε έτη δέκα και πέντε και ουδέν γεγονός προεσήμανε την πραγματοποίηση του ιερού πόθου.

Τουναντίον, πολλά επήλθον τοιαύτα μαρτυρούντα απαγοήτευση και οπισθοχώρηση.

Ανετράφην και εγώ με τας ελπίδας και την αχολογήν των πυροβόλων του 1878 και κλίνω προς το γήρας φέρων μετ' εμού απαγοήτευση και απελπισίαν. Τα έθνη ακμάζουν και παρακμάζουν, ως μας διδάσκει η ιστορία.

Αλλά το ιδικόν μας έθνος παρήκμασε πριν έτι ακμάσει, μαραίνεται πριν έτι ανθήσει. Μανθάνω τας γιγαντιαίους προόδους άλλων βαρβάρων λαών, μόλις χθες χειραφετηθέντων και κατατήκομαι υπό της λύπης.

Εκάστη πόλις των βαρβάρων μετεβλήθη εις ορμητήριον δια τας υποδούλους χώρας της Μακεδονίας.

Και ενώ συστηματικός ούτοι εργάζονται προς διεγερσιν επαναστάσεων και ανατροπήν του καθεστώτος της οθωμανικής αυτοκρατορίας, ουδόλως επισύρουσι την δυσμένειαν και καταδίωξιν της οθωμανικής κυβερνήσεως, ενώ εν τη πατρίδι ημών όπου όλοι είμεθα πιστοί και ευπειθείς υπήκοοι και τηρηταί των καθεστώτων, καταδιωκόμεθα και τυραννούμεθα ανιλεώς.

Ελπίζω να μου συγχωρήσεις την μικράν ταύτην πατριωτικήν παρέκβασην δια της οποίας σε απησχόλησα.

Το έδαφος εις το οποίον ευρίσκομαι ακουσίως με φέρει εις τας σκέψεις ταύτας.

Η Κέρκυρα είναι η πρώτη πόλις με την οποίαν συγκοινωνεί η πατρίς ημών.

Εδώ βεβαίως πάς τις ελπίζει ότι επικρατεί μέγας πατριωτισμός και όλων τας καρδιάς διαθερμαίνει η προς την Ηπειρον αγάπη! Οποία όμως απάτη! Τίποτε από όλα αυτά ως εν επομένη επιστολή θα ίδεις.

Τα πρώτα μου βήματα φέρω προς το σαρπίον του Αγίου Λείψανον.

Εισέρχομαι εις τον επιβλητικόν ναόν του Αγίου Σπυρίδωνος ένδακρυς και περίλυπος. Λίμνη δακρύων ήτις καταπλημμυρεί την καρδιάν μου, μόνον εδώ υπό το ιερόν τέμενος ευρίσκει διέξοδον.

Πατώ το κατόφλι της θύρας και καταλαμβάνομαι υπό αρρήτου συγκινήσεως και ταραχής.

«Προσκυνώ την χάρη σου, και δέομαι σου υπέρ της ατυχούς μου πατρίδος. Ναι Δέσποτα Πανάγια, δέομαι σου υπέρ της ατυχούς μου πατρίδος».

Ο κώδων αντηχεί από το κωδωνοστάσιον, επαναλαμβάνει την προσευχήν μου και φέρει αυτήν πέραν εις τας Ηπειρωτικάς ακτάς, τας οποίας θωπεύει επιχαρίτος η ορμή των κυμάτων του Ιονίου Πελάγους.

Εν τη θρησκευτική ταύτη έκσταση, βλέπω καπνόν κατάμαυρον αναθρώσκοντα από το Κούγκι και την μορφήν καλογήρου δεομένου ενώπιον του ιερού βωμού.

Ακούω μοιρολόγια από την καημένη την Πάργα και φωνάς απέλπιδας.

του Αλή οι άγριαι επιθέσεις και της απίστου Αλβιάνος η προδοσία, αντηχούσιν απ' άκρον εις άκρον.

Βλέπω τους Παργίους διεσκορπισμένους εις τας ελευθέρους ακτάς και ερωτώντας τον εκ Πάργας διαβαίνοντα αετόν:

«Μαύρο πουλάκι οπ' έρχεσαι,
από τ' αντίκρυ μέρη
Πες μου τι κλάψες θλιβερές,
τι μαύρα μοιρολόγια,
Από την Πάργα βγαίνουνε
που τα βουνά ραγίζουν;»

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου», Αρ. Φ. 39/ 1893)

Επιστολή Τρίτη

Φίλτατε Μάρκο

Δεν δύνασαι να παραπονεθείς ότι απόντα σε ελησμόνησα. Εκ Κέρκυρας σου έγραψα την δευτέραν επιστολήν και μολονότι παρήλθον ημέραι δέκα, περίπου πάλιν εκ της πόλεως ταύτης σοι απευθύνω την τρίτην ταύτην και προτελευταίαν ίσως επιστολήν.

Διότι μετ' ολίγας ημέρας θα απέλθω εις την πεφιλημένην πατρίδα, όθεν είναι δύσκολον να σου γράφω τακτικά, αφ' ενός ένεκα της ελλείψεως τακτικής συγκοινωνίας, εξ' άλλου δε και δι' άλλους πολύ γνωστούς λόγους. Αλλά τι να σου γράψω πρώτον και τι τελευταίον από τους Κορφούς;

Έπρεπε επί τρείς μήνας διαρκώς να μείνω ενταύθα, όπως εξαντλήσω κατά το εν έκαστον μόνον το Ηπειρωτικόν θέμα.

Εδώ περικλείεται η Ηπειρωτική Ιστορία και το μεγάλο φρόνημα των Ηπειρωτών. Εδώ αντήχουν κατά τους πονηρούς της τυραννίας χρόνους οι στεναγμοί και οι απέλπιδες κραυγαί των προπατόρων ημών.

Απ' εδώ εφάινοντο της Χειμάρρας τα υπερήφανα παλληκάρια απ' εδώ ηκούοντο του Σουλίου τα μεγαλουργήματα. Εδώ διεπεραιούντο και εξητούν βοήθειαν των χωρών τούτων τα ηρωικά τέκνα.

Εδώ μετά της πατρίδος τον ενταφιασμόν, κατέφυγον περίλυπα τα λείψανα των ατύχων ηρώων και εμαύρισαν με τα πικρά των δάκρυα τους αιγιαλούς, από τους οποίους εθεωρούν της πατρίδος της συμφοράν.

Όλα ταύτα σήμερον θα αποσιωπήσω. Ίνα ερευνήσω του παρελθόντος την ιστορίαν και ανασκάψω το κοιμητήριον εν ω αναπαύονται τα οστά των μεγαθύμων τέκνων της πατρίδος μας, δεν έχω καιρόν.

Εγκαταλείπω ανοικτήν μίαν σελίδα την οποίαν θα συμπληρώσω άλλοτε όταν λάβω καιρόν.

Η ιστορία της Ηπείρου είναι πάρα πολύ σκοτεινή, καθόσον αφορά την αρχαιότητα, ελλείπει ιστορικών πηγών.

Όσοι επεχείρησαν να γράψουν δεν έφεραν εις πέρας άξιον λόγου έργον. Τουναντίον από της μεσαιωνικής εποχής εισερχόμεθα οπωσδήποτε εις τακτικήν έρευναν και ακριβή ιστοριογραφίαν.

Από της εποχής ταύτης ο ιστορικός έχει πηγάς πολλάς εις τας οποίας δύναται άνευ αμφιβολίας να βασισθεί. Τι λυπηρό όμως ύστερα από τόσους καλαμαράδες που έβγαλεν η πατρίς μας, πολλοί ολίγοι ευρέθησαν να ομιλήσωσι περί της ιστορίας αυτής.

Ανοίγω την ιστορίαν των γραμμάτων από το 1750 και εδώ και βλέπω ότι τους περισσοτέρους λογίους εγέννησεν η εύανδρος Ηπειρος.

Τι κρίμα όμως! Δεν ευρέθησαν παρά ολίγοι να ενθουμηθώσι την πατρίδα των.

Η Κέρκυρα περικλείει πολλήν ύλην δια τον μέλλοντα ιστοριογράφον. Μια επίσκεψις εν τω νεκροταφείω είναι απαραίτητος δια πάντα φιλόλογον Ηπειρώτην.

Εκεί αναπαύονται οι λέοντες του Σουλίου, ο Φώτος Τζαβέλλας και άλλοι της πατρίδος πρόμαχοι, απ' εκεί αγναντεύουν την ατυχούσαν πατρίδα.

Μετά την πανολεθρίαν του 1821, Σουλιώται και Πάργιοι κατέφυγον εις Κέρκυραν και Παξούς και τα προάστεια.

Εν Κέρκυρα πλείστοι ανεδείχθησαν μεγαλέμποροι Ηπειρώται και διέπρεψαν εν τοις γράμμασιν.

Ο Γεροστάθης του Λέοντος Μελά, τον οποίον δεν υπάρχει ελληνόπαις όστις να μην ανέγνωσεν, εδώ εν Κερκύρα αναπαύεται.

Από περιέργειαν προς τον αγαθόν διδάσκαλον, τον οποίον κατά τους παιδικούς μας χρόνους είχομεν αχώριστον σύντροφον, και από τον οποίον εδιδάχθημεν τα σκλαβάκια και τούσα άλλα ωφέλιμα πράγματα, θα επισκεφθώ τον τάφον αυτού.

Την πολύ παλαιάν εποχήν και την δράση των Ηπειρωτών εν Κέρκυρα, αναβάλλω δι' άλλοτε. Όσον αποχωριζόμεθα από του παρελθόντος, τόσον και οι αναμνήσεις είναι ζωηρότεραι.

– Νομίζεις ότι η Κέρκυρα είναι ελληνική πόλις; απάτασαι. Τι λοιπόν είναι, ούτε εγώ να είπω δύναμαι.

Περιπατώ εις την Σπιανάδα. Εν αρχή με ενόμισαν για έλληνα, έπειτα με επήραν για Φράγκο χάρις εις το ακανόνιστον της γενειάδος μου.

«Μωρέ, μα τη μαδόνα, μοιάζει σαν Λυκουρσιώτης, σαν παληαρβανίταρος, σαν πουλημένος» (Παργινός), λέγει ένας με επιβλητικόν ανάστημα και υψηλόν πίλον. Παράδοξος λαός οι Κορφιάτες! Λαός φουσκωμένος με αγέρα, χορταίνων με κλαρίνα και με γκράν κόρνα.

Λαός μηδεμίαν έχων συναίσθησιν της φιλοπο-
τρίας και μη λυπούμενος δια τα παθήματα των
απέναντι αδελφών.

Λαός χωρίς μυαλό, λαός παράδοξος, πολύ
παράδοξος. Εκ πρώτης όψεως, καταλαμβάνομαι
υπό σεβασμού προς τα σεβαστά και επιβλητικά
μούτρα των. Νομίζω ότι έχω ενωπιόν μου πατρι-
κίους, άνδρας σοφούς και σπουδαίους και τους
συχαίνομαι όλους μόλις ανοίξουν το στόμα τους.
Κρίμα στην θεωρία!

Είναι αληθές ότι εδώ έζησαν και ανειράφη-
σαν άνδρες σοφοί και λόγιοι, αλλά και τούτων οι
περισσότεροι δεν εστερούντο ποσώς της Κορφιά-
τικης ελαφροσύνης.

Υπέθετα ότι εδώ θα εύρω την συμπαγεστέ-
ραν Ηπειρωτικήν αποικίαν, ότι θα εύρω τους Η-
πειρώτας συνηνωμένους και συνεργαζομένους εις
όλα τα ζητήματα. Αποτελούσι το ήμισυ του πλη-
θυσμού της Κερκύρας και δικαίως πας τις φαντά-
ζεται τούτο. Άλλωστε τε, οι Ηπειρώται εδώ κα-
τέχουν σχεδόν τας κλείδας του εμπορίου. Παντού
διακρίνω τα επισημότερα ηπειρωτικά ονόματα.

Οι περισσότεροι, εάν και ολίγων ωρών πλούς
τους αποχωρίζει από της αντίπεραν όχθης, ελη-
σμόνησαν το προς την πατρίδα καθήκον και προ-
σποιούνται ότι δεν είναι Ηπειρώται, ίνα αποφύ-
γωσι τον χλευασμόν των Κορφιάτων.

Δεν ηθέλησαν ποτέ να συμπράξωσι εις τας
κομματικάς διαμάχας και επιβάλωσι το όνομα της
πατρίδος των, ήτις αδίκως περιφρονείται.

Μια φορά, προ ολίγων ετών, συνέπραξαν και εθριάμβευσαν.

Οι ξένοι απέδειξαν ότι έχουν δύναμιν και ε-
μαστίγωσαν τους αυθάδεις ιππότας. Και σήμερα
επιβάλλεται τοιαύτη σύμπτυξις και συνεργασία,
αρκεί να τεθώσιν επί κεφαλής οι διακρινόμενοι
και κατέχοντες τας επιφανείς θέσεις, είτε εν τω
εμπορίω, είτε εν τοις γράμμασι. Η τοιαύτη συμ-
φωνία διττώς θα ωφελήσῃ, δηλ. και εις τα τοπικά
συμφέροντα, θα επιβάλωσι την γνώμην των και
υπέρ των ατυχούντων πατριωτών θα δύνανται να
μεριμνώσι.

Με αυτάς τας κακάς εντυπώσεις σπεύδω ν'
απομακρυνθώ από την Σπιαγάδα και μεταβώ να
αναπαυθώ εις το ξενοδοχείον όπως ούτω κατα-
πραύνω την λύπην, η οποία κυριεύει την καρδιάν
μου. Αλλά τι ησυχία! Εδώ είναι διαρκές κοντσέρ-
το. Εις όλα τα σπύτια χτυπάει και από ένα όργα-
νο, με πιάνει ταραμα και αποφασίζω να φύγω τα-
χέως από εδώ όπου ήλπιζα να εύρω ανακούφισιν
των ταλαιπωριών μου.

Ηλπιζα εδώ εν Κερκύρα να εύρω θιασώτας
της πατρίδος και άνδρας διακρινομένους διά τους
μόχθους ους καταβάλλουν υπέρ των εθνικών
σκοπών. Να εύρω ανδριάντα του Σκεντέρμπεη,
του υπερήφανου Βασιλέως, τον οποίον να προ-
σκυνώσιν ευλαβώς οι εξ Ηπείρου και Αλβανίας
διαπεραιούμενοι και όστις να δεικνύει εις αυτούς
το αρχαίον μεγαλείον και την εύκλειαν της πα-
τρίδος.

Τεντώνω τα μάτια μου και δεν βλέπω τίποτε απ' όλα αυτά, παρά μόνον κάτι λείψανα του 1878.

Κάτι παλικαράδες βλάχους και αρβανίτες, κάτι Λυκουρσιώτες καταγινομένους να σαρώνουν τους δρόμους και να κουβαλούν νερό υπό τους χαμερπείς χλευασμούς των εντοπίων!

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου», Αρ. Φ. 40/ 1893

Επιστολή τέταρτη

Φίλτατε Μάρκο

Ίσως η τελευταία μου εκ Κέρκυρας επιστολή σοί εφάνη υπερβολική καθόταν αφορά το περιεχόμενον αυτής. Θα μου επιτρέψεις να το επιβεβαιώσω και πάλιν δια της παρούσης.

Δεν εισέρχομαι ποσώς εἰς τας λεπτομέρειας. Είναι πολύ δύσκολον το ἔργον της λεπτομερούς αφηγήσεως.

Υπάρχουν ενταύθα και Ηπειρωτικάί οικογένειαι, οι οποίαι δεν ελησμόνησαν ποτέ της πατρίδας την ατυχίαν. Δεν ελησμόνησαν ὅτι οι σημερινοί αυτών κλάδοι ἢ οι προπάτορες των, εγεννήθησαν και ανετράφησαν εν Ηπείρῳ και φέρουν σήμερον αξιοπρεπώς το Ηπειρωτικόν ὄνομα.

Δια τούτο λοιπόν, δεν επιθυμώ ν' αναφέρω ονομαστί τους ψευτοηπειρώτας και να διακρίνω τούτους ἀπό τους ἀληθείς Ηπειρώτας, τους δια-

τηρούντας άσβεστον εισέτι την αγάπην προς την πεφιλημένην πατρίδα. Άλλαχου το Ηπειρωτικόν όνομα έμπνεε σεβασμόν, επιβάλλει, είναι τέλος λέξις η οποία σημαίνει πολλά.

Πρέπει δε να γνωρίζεις ότι υπό την λέξιν Ηπειρος καλύπτονται οι ακρώρειαι των Ακροκερανείων, ότι υπό την λέξιν ταύτην δύνασαι ν' ανεύρεις την κόνιν του Σουλίου. Ενθυμούμαι άλλωστε, εν Κωνσταντινουπόλη, εν Αθήναις κλπ, η λέξις Ηπειρώτης έκανε τον θαυμασμόν. Ημῆν εισέτι μαθητής εν Αθήναις, ότι ήκουσα να λέγουν είναι Ηπειρώτης και ηθέλησα να εξακριβώσω τι σημαίνει η λέξις αυτή. Η περιέργεια του ονόματος της πατρίδος επηυξάνετο.

Τι είναι Ηπειρώτης; Τι εσήμαινε τούτο ακόμη δεν εγνώριζα. Από της απελευθερώσεως του ελληνικού βασιλείου και ένταυθεν, από του 1700 και έντευθεν, το Ηπειρωτικόν όνομα σελαγίζει εν τω στερέωμα του έθνους.

Δεν υπάρχει γωνία ελληνικής γης εν η να μη αναγράφηται χρυσείς γράμμασι.

Εάν περιέλθεις την Βουλγαρίαν, την Σερβίαν, Ρουμανίαν, Ρωσσίαν, Αίγυπτον και πολλάς άλλας πόλεις, οπουδήποτε τέλος και αν προσαρμισθείς είναι αδύνατον να μη θαυμάσεις την φιλοπατρίαν και φιλομουσίαν του Ηπειρώτου. Πολλάκις και εις άσημα χωριά ολιγάνθρωπα, ανευρίσκεις ίχνη τοιαύτης φιλοπατρίας. Ότι εν Αθήναις διέτριβον, επεσκέφθην τα Λιόσια, κώμην μιαν και ημίσειαν περίπου ώραν μακράν του Άστεως.

Από του βράχου της Ακροπόλεως διακρίνεται κτίριον επιβλητικόν με θόλους και επιγραφάς. Εξελάμβανον τούτο ως εργοστάσιον, ν' άλλο τι βιομηχανικόν κατάστημα.

Η εξερευνητική μανία υφ' ἧς κατέχομαι, με ἔφερε και εἰς τὴν κώμην ταύτην. Ἦθελον να ἐξακριβώσω τὴν χρῆσιν τοῦ κτιρίου τούτου και ὅσον ἐπλησίαζον, ἐπροσήλουν πρὸς αὐτὸ τα βλέμματά μου. Κτίριον ἐπιβλητικόν ἐν μέσῳ δένδρων αειθαλῶν και εἰς τὸ ἄκρον χωριδίου τοῦ οἰοῦμαι οἰκίαι, δὲν ἐξισοῦνται οὔτε πρὸς τὰς ἀχυροκαλύβας τοῦ χωρίου μας.

Μετὰ μονήρη πορείαν δια Πατησίων, ἐφθάσα πρὸ τοῦ κτιρίου τούτου εἰς τὸ αἶτωμα τοῦ οἰοῦμαι ἀναγινώσκω: «Ἑλληνικὸν σχολεῖον – Α. Μανάκης, Ἡπειρωτικῆς, ἀνήγειρον 1860».

Απὸ ποιὸν χωρίον ὁ Μανάκης, ὁ εὐτυχῆς οὗτος συμπατριώτης μας κατήγετε, δὲν ἠδυνήθη να μάθω.

Ἀνασκίρτησα ἀπὸ τὴν χαρὰν μου ὅτι και ἐδῶ εἰς τὴν ἀπόκεντρον ταύτην τῆς Ἀττικῆς γωνίαν, μένει ἀνεξάλειπτον μνημεῖον τῆς πατρίδος μας.

Τοιαύτη ἦτο ἡ σημασία τῆς λέξεως Ἡπειρώτης. Εσήμαινε ἄνδρα ἐνθερμον πατριώτην, θυσιάσαντα αἷμα και χρῆμα υπέρ τοῦ ἔθνους. Τοιοῦτοι υπήρξαν πολλοὶ συμπατριῶται ἡμῶν.

Ὁ κύκλος αὐτῶν ἐλαττοῦται σήμερον ἢ μάλλον εἰάν υπάρχωσι τοιοῦτοι, δὲν δύνανται ἴσως να ἐξισωθῶσι πρὸς τὸν Μανάκην των Λιοσίων. Σημείωσα τούτο καλός.

Δεν λέγω ότι δεν υπάρχουν και άλλοι άξιοι των αρχαίων χρόνων και ευεργέται του έθνους αληθείς. Περί τούτων εν καιρώ τω δέοντι θέλω ασχοληθεί.

Σήμερον το ελληνικόν έθνος δεν είναι το περιλαμβάνον τας νήσους, την Πελοπόννησον και Στερέαν Ελλάδα.

Ο ελληνισμός έχει άλλα όρια, να σοι αναφέρω ταύτα είναι περιττών. Μόνον οι εκτείνοντες τας δωρεάς αυτών πέραν των στενών τούτων ορίων, επισύρουσι την ευγνωμοσύνην του έθνους, τα ονόματα τούτων μόνον θα μνημονεύσει άπασα ή μέλλουσε γενεά.

Των άλλων τα ονόματα, θα είναι γνωστά μόνον μέχρι της στιγμής καθ' ην η αμμοκοκία των κτιρίων άτινα ανήγειρον καταπίσει. Από της στιγμής ταύτης, θα ενταφιασθώσι τα ονόματα των και δεν θα ακούωνται πλέον, με όλας τας πλούσιαις και γενναιάς δωρεάς. Ίνω των Ζωσιμάδων και της άλλης χορείας, θα μνημονεύωνται ευλαβώς άχρι συντέλειαις του κόσμου!

Ταύτα σοι γράφω εν παρόδου και εκτός του κυρίου θέματος της επιστολής μου.

Είμαι έτοιμος ν' αφήσω την νήσον ταύτην άφού επεσκεφθην την Φιλαρμονικήν Εταιρείαν και άλλα δημοτικά κτίρια, εις τας προσόψεις ένιων των οποίων αναγινώσκω επιγραφάς ιταλικάς, ας δεν ηδυνήθην εισέτι να εξαλείψει η πάροδος του χρόνου.

Επιθυμούν πολλά να σοι γράψω, αλλ' ακουσίως φέρομαι εις τους πολύ παλαιούς χρόνους μόνον και αναπολώ τα συμβάντα του Πελοποννησιακού πολέμου. Γνωρίζεις την αιτίαν του πολέμου τούτου.

Η Επίδαμνος, σήμερον Δυρραχίον, ήτο αποικία των Κορινθίων. Οι κάτοικοι αυτής δεινώς πιεζόμενοι υπό των βαρβάρων γειτόνων, επεζήτησαν την βοήθειαν των Κερκυραίων και προς τούτο έστειλαν πρέσβεις να ικετεύσωσιν αυτούς. Να καταπαύσωσι τον πόλεμο των βαρβάρων και να τους συνδιαλλάξουν προς τους εξόριστους Επίδαμνίους, οι οποίοι, μετά των βαρβάρων Ταυλαντίων, είχαν ενώθει.

Οι δε Κερκυραίοι, δεν εδέχθησαν την ικεσίαν και απέπεμψαν αυτούς άπρακτους. Ούτω ανεμίχθησαν οι Κορίνθιοι υπέρ των Επίδαμνίων και οι Αθηναίοι υπέρ των Κερκυραίων. Συνεκροτήθησαν δε δύο ναυμαχίαι εις τα Ηπειρωτικά παράλια.

Η μιν συνεκροτήθη παρά το 'Ακτιον της Ανακτορίας γης, όπου υπήρχε το ιερόν του Απόλλωνος έμπροσθεν του στομίου του Αμβρακικού κόλπου (του κόλπου της Πρεβέζης), καθ' ην οι Κερκυραίοι ενίκησαν τους Κορινθίους.

Η δε ετέρα, μεταξύ του Χειμερίου της Θεσπρωτίδος και του Ακρωτηρίου της Λευκίμμης. Κατά την δευτέραν ταύτην ναυμαχίαν, κατά την οποίαν έλαβε μέρος μέγα πλήθος πολεμικών πλοίων (νηών), και οι δύο διεκήρυξαν ότι ενίκησαν.

Ὅστε ο μέγιστος των πολέμων, τους οποίους η ελληνική ιστορία αναγράφει, εδώ εις τα Ηπειρωτικά παράλια εγένετο, διότι οι Κερκυραίοι περιεφρονούν την μητρόπολιν αυτών Κόρινθον, ης ήσαν άποικοι και παρημέλουν τους Επιδαμνίους, οίτινες πάλιν ήσαν άποικοι αυτών.

Σήμερον ο παραπλέων τα ακρωτήρια και τα νησίδα εις τα οποία προσωρμίσθησαν οι πανίσχυροι εκείνοι στόλοι, δεν διακρίνει ούτε τα τρόπαια των Κορινθέων και των Κερκυραίων, ούτε τα συντρίμματα των ναυμάχων νηών, ούτε τους τάφους των ενταφιασθέντων νεκρών.

Επί των πλείστων, βασιλεύει η αυτή του γένους τύχη. Δια των ολίγων όσων έγγραφα, δεν θέλω να πικράνω τους κατοίκους άπαντας της Κέρκυρας.

Εζησαν εν αυτη βεβαίως και ζώσιν έτη άνδρες λόγιοι και σοφοί, σκαπανείς των γραμμάτων και του έθνους. Αλλά και τινές τούτων, πάλιν εις την Ηπειρωτικήν χορείαν κατατάσσονται.

Ο Καποδίστριας αυτός, ο της Ελλάδος Κυβερνήτης, ο Βραΐλας Αρμένης, μέγας φιλόσοφος και πολιτικός, εξ Ηπείρου λέγεται ότι κατήγηντο. Εντελώς δε διαφέρουσιν οι χωρικοί. Εις αυτούς ανευρίσκει τις φυλήν αμιγή, ελληνικωτάτην, με ήθη και έθιμα και φρονήματα ελληνοπρεπή. Οποία αντίθεσις!

Μετ' ολίγον το ατμόπλοιον θα με φέρει εις Αγίους Σαράντα. Πριν αποβιβασθώ θα φροντίσω να σου γράψω τας εντυπώσεις μου.

Εννοείς βεβαίως από τώρα την αγωνίαν ητίς με κατέχει. Να πατήσω εις την γην της πατρίδος μου ύστερα από τόσων ετών ακούσιον εξορίαν, είναι δι' εμέ μεγαλειτέρα ευτυχία. Θα διασχίσω τα κεντρικώτερα μέρη και δεν θα λείψω να εκθέσω την σημερινήν κατάστασιν.

Θα σταθμείσω εις τον μεχκεμίν⁴ τόσον ώσον και εις το χάνι, θα αντικρύσω τον κατήν⁵ και όλας τας αρχάς της Ηπείρου. Ωστε ετοιμάσου να με παρακολουθήσεις εις την περιήγησιν ταύτην, μη λησμονήσεις όμως ότι ατάκτως θα σοι στείλλω τας εντυπώσεις μου, διότι δεν είναι εύκολος η αποστολή αυτών.

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου», Αρ. Φ. 42/ 1893)

Επιστολή Πέμπτη

Φίλιππε Μάρκο ...

Σου γράφω από τον αυστριακόν ατμόπλοιον, του εκτελούντος την συγκοινωνίαν μεταξύ Κέρκυρας και Αγίων Σαράντα, ολίγα λεπτά πριν αποβιβασθώμεν εις τον πρώτον Ηπειρωτικόν λιμένα.

Μόλις από την λέμβον επήδησα εις το ατμόπλοιον, ανήλθον εις το υψηλότερον αυτού μέρος, επί της γέφυρας υπόν ίσταται ο πλοίαρχος και

⁴ μεχκεμίν - (τούρκ.), καφενείο

⁵ κατής - (τούρκ.) δικαστής

ρίπτω το βλέμμα μου προς την περικαλλή νήσον, αποχαιρετών αυτήν και τα θελκτικά της τοπία.

Το ατμόπλοιο αιρεί την άγκυραν και διευθύνεται προς τους Αγίους Σαράντα. Αφού το βλέμμα μου εκουράσθη, απεφάσισα να κατέλθω εις την υπό τα κατάστρωμα αίθουσαν και αναπαυθώ.

Κατέρχομαι βραδέως την κλίμακα ως γέρων εννενηκοντούσης, οι πόδες μου βαρείς πίπτουσιν επί των βαθμίδων και εξεγείρουν την προσευχήν των άλλων επιβατών, οίτινες προηγήθησαν εμού. Μου φαίνονται όλοι άγνωστοι και διευθύνωμαι εις μίαν γωνίαν, χωρίς ουδένα να χαιρετίσω.

Μόλις ανεπαύθην επί τινός καθίσματος και ακούω αμέσως από του παρακειμένου θρανίου, να με χαιρετά τις φιλικώς. Στραφομαι και διακρίνω ένα χότζα με σαρίκι. Καπνύ εγνώρισα το πρόσωπον αυτό, το ενθυμούμαι, αλλά δεν ειξεύρω που.

- Πως επέρασε εις την Κέρκυρα πατριώτη; μ' έρωτα ο χότζας.

Περιήλθον εις αμηχανίαν και ηγνόουν τι να τ' απαντήσω. Έβηξα δια τρείς και τέλος απάντησα.

- Όχι και τόσο ευχάριστα. Καλλίτερα, είπον, μ' άρεσε η Πόλη.

Ενώ δε έλεγον ταύτα, προσεπαθούν να ενθυμηθώ που εγνώρισα τον πολυμήχανον τούτον χότζα, όστις τόσον οικείως ωμιλεί προς εμέ. Έξυσα την κεφαλήν μου επανειλημμένως. Τίποτε όμως και πάλιν δεν ανακαλύπτω. Μετά πολλάς περιστροφάς και πλαγίους ερωτήσεις, ανευρίσκω παλαιόν συνταξειδιώτην και αναπολώ εις την μνή-

μην μου την φυσιογνωμίαν του αλβανού εκείνου όστις καταπατηθείς υπ' εμού, την νύκτα πριν προσορμισθώμεν εις Κέρκυραν. Εξέφερε τας κατάρας και ύβρεις εκείνας, αι οποίαι εις τα ώτα μου αντηχούσιν εισέτι. Τότε ήτο ενδεδυμένος ως απλούς πολίτης, ενώ τώρα φέρει σαρίκιον. Η όλη όψις του προδίδει αυτώ επιβλητικότητα και εμπνέει σεβασμόν, μαρτυρεί άνδρα οξύνουν και πολυπαθή.

- Εκόντεψες, μου λέγει, να μου σπάσεις το πόδι, από εκείνο το πάτημα ακόμη με πονάει.

- Μπέη αφέντη, σου ζητώ συμπάθεια μα το κεφάλι μου, δεν τώκανα από καλό. Δείπω από την πατρίδα πολλά χρόνια και τα πολλά που υπέφερα με συνετάρασσον την εσπεραν εκείνην.

Εφάνη ότι δεν διατηρεί ίχνος εκδικήσεως δια το πάθημα του και εδείκνυεν ότι συνεκινείτο απ' όσα τω αφηγήθη. Ο Χασάν εφενδής ούτως επω-
νυμείτο, κατήγετο από το Λιμπόχοβον, το οποίον είναι εις όλους γνωστόν, από την εποχήν του Μα-
λήκ - πασά, του οποίου οι σκύλοι κατεσπάρασσιν τους διερχομένους πολίτας προς ευχαρίστησιν του κυρίου των και από την έκτακτον γονιμότητα προς παραγωγήν κατήδων.

Ημπορεί τις να είπει ότι το εν τρίτον των κατήδων της οθωμανικής αυτοκρατορίας, στρατο-
λογείται από το Λιμπόχοβον. Κατήδες και πρώην κατήδες, καταπλημμυρούσι το περιώνυμον τούτο χωρίον. Οι νέοι μόλις φθάσαν το 15^{ον} έτος της ηλικίας των, δένουν εις την κεφαλήν των σαρίκιον

και προαλείφονται δια το κατηλίκι. Εις οιονδήποτε μέρος της Τουρκίας και αν μεταβεί τις, έχει πιθανότητα να εύρει Λιμποχοβίτην κατήν. Όταν εξασκούσι το ιερόν αυτών επάγγελμα μακράν της πατρίδος, εις άλλα της οθωμανικής αυτοκρατορίας μέρη, εμπορούνται υπό πατριωτικών ιδεών και αισθημάτων και παρέχουσι προς πάντα Ηπειρώτην, είτε Χριστιανός, είτε Οθωμανός είναι, μεγάλην υποστήριξιν.

Αισθάνονται δε λύπην εάν δεν είναι εις αυτούς εύκολον να φανώσι χρήσιμοι εις τους συμπατριώτας των. Γνωρίζεις ότι ο Ηπειρώτης πανταχού γης ενθυμίται την πατρίδα του, όπου δε ευρέθει μετ' ενός ή δύο φίλων προπίνει πρώτον και κρούει το ποτήρι υπέρ της πατρίδος.

Του αισθήματος τούτου δεν στερούνται ποσώς οι οθωμανοί. Δύναμαι να βεβαιώσω μάλιστα ότι έχουσιν αυτό ανεπτυγμένον εις τον ύψιστον βαθμόν. Σπανίως οθωμανός Ηπειρώτης λησμονεί πατρίδα και οικογένειαν απροστάτευτον. Ενώ ημείς, συχνάκις, παρασυρόμεθα υπό του ρεύματος της ληθης και κωφεύομεν εις τα δάκρυα συζύγων, γονέων και τέκνων ολοφυρομένων δι' όσας υποφέρουν στερήσεις και όσας υφίστανται καταδιώξεις.

Έχομεν ούτως ειπείν τα αυτά φρονήματα και τα αυτά σχεδόν ήθη. Εις όλα συμβαδίζομεν μέχρι του σημείου εκείνου από του οποίου άρχεται ο της θρησκείας αποχωρισμός.

Μόνον η θρησκεία παρεμβάλλεται μεταξύ ημών και αυτών ως φραγμός όστις το ρεύμα του

ποταμού εκτοπίζει και διαιρεί εις δύο διευθύνσεις. Φαντασθήται τον φραγμόν τούτον παρασυρόμενον υπό του ρεύματος και τας δύο διακλαδώσεις αίτινες εις το μέσον μόνον της πορείας του ποταμού αναφαίνονται ενουμένας, και θα έχεις πλήρη την εικόνα του Ηπειρωτικού λαού: Του λαού του οθωμανικού και του χριστιανικού.

Η θρησκεία αυτή μας απομακρύνει καθ' εκάστην και γεννά ανά μέσον ημών χάσματα και μίση αποτρόπαια. Είναι ολίγα χρόνια αφ' ότου τα μίση ταύτα έφθασαν εις οξύ σημείον. Υπάρχει μια τάξις οθωμανών η οποία έχει συμφέρον να πολλαπλασιάζονται τα αλληλοφαγώματα ταύτα και επωφελείται πάσης ευκαιρίας να καταστήσει μεγαλύτερον το χάσμα.

Η τάξις αυτή απαντάται μεταξύ των υπαλληλών της Κυβερνήσεως, εκείνων οι οποίοι κατέχουν θέσεις εν Ηπείρω. Μόλις ούτοι καταλάβουν μικράν τινα θέσιν, έστω και πεντηκοντάγροσον, λαμβάνουν ύφος αρειμάνιον.

Δησμονούν ότι μέχρι της χθες ήσαν φίλοι αχώριστοι ημών, ότι ευηργετήθη ίσως ποτέ. Νομίζουν ότι ίνα εξασφαλισθαι η προαγωγή των, δεν απαιτούνται άλλα προσόντα η μόνον να καταδιώκωσι διαρκώς τους χριστιανούς ραγιαδες. Να καταπιέζωσιν αυτούς και να εφευρίσκωσι φαντασιώδεις κατηγορίας και συνομωσίας, δήθεν κατά του κράτους και ούτω να λαμβάνουν το άφεριμ⁶

⁶ άφεριμ - (τούρκ.) συγχαρητήρια

από τους προϊσταμένους αυτών. Αν έλειπεν η κακεντρεχής αυτή καταδίωξης, θα διήγομεν φιλικώς και ως αδελφοί θα συνεμεριζόμεθα τας ευημερίας και τα ατυχήματα της πατρίδας.

Οι διαλογισμοί τούτοι διασταυρούται εις τον εγκεφάλόν μου, ενώ ο χότζας καπνίζων με επίμηκες τσιμούκι σύννους και μελαγχολικώς, εκπέμπει καπνόν όστις πληρεί την αίθουσαν.

- Θα μου επιτρέψεις, χότζα αφέντη, λέγω αυτώ να σας κάμω μίαν ερώτησιν :

- Με μεγάλη μου ευχαρίστην, απαντά ο χότζας. Αποσπαθείς εκ της ρέμβης εις την οποίαν διατέλει, προσήλωσε τους οφθαλμούς του εις τα χείλη μου όπως μαντεύσει τι έμελλον να τον ερωτήσω. Ήτο και αυτός περίλυπος, διότι δεν είχε κατορθώσει κατά την περίοδον ταύτην να διορισθεί πάλιν, μολονότι είχε δαπανήσει όχι ολίγα χρήματα εν Κωνσταντινουπόλη. Ως γνωστόν, οι κατήδες διορίζονται πάντοτε δια δύο έτη.

Μετά την παρέλευσιν των δύο ετών, οφείλουν να μεταβώσι πάλιν εις Κωνσταντινούπολην η να ενεργήσωσιν οπωσδήποτε δι' ισχυρών προσώπων και μέσων πολλών να επανέλθωσιν εκ νέου και κατά την επομένην διετίαν εις την αυτήν θέσιν η διορισθώσιν εις άλλην. Κατά την λήξασαν διετίαν ο Χασάν αφέντης ήτο διωρισμένος εις Κατήκιοι. Ήτο πολύ ευχαριστημένος εκ της θέσεως ταύτης. Αλλ' η θέσις δεν ήτο πολύ ευχαριστημένη, ως φαίνεται, από αυτόν, διότι αι νομικαί του γνώσεις εχρονολογούντο από πολύ παλαιάν εποχήν.

Η δε επιτελεσθείσα υπό των Οθωμανών εν τη επιστήμη ταύτη πρόοδος, επόμενον ήτο να αποδιώξει από το Κατήκιοι και αντικαταστήσει εν αυτώ νέον εκ των υποτιθεμένων ως νομομαθών. Εάν επιδίωκε δευτερευούσης τάξεως θέσιν, υπήρχε βεβαιότης να επιτύχει ταύτην. Διότι παντού δεν απαιτούνται τσαούται νομικάί γνώσσεις.

Εν Ηπείρω π.χ. εμπορεί ο τυχών να γίνει κατής, δικαστής και ό, τι άλλο θέλει, νόμος δεν εφαρμόζεται ποτέ. Το δίκαιον του ισχυρότερου και του περισσότερα δίδοντας χρήματα, είναι οι καλύτεροι νομομαθείς. Άλλοι νόμοι δεν ισχύουν ούτε είναι γνωστοί.

Ενθυμούμαι άλλοτε νεαρόν δικηγόρον αγορεύοντα εν τω δικαστηρίο και συνηγορούντα, υπέρ του πελάτου αυτού, όστις προς υποστήριξιν της υπερασπίσεως του, είπεν εις τον κατήν όστις ούτε καν επρόσεχε διότι την επί της υποθέσεως απόφασιν είχεν ετοιμήν από το σπίτι του πριν ακούσει τον κατηγορούμενον – ότι κατά το άρθρον δείτα ο πελάτης του είναι αθώος.

Ο κατής ημιηγέρθη τότε και απήντησε: Να μην τον σκοτίζει με τα άρθρα και αυτός ξεύρει την δουλιά του και δεν έχει ανάγκην από άρθρα! »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 43/ 1893)

Επιστολή εξ Ηπείρου

Φίλτατε Β.....

Ευρίσκομαι εις την πεφιλημένην πατρίδα και σπεύδω εν βία να σου γράψω ότι έφθασα καλά. Δεν ηδυνήθην ακόμη να ησυχάσω από την επίπονον οδοιπορίαν και ν' αναπαύσω τα καταπονημένα μέλη του σώματος μου.

Σήμερον σου γράφω ολίγα εν συντόμω και επιφυλάσσομαι βραδύτερον, εκτενέστερον να του διηγηθώ τα αφορώντα την πατρίδα μας. Η μητέρα σου και αι αδελφαί σου υγιαίνουν και ευχονται να σε ιδωσι ταχέως ερχόμενον ένταυθα.

Ο μόνος πόθος των είναι να σε ιδώσι να ξεπεζεύσεις εις την οικίαν σας, αδιάφορον εάν πλούσιος ή πτωχός.

Η καημένη η μάνα σου, ήλθε πολύ ταχιά εις το σπίτι μου, με ησπάσθη δέκα φοραίς για να της περάσει ο πόνος του γιόκα της. Την ελυπήθηκα διότι είναι γραία και προσεγγίζει εις την δύσιν του βίου της.

Η μόνη ελπίς ήσισ την κρατεί, είναι να σε ιδεί δια τελευταίαν φοράν. Μη αρνηθείς εις αυτήν την τελευταίαν ταύτην χάριν, διότι είναι αμάρτημα του οποίου αδύνατον εν τω βίω να λάβεις συγχώρησιν. Έπειτα, πρέπει να λάβεις υπ' όψιν ότι αι δυστυχέστεραι μητέρες εδώ ευρίσκονται.

Χηρεύουν μόλις εικοσιπενταετείς και επειδή έτυχε να αποκτήσωσιν ένα υιόν, αποφασίζουν να

θυσιασθώσιν υπέρ του αγνώστου μέλλοντος παιδίου. Θυσιάζονται τοιουτοτρόπως καθ' ολοκληρίαν διαγούσιν εν στερήσει και κακουχίας.

Χύνουν ποταμούς δακρύων εν μέσω των βασάνων της ορφανίας και καταπνίγουν τους αναστεναγμούς της καρδιάς των με την πικράν ελπίδα ότι ο υιός των θα γίνει μίαν ημέραν άνδρας, θα ταξιδευθεί και εις τα ξένα δεν θα λησμονήσει την ατυχίαν της μητρός του.

Σήμερον ήλθε και η Νικόλενα Δια να ερωτήσει δια τον Βασίλη, τον υιόν της, ο οποίος γυρίζει εις την Αθήνα και δεν ενθυμείται πλέον ότι η δυστυχής μήτηρ του όπως τον αξιώσει και τον μεγαλώσει, επήγαινε με το μερομίσθι και ειργάζετο εις τα ξένα χωράφια. Εράγισεν η καρδιά μου όπου την είδα και εσκέφθηκα: Εάν είναι δυνατόν να κάνει προκοπή τέτοιο παιδί που αφήνει την μάνα του νηστική και ξυπόλυτη και να της πηγαίνουν ολημέρα κονάκι για το νιζαμιέ⁷. Δεν ήξευρα τι να της πω. Είπα εις αυτήν ότι την ενθυμείται πάντοτε το παιδί της και ότι εάν δεν της έστειλε χρήματα, τούτο συνέβη διότι είχε ασθενήσει.

Αναστέναξεν από μέσα από τα φυλλοκάρδια της και τα μάτια της εβούρκωσαν από δάκρυα και μου απαντά :

- Μήπως είναι φέτος η πέρυσι να κάνω υπομονή. Είναι χρόνια δέκα που κοιτάζω τη ράχη και όταν πέσει κατά το σιμούργκωμα κανένα τουφέκι,

⁷ νιζάμ - (τούρκ.), στρατιώτης

λαχταρίζει η καρδιά μου και μου περνάει η ανόητη ιδέα ότι ημπορεί να είναι ο Βασίλης μου. Τα πρώτα χρόνια κάτι με θυμόνταν και μου έγραφε κανένα γράμμα. Πέρασαν τώρα τρία χρόνια που δεν έλαβα ούτε ένα χαιρετισμό. Δεκαπέντε χρόνια ετράβηξα φτώχια για να τον φυλάξω με την ελπίδα να μεγαλώσει και να με γηροκομήσει. Τότε τουλάχιστον ήμουν νια, εδούλενα, τώρα απόστασα, δεν έχω τακάτη να δουλέψω. Μα είναι η θάλασσα θεριό και δεν μπορώ να περάσω να πάγω να τον βρω. Και ανελύθη πάλιν εις δάκρυα. Εάν δύνασαι, μείνε απαθής προ τοιαύτης συγκινητικής σκηνής. Και μήπως είναι η πρώτη και τελευταία: Από το πρωί έως το βράδυ ακούω τα ίδια.

Ακόμη δεν είχα πατήσει το πόδι στο σπίτι και επλάκωσαν ένα σωρό γυναίκες, μητέρες, γριές, χήρες, αδελφές, ορφανές. Όταν επλησίαζα εις το χωριό, εσκέδθηκα να ρίξω ένα τουφέκι και επίτηδες ηγόρευα εις το Δέλβινο μία παληκοκουμπούρα αρβανίτικη. Οι συνταξιδιώται μου, ένας από τη Βησσανη και άλλοι από την Πολύτσιανη και από το Δελβινάκι, μου είπαν ότι πάει πλέον, κατηργήθη αυτό το έθιμον.

Η αναπαραδιά και οι στενοχωρίαί της Ξενιτείας, έκαμαν τους επιστρέφοντας εις την πατρίδα να είναι μετριοφρονέστεροι και σκεπτικώτεροι. Αλλ' εγώ από αυτά δεν κατάλαβα τίποτα, και με τα πεντακόσια μέσα είπα και με τα χίλια πάλιν μέσα. Με εννοείς βέβαια κάλλιστα.

Μόλις επλησίαζα εις το χωριό, εγιόμωσα την κουμπούρα. Είχε βασιλέψει ο ήλιος προ πολλού, και μόλις διέκρινα τον δρόμον ύθεν διηρχόμην. Επέρασα από τ' αμπέλια και ήκουσα μόνον να χουγιάζει ο δραγάτης.

Εις τα πηγάδια δεν ήτο κανείς. Όλοι είχαν αποσυρθεί διότι οπωσδήποτε ήτο περασμένη η ώρα. Εκεί εστάθηκα να δροσίσω την καρδιάν μου με το αθάνατο νερό. Αχ!

Αν έπινα πάντοτε απ' αυτό, ποτέ δεν θα γήραζα, ενώ τώρα μόλις πέρασα τα είκοσι πέντε και ελευκάνθη η κόμη μου. Γύρα η ράχες υψούνται υπερήφαναι και βυθισμένοι εις σιγήν, μόνον πέρα στην γραβιά ακούω κουδούνια και ο αγέρας φέρνει απ' εκεί το περιπαθές λαλήμα φλογέρας. Ενόμισα ότι μ' εχαιρέτισαν οι ρεματιές και οι λαγκαδιές.

Τας αντεχαιρέτισα κ' εγώ με μια κουμπουριά και μετ' ολίγον έρριψα και δευτέραν.

Αντήχησεν όλη η λακιά και επί πολλήν ώραν ηκούετο ο αντίλαλος.

Εις το άκουσμα του πυροβολισμού, υποψιάσθηκαν οι χωριανοί. Άλλοι υπέθετον ότι είναι κλέφτες, άλλοι κυνηγοί και κανένας δεν πίστευε διά ταξειδιώτην.

Ο ένας γείτονας ηρώτα τον άλλον: Τι να είναι; Κ' η καημένη μάνα μου, κ' αυτή ερωτούσι. Μ' ένα χτύπημα εις την πόρτα, την έκαμα να λαχταρίσει.

Δεν είχα ακόμη πατήσει το πόδι μου εις την σκάλα και όλο το χωριό είχε συρρεύσει εις την

αυλή μου. Μπορείς τώρα να εννοήσεις τα δραματιζόμενα εις το σπίτι μου. Τέλος αφού όλοι έφυγαν, εκάθισα εις το χαγιάτι μετά των άλλων συγγενών. Οτι ήκουσα μίαν φωνήν ισχυράν να ηχεί από την μίαν άκραν του χωριού εως εις την άλλην και να επαναλαμβάνηται πολλάκις:

«Αύριο να φέρετε όλοι γρόσια στον ταξιλδάρη γιατί ήρθε ο γιούσμπασης⁸ να κάμει ταξίλη⁹. Οποιος δεν πληρώσει, θα κονέψουν οι σουφαρήδες¹⁰ μέσα εις το σπίτι του».

Εν τη 29 Αυγούστου 1893

Φίλος »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 52/ 1893)

⁸ γιούσμπασης - (τούρκ.), υπάλληλος που κανονίζει τους φόρους.

⁹ Ταξίλη - (τούρκ.), λογαριάζει τους φόρους που αντιστοιχούν σε κάθε οικογένεια.

¹⁰ σουφαρής - (τούρκ.) έφιππος συνοδός

ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΤΗ ΛΕΣΙΝΙΤΣΑ ΤΟΥ 1894

Ιούνιος 1894. Τουρκοκρατία, Ήπειρος. Κοινότητα Λεσινίτσας. Το χωριό βράζει. Δεν είναι απ' το καλοκαιριάτικο λιοπύρι η αναστάτωση. Τα πλούσια νερά και τα περιβόλια κάνουν ελαφρό τον ύπνο και δροσίζουν τον αέρα.

Στη Λεσινίτσα γίνονται εκλογές! Στα καφενεία, στο μεσοχώρι, στα εργαστήρια, στα ραφτάδικα, στα τσαγκαράδικα, στο μύλο, στο περιαύλιο των εκκλησιών μόνο μια κουβέντα ακούγεται:

- Ποιος θα βγει μουχτάρης; Ποιος θα βγει ταξιντάρης;

Η Λεσινίτσα είναι χωρισμένη σε δυο κόμματα. Το καθένα προτείνει τους δικούς του υποψηφίους. Και ο φανατισμός, οι αλληλοκατηγορίες σύννεφο! Και ο Λεσινιτσιώτης χρονογράφος βλέποντάς τους να βρίζονται και να πετάνε λάσπη το ένα κόμμα στο άλλο, γράφει αγανακτισμένος:

«Με άλλους λόγους, τρώγονται σαν τα σκυλιά ποιος θα γίνει ταξιντάρης» δηλαδή φοροεισπράκτορας. Το ένα κόμμα πλαισιώνεται από ανθρώπους που θέλουν να έχει η Λεσινίτσα καλά σχολεία, να αμείβονται με αξιοπρέπεια οι δάσκαλοι.

Τα λιβάδια και ο μύλος να νοικιάζονται ανάλογα με την αξία τους, για να έχει πάντα χρήματα ο κοινοτικός κορβανάς. Μα πρώτα απ' όλα προσπαθεί να ξελαφρώσει το αβάσταχτο βάρος των τουρκικών φόρων απ' τις πλάτες της φτωχολογιάς.

Το άλλο κόμμα αντιπροσωπεύεται από τους πρώην μουχτάρηδες και «λοιπών άλλων ανεξαιρέτως φαγάδων, που προσπαθεί να φέρει κανέναν ταξιντάρη της Κυβερνήσεως, για να βρουν ευκαιρία να πουλήσουν τα κινητά και τα ακίνητα των φτωχών σε ελαχίστη τιμή. Να αφαιρέσουν τα προορισμένα χρήματα των βουνών και του μύλου, προς πληρωμή των μισθών των δασκάλων, να τα φάνε αυτοί».

Δηλαδή, αντιπροσωπεύεται από κείνους που βλέπουν τις τοπικές εκλογές ως ευκαιρία να 'χουν το πάνω χέρι στα κοινά. Να μπορούν να χώνουν το χέρι τους βαθιά στο κοινοτικό ταμείο. Να τρώνε, να κλέβουν!

Η πλεονεξία τους δεν έχει όρια. Η Λεσινίτσα έχει δυο καλά σχολεία. Το δημοτικό και το ελληνικό, που κτίστηκε με τον ιδρώτα των κατοίκων της.

Οι φαταούληδες προτείνουν να κλείσει το ελληνικό σχολείο (σ.σ. εννοεί το Σχολαρχείο). Δεν τους ενδιαφέρει η μόρφωση των παιδιών. Επιμένουν να διδάσκει τους 90 μαθητές ο ίδιος δάσκαλος.

«Έχουμε δημοδιδάσκαλο που μπορεί να παραδώσει μαθήματα και στο ελληνικό σχολείο, λένε. Γιατί να πληρώσουμε δύο δασκάλους;

Και ο χρονογράφος αγανακτισμένος και προβληματισμένος από τη στάση τους καταλήγει: «Ούτο το χωρίον είναι διαιρεμένο εις δυο αντίθετας μερίδας και φόβος μη κλεισθεί το ελληνικόν Σχολείον όπερ διευθυνόμενον υπό του κ. Στεφάνου Τάτση προοδεύει αρκετά καλός».

Μην απορείτε για την τόση ομοιότητα με το σήμερα. Δεν είναι φαντασιώσεις τα παραπάνω λόγια. Τα γράφει ο ανώνυμος χρονογράφος απ' τη Λεσινίτσα του 1894. Αλλάξτε τη χρονολογία, μεταφερθείτε 100 χρόνια μετά.

Ελάτε στην εποχή μας, στην σημερινή Ελλάδα. Αλλάξτε τα ονόματα των παλιών κομμάτων και κομματαρχών, με τα σημερινά και πηγαίνετε στα Ελληνικά χωριά σε εποχή τοπικών εκλογών.

Ο ίδιος φανατισμός, ίδια και χειρότερα τα παρασκήνια, η συκοφαντία και ο πόλεμος ανάμεσα στα κόμματα.

Ίδιοι και απαράλλακτοι οι τοπικοί άρχοντες.

Δεν νοικιάζουν πια λιβάδια και αλευρόμυλους. Τις χοντρές μίζες και το μαύρο χρήμα τα παίρνουν κάτω απ' το τραπέζι, από αλισβερίσια με εργολάβους, κοινοτικά έργα και κομματικά κονδύλια που δεν φαίνονται πουθενά.

Λιώνιες, αθεράπευτες ασθένειες των Ελλήνων! Κατά τ' άλλα, για την κατάντια μας, φταίνε οι ξένοι.

Οι ... εχθροί του Ελληνισμού»!

Τα 400 χρόνια Τουρκοκρατίας!

« Επιστολή

Εκ Δελβίνου 9 Ιουνίου 1894

«Τα κοινοτικά Λεσινίτσης. Τα Κόμματα. Ποιος θα γίνει ταξιντάρης. Αλίμονο στη φτώχεια! Δια τα σχολεία δεν θέλουν να πληρώσουν τας προς διορησμένους 10 λίρας. Φόβος να κλήσται το ελληνικόν σχολείον. Εναπόκειται εις την Σ. Μητρόπολιν»

Τα κόμματα εις το χωριόν Λεσινίτσα διελήσθησαν εις τοιούτον βαθμόν ώστε θέλουν ακόμη να καταστρέψουν και αυτήν την νεολαία.

Το χωριόν διερέθει εις δυο αντίθετα κόμματα. Προσπαθεί έκαστον πώς να υπερέβει το άλλο. Επρόκειτο να γίνει η εκλογή των γερόντων, μουχτάρη και ταξιντάρη.

Το μεν προτείνει τους δικούς του, το δε τους ιδικούς του. Με άλλους λόγους τρώγονται σαν τα σκυλιά ποιος θα γίνει ταξιντάρης.

Το μεν υποστηρίζεται απ' ανδρών υπηρετού-ντος την πατρίδα τους μετά ζήλον και δικαιοσύνη. Καταβάλλει δε, πάσαν προσπάθεια να μαζεύει τα βασιλικά χρέη μετά πάσης επιείκειας, προσπαθεί να μη έρχονται συχνά οι εισπράκτορες και εν ανάγκη πληρώνει εξ ιδίων του, να μη γίνουν ζημιές εις τους φτωχούς, να μη πωλούνται τα γίδια.

Αυτό προσπαθεί οπωσδήποτε υπέρ του συμφέροντος της πατρίδας του.

Το δε συγκειμένων υπό παλαιών μουχτάρηδων και λοιπών άλλων ανεξαιρέτως φαγάδων, προσπαθεί πώς να έλθει κανείς ταξηντάρης της Σ. Κυβερνήσεως για να εύρουν ευκαιρία να πουλήσουν τα κινητά και ακίνητα των φτωχών εις την ελάχιστην τιμή: αν αξίζει αντικείμενον π.χ. 60 γρόσια να το πουλήσουν 5 ή 10 το πολύ.

Προσπαθούν ν' αφαιρέσουν τα προορισμένα χρήματα των βουνών και του μύλου προς πληρωμήν των μισθών των διδασκάλων να τα φάγουν αυτοί.

Ο μύλος πρώτον επωλείτο 2 έως 2500 γρόσια και τώρα μόνον 1500 χάριν των κομμάτων.

Τα σχολεία πρότινος λειτουργούν καλά, αλλά ένεκα των κομμάτων, άλλην μεταβολήν έλαβον. Ενώ προ της ανστασεως του κοινού τούτου κτηρίου, υποσχέθησαν να πληρώνοσι 10 λίρας κατ' έτος για το μισθόν του διδασκάλου, τώρα αρνούνται λέγοντας εις την επιτροπή, δεν θέλωμε εμείς ελληνικό σχολείον.

Έχωμε δημοδιδάσκαλο που μπορεί να παραδώσει μαθήματα και εις τα παιδιά που στέλωμε κάτω.

Γιατί να πληρώσουμε δύο δασκάλους; Αδύνατον δε είναι ο δημοδιδάσκαλος να αναλάβει και την διδασκαλίαν του ελληνικού σχολείου:

Πλέον των 80 μαθητών φοιτώσι εις το δημοτικών και 10 – 12 εις το ελληνικό σχολείον εις τας τρεις τάξεις.

Αλλά ο δημοδιδάσκαλος απέκρουσε την πρόταση τούτην, είπων ότι είναι αδύνατον να γίνει τούτο, διότι θα καταστραφούν οι μαθηταί.

Ούτο το χωρίον είναι διαρεμένον εις δύο αντίθετους μερίδας και φόβος μη κλεισθεί το ελληνικό σχολείον όπερ διευθυνόμενον υπό τον κ. Στεφάνου Τάτση προοδεύει αρκετά καλό. »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 91/ 1894)

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΜΙΑ «ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΙΚΗ» ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΩΓΩΝΙ

Από τα πιο μισητά πρόσωπα που καταδυνάστευαν τη ζωή των φτωχών ανθρώπων στα χόρνια της Τουρκοκρατίας περισσότερο και απ' τους κατακτητές, ήταν οι ντόπιοι τύραννοι.

Το αρχοντολόι, οι χριστιανοί κοτζαμπάσηδες, εκείνοι που στ' όνομα της εξουσίας και του καταχτητή τρυγούσαν τους φόρους, συνεργάζονταν με τις αρχές.

Ήταν αυτοί που είχαν στα χέρια τους, το «λύσε» και το «δέσε» σε κάθε χωριό και κοινότητα. Δειλοί, κόλακες και χαμερπείς μπροστά στους δυνάστες και τ' αφεντικά, έδειχναν μια απίστευτη θρασύτητα και σκληρότητα απέναντι στους ομόθρησκους και συγχωριανούς τους. Καμία ανθρώπινη δυστυχία δεν τους συγκινούσε.

Και αν σκεφτεί κανείς πως στην Ήπειρο και συγκεκριμένα στα Πωγωνοχώρια, τη Δερόπολη και τα Ριζά, οι άντρες βρίσκονταν μακριά στην ξενιτιά και στα χωριά έμεναν μόνο γέροι, γριές, γυναίκες και απροστάτευτα παιδιά, τότε μπορεί να κατανοήσει την πίκρα και την αγανάκτηση των φτωχών ανθρώπων.

Τους τσάκιζαν τη ραχοκοκαλιά με τους φόρους οι Τούρκοι και υπέφεραν τα πάνδεινα από τους κοτζαμπάσηδες και τ' αρχοντολόι.

Πουθενά δεν μπορούσαν να βρουν το δίκιο τους. Η μόνη τους ελπίδα ο Θεός και οι ξενιτεμένοι συγχωριανοί τους.

Μια τέτοια κραυγή διαμαρτυρίας μας έρχεται από το Χλωμό Πωγωνίου του 1892, και απευθύνεται στους ξενιτεμένους στην Κωνσταντινούπολη Χλωμιώτες, ζητώντας σωτηρία.

Η επιστολή αυτή, χωρίς να κρύβει την πικρία για κείνους που έφυγαν στην ξενιτιά και άφησαν το χωριό στο έλεος των ντόπιων τυράννων, είναι μια φωνή πνιγμένη από τ' άδικο, απροσποίητη και απαλλαγμένη από κάθε μικροσυμφέρον και εκδίκηση.

Η συσσωρευμένη πίκρα, το ασήκωτο άδικο και η απονιά των ντόπιων τυράννων, το χωριό βρίσκεται κυριολεκτικά στο έλεός τους, δίνει στον τόνο της φωνής του φτωχού αυτού και ανώνυμου χωριάτη, μια τέτοια καταγγελτική δύναμη που θυμίζει Μακρυγιάννη.

Με λέξεις που μοιάζουν μαχαίρια, χωρίς περιστροφές, κατονομάζει και δαχτυλοδείχνει τους κοτζαμπάσηδες και το αρχοντολόι, που «κόπηκαν Αληπασσάδες και φανεροί κλέφτες κι έφαγαν την ορφάνια. Εφέτος πήραν πάλι τα δέκατα. Κι έφεραν κι ένα λιάμπη με φουστανέλες και εζύγιασαν το μαξούλι της φτώχιας με αλλαγμένο το τόπι του κανταριού, για να πάρουν όσα σηκώνει η ψυχή τους, που να τους πάρει η Αγία Παρασκευή μια ώρα αρχύτερα!»

Δεν είναι ο Μακρυγιάννης που καταγγέλλει το άδικο και την απάτη την εποχή του Όθωνα. Ένας φτωχός κι ανώνυμος χωριάτης από το Χλωμό του Πωγωνίου είναι που τα γράφει αυτά.

Έτσι ξέρει να μιλάει ο λαός, όταν το μαχαίρι φτάνει στο κόκαλο!

Ακούστε όμως και τη συνέχεια: «Μερικοί τους εκατάλαβαν και τους έκαμαν παρατήρηση (κλέβαν μπροστά στα μάτια του κοσμάκη, ντάλα μεσημέρι. Άλλαξαν το τόπι του κανταριού και είχαν δίπλα τους έναν μπράβο, έναν αγριάνθρωπο λιάμπη για να τους φοβερίζει και κανέναν να μη διαμαρτύρεται). Αλλά οι άθεοι τους έριξαν ιφτιρά¹¹ ως φεσατσιδες (επαναστάτες) στη Βοστίνα και τους προσκάλεσε το Χουκιμέτι».

Με άλλα λόγια, ακούστε τι έκαναν οι ντόπιοι αυτοί γδάρτες! Κατήγγειλαν στην Τουρκική διοίκηση στη Βοστίνα τους συγχωριανούς τους, ως ταραξίες, ως ανθρώπους που ήθελαν να διασαλέψουν την Τουρκική εξουσία!

Γνωρίζουν καλά πως ο λόγος τους θα εισακουστεί από τους κυβερνώντες και πως μια τέτοια επαναστατική πράξη τιμωρείται με κρεμάλα από τους κατακτητές.

Απ' αυτό καταλαβαίνουμε το ρόλο που έπαιζαν οι κοτζαμπάσηδες, το αρχοντολόι, στους αιώνες της Τουρκικής σκλαβιάς. Ήταν οι βολεμένοι.

Εκείνοι που έβλεπαν σαν μέγα κίνδυνο για τα προνόμια τους κάθε ανταρσία των ραγιαδων.

¹¹ ιφτιρά - (τούρκ.) καταγγελία

Ακόμα και ο Τούρκος διοικητής στη Βοστίνα έμεινε άναυδος από τις ραδιουργίες και την απληστία τους. Τους φυλάκισε!

Είναι αδύνατο να προχωρήσει κανείς την ανάγνωση αυτής της σύντομης επιστολής του Χλωμιώτη ραγιά, χωρίς να φέρει κατά νου τους σύγχρονους κοτζαμπάσηδες των χωριών μας. Τους άλλους μικρούς τυράννους στα χρόνια του σοσιαλισμού.

Βεβαίως οι καιροί είχαν αλλάξει και για να τρομοκρατήσουν τους φτωχούς χωριάτες, δεν κουβαλούσαν λιάμπηδες τραμπούκους με φουστάνελες φορτωμένους χαντζάρια και μαρτίνια, όπως στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Έφερναν όμως ασφαλίτες λιάμπηδες με κουμπούρια κάτω από τα σακάκια τους και τσάντες που είχαν μέσα καταδίκες, εξορίες, διαπομπεύσεις και σκοτεινές απειλές. Το τέλος της επιστολής είναι συγκλονιστικό: «Και τώρα που είναι μέσα, γράψτε κι εσείς αναφορές για να τους ξορίσουν για να γλυτώσει ο καθένας. Γιατί αυτοί θα δώσουν ρουσφέτι και θα ταΐσουν το Χουκιμέτι (τους κυβερνώντες, τους ανθρώπους του νόμου και της τάξης) να βγουν. Και θα κάμουν τα χειρότερα ...»

Με τις τελευταίες αυτές λέξεις όλο αγωνία και επίγνωση της δύναμης και των ραδιουργιών των ντόπιων τυράννων, η επιστολή του ανώνυμου χωριάτη από το Πωγώνι, ξεφεύγει από τα τοπικά όρια.

Γίνεται διαμαρτυρία που θυμίζει τη σύγχρονη Ελλάδα με τους κουμπάρους, την ατιμωρησία, το βουλευτικό άσυλο, την ασυδοσία των πολιτικών.

Η αλήθεια και η κραυγή του άδικου είναι διαχρονικά!

Η επιστολή πέρα από την καταγγελτική της δύναμη, έχει το σφρίγος του δημοτικού λόγου του Βορειοηπειρωτικού ελληνισμού.

Είναι ένα σπάνιο δείγμα ζωντανής γλώσσας, που συναντάει κανείς στις εφημερίδες των τελευταίων δεκαετιών της Τουρκοκρατίας στην Ήπειρο, όπου δεσπόζει η καθαρεύουσα και πνίγεται η ομορφιά και η δύναμη του προφορικού λόγου.

Ας τη χαρούμε!

« Επιστολή εξ Ηπείρου

Η κατωτέρα επιστολή εστάλη εις Κωνσταντινούπολην εκ του εν Παγωνίου χωρίου Χλωμός. Φίλος ημών λάβων γνώσιν αυτής, μας έστειλεν αντίγραφον.

Την καταχωρίζομεν δε άνευ σχολίων.

Εν Χλωμό 1 Νοεμβρίου 1892

Αδέλφια χωριανοί εις Κωνσταντινούπολιν

Μάθετε, απ' όλα τα δυστυχήματα και την φτώχεια που έχωμε, έρχομαι να σας γράψω που κατάντησε το χωριό μας.

Εμείνετε αυτού στην Πόλη και δε μας λυπάσθε διόλου όπου μας αφήκατε στα χέρια του Γκαντίνα και Ζωγράφου.

Αυτοί οι δύο συγχωριανοί μας (που να μη τους είχαμε καλύτερα), κόπηκαν Αληπασσάδες και φανεροί κλέφτες κι έφαγαν την ορφάνια.

Έχουν όμως και μερικούς που τους περασπίζουν για το συμφέρον των κι εκείνοι, και κάθε χρονιά μας βγάζουν από μια λουρίδα, έως όπου μας ρειμάζουν.

Εφέτος πήραν πάλι τα δέκατα και έφεραν κι ένα λιάμπη με τις φουστανέλες και εξόμιασαν το μαξούλι της φτώχειας με αλλαγμένο το τόπι του κανταριού για να πάρουν όσα σηκώνει η ψυχή τους, που να τους πάρει η Αγία Παρασκευή μια ώρα αρχύτερα, να γλυτώσει το χωριό.

Μερικοί τους εκατάλαβαν και τους έκαμαν παρατήρηση.

Αλλά οι άθεοι τους έριξαν ιφτιρά ως φεσατσίδες (επαναστάτες) στη Βοστίνα και τους επροσκάλεσε το Χουκιμέτι¹².

Εκεί στο ιστιντάκι¹³, εβγήκαν οι κλεψές στη μέση, που έπαιρναν μαζευτηκά έξη παράδες το γρόσι για τα δοσίματα και πέντε γρόσια παραπάνω το νοφούζι¹⁴ από τους δρόμους.

¹² Χουκιμέτι – (τούρκ). αρχές, εξουσία. Η Βοστίνα ήταν διοικητική έδρα του Πωγωνίου.

¹³ Ιστιντάκι – (τούρκ.) ανάκριση

¹⁴ νοφούζι – (τούρκ.) φόρος για τους δρόμους

Και ο καημακάμης¹⁵ (ας είναι καλά) τους εφυλάκισε. Και τώρα που είναι μέσα, γράψτε και σεις αναφορά να τους ξορίσουν, να γλυτώσει ο καθένας.

Γιατί αυτοί θα δώκουν ρουσφέτι και θα ταΐσουν το Χουκιμέτι να βγουν. Και θα κάμουν τα χειρότερα, διότι έχουν και μέσα στο χωριό τάραφι. Τούτα και καλήν αντάμωση και ο Θεός να κάμει καλά.

Ο χωριανός σας »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 11/ 1892)

¹⁵ καημακάμης – (τούρκ.) έπαρχος

ΜΙΑ ΑΝΟΙΧΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ

Διαβάζοντας κανείς την παρακάτω ανοιχτή επιστολή του ξενιτεμένου Λεσινιτσιώτη προς τους συμπατριώτες του, που πονάν για την πατρίδα, το πρώτο που σου κάνει εντύπωση είναι η ξαφνική διακοπή της.

Ενώ το κείμενο δημοσιεύονταν σε συνέχειες στην εφημερίδα «Φωνή της Ηπείρου», το 1899, ξαφνικά σταματάει.

Συνεπαρμένος από τον λόγο του, αρχίζεις να ψάχνεις στα επόμενα φύλλα της εφημερίδας ελπίζοντας, ότι η αιφνίδια αυτή διακοπή είναι παροδική και σύντομα θα ξαναβρείς το νήμα.

Μάταια όμως, η διακοπή είναι οριστική κι αυτό αφήνει μέσα σου μια πικρία κι ένα γιατί.

Και αρχίζεις ν' αναρωτιέσαι ξαναδιαβάζοντας το κείμενο απ' την αρχή: Μήπως ο αποστολέας δεν είναι ειλικρινής; Μήπως είναι άδικος; Τίποτα απ' όλα αυτά.

Η πρόθεσή του ήταν καλοπροαίρετη, ο λόγος του ειλικρινής και μια ανιδιοτέλεια αναμιγμένη με πόνο ψυχής για όλα αυτά, που συμβαίνουν στη γενέτειρά του, διαπερνάει το πολυσέλιδο αυτό κείμενο.

Σε κάνει απ' την πρώτη αράδα συμμετοχο στις ανησυχίες και την αγωνία του.

Λυπάσαι πράγματι για τη διακοπή, τη στιγμή που ο συγγραφέας υπόσχεται συνέχεια και νέες αποκαλύψεις.

Τί συνέβη τότε και δεν ολοκληρώθηκε η ανοιχτή αυτή επιστολή; Γιατί σταμάτησε η δημοσίευσή της;

Αυτό που συμβαίνει πάντα, όταν κάποιος λέει αλήθειες που καίνε. Που ξεσκεπάζουν ύπουλες και σκοτεινές συναλλαγές, που δακτυλοδείχνουν πρόσωπα «υπεράνω υποψίας». Όταν τα βάζει κανείς με τους ισχυρούς, τους έχοντες και κατέχοντες!

Να πιάσομε τα πράγματα απ' την αρχή. Τι είναι το κείμενο αυτό; Τι μηνύματα κομίζει;

Είναι μια δημόσια καταγγελία. Ο άνθρωπος που το έγραψε, με αδιάσειστα στοιχεία, σχολαστική έρευνα και νηφαλιότητα εκθέτει την κατάσταση του τόπου του. Ξετυλίγει το κουβάρι της διαπλοκής ανάμεσα στους τοπικούς άρχοντες και τους ρασοφόρους.

Δεν είναι μια απλή καταγγελία για τη διαφθορά της άρχουσας τάξης, συνηθισμένο φαινόμενο. Πρόκειται για επικίνδυνη διαπλοκή, που πάει να διαλύσει τον ιστό που κρατούσε ζωντανές τις ελληνικές κοινότητες στα 500 χρόνια της Τουρκοκρατίας: Την εκκλησία και το σχολείο.

Η απόφαση του να τα βγάλει στη φόρα και να κάνει κοινωνούς στην αγωνία του όλους τους «πονούντες» την πατρίδα ξενιτεμένους, δεν υποκρύπτει κανένα αίσθημα κακεντρέχειας, καμία σκοπιμότητα.

Είναι ένας ανώνυμος άνθρωπος που αγαπάει και πονάει τον τόπο του.

Μια ψυχική οδύνη αναδύεται μέσα απ' τις σελίδες της επιστολής. Αγανακτεί και συνάμα υποφέρει για όλη αυτή την αδικία και τον κατήφορο που έχει πάρει η γενέτειρά του.

Ανασκαλεύει βαθιά τις πληγές, θέλει να βρει τα αίτια και τους αίτιους. Μα πάνω απ' όλα θέλει να θεραπεύσει το κακό, να αφυπνίσει τους συμπατριώτες του. Να τους καλέσει σ' ένα δημόσιο διάλογο για τα κοινά, για τη μοίρα του τόπου τους. Τί ποιο καλοπροαίρετο;

Από την αρχή της επιστολής ο συγγραφέας έχει επίγνωση της πράξης του. Γνωρίζει την αδιαφορία των συνανθρώπων.

Ο καθείς προσκολλημένος στα δικά του βάσανα, σπάνια ενδιαφέρεται για τα κοινά. Γνωρίζει επίσης ότι οι ισχυροί και οι κατέχοντες κωφεύουν. Και γράφει με σοφία και αυτοσαρκασμό: «Και γνωρίζω ότι εις εμέ αρμόζει η παροιμία: Κουφού καμπάνα κι αν λαλείς, τυφλό κι αν θυμιατίζεις, το ίδιο κάνει».

Περισσότερο όμως απ' την αδιαφορία των συνανθρώπων του για τα κοινά, έχει επίγνωση ότι με την πράξη του αυτή είναι σα να χώνει το χέρι στο σακούλι με τα φίδια. Και δηλώνει:

«Γνωρίζω εκ των προτέρων ότι πολλοί θα με κατηγορήσουν για το δημοσίευμα τούτο, διότι πολλούς των φίλων μου θα τους αποκτήσω εχθρούς». «Τα ονόματα μερικών ισχυρών που κατάντησαν κτήμα τους τον τόπο μας δέν θα με πτοήσουν, ούτε τα πλούτη, ούτε τα ισχυρά μέσα όπερ διαθέτουσι».

Απέναντι στην αδιαφορία του κοινού και την αντίδραση από τους πλούσιους και ισχυρούς, εκείνο που του δίνει κουράγιο να συνεχίσει την έρευνα και τις καταγγελίες, είναι η νέα γενιά, η σπουδάζουσα νεολαία του τόπου.

Τι συμβαίνει; Ακούσαμε καλά; Μήπως έγινε κάποιο λάθος και μπερδεύτηκε ο χρόνος; Μήπως το 1899, είναι 2009; Δεν μπορεί να υπάρχει τέτοια ομοιότητα, τέτοιες αναλογίες με τη σημερινή Ελλάδα.

Τη διαφθορά, τη σήψη και τη διαπλοκή! Τη μοναδική ελπίδα των ανθρώπων, όχι στην ξυλινη γλώσσα των πολιτικών «σωτήρων», ασχέτως χρώματος, αλλά στην αγανακτισμένη νεολαία που κατακλύζει το Σύνταγμα και τους δρόμους της Ελλάδας!

Αν κάποιος μετέγραφε την ανοιχτή αυτή επιστολή από την καθαρεύουσα στη σημερινή γλώσσα, θα είχαμε ένα σύγχρονο ρεπορτάζ. Ένα από τα αποκαλυπτικά κείμενα που βλέπουν το φως της δημοσιότητας. Που καταγγέλλουν και ξεσκεπάζουν την επάρατη νόσο του κομματισμού και των πολιτικών φατριών που κυβερνούν την Ελλάδα χρόνια τώρα.

Το κείμενο έχει ιστορικό βάθος και αντικειμενικότητα. Η δημοσίευσή του διακόπτεται ξαφνικά. Οι αλήθειες που εκθέτει ενόχλησαν. Οι δυνάμεις του κακού κινητοποιήθηκαν.

Μια αδέκαστη, αμερόληπτη φωνή φιμώθηκε, σιώπησε για ένα διάστημα τουλάχιστον. Τα οργανωμένα συμφέροντα, και οι συντεχνίες, ήταν ανέκαθεν πανίσχυρα.

Πολλά μπορούμε να φανταστούμε και να υποθέσουμε: Ότι τον απείλησαν, του βούλωσαν το στόμα, τον συκοφάντησαν, τον διέβαλαν.

Ότι δωροδόκησαν και αγόρασαν τον ίδιο τον εκδότη της εφημερίδας. Μα είναι τόσα πολλά τα μέσα που διαθέτει η εξουσία και ο κλήρος! Μα είναι αμέτρητο το χρήμα που πληρώνουν για να κλείσουν στόματα που ενοχλούν! Είναι τόσοι οι τραμπούκοι και οι πληρωμένοι δολοφόνοι, οι εκβιαστές. Τους ζούμε καθημερινά στην Ελλάδα μας.

Η μικρή κοινότητα της Λεσινίτσας δεν είναι παρά μια μικρογραφία του Ρωμαίικου. Η ομοιότητες και οι αναλογίες με την σημερινή Ελλάδα, εκατό χρόνια μετά, είναι απελπιστικές και κακός οιωνός για τους Έλληνες. Όμως η πάλη του καλού με το κακό έτσι συνεχίζεται αέναα. Σημασία έχει ότι υπήρχαν ακόμα και στους σκοτεινούς καιρούς ελεύθερες φωνές.

Φωνές ανθρώπων που αγαπάν πραγματικά τον τόπο μας και δεν τον βλέπουν σαν τσιφλίκι τους. Μια τέτοια φωνή είναι και η επιστολή από τη Βόρειο Ήπειρο των τελευταίων χρόνων της Τουρκοκρατίας. Έστω και ανώνυμη, έστω και φιμωμένη η φωνή αυτή, ξεφεύγει απ' την εποχή της, φτάνει στις μέρες μας. Αδέκαστη, έντιμη, θαρραλέα!

Τα πλούσια στοιχεία από την κοινωνική, θρησκευτική και εκπαιδευτική ζωή της Λεσινίτσας, που εκθέτει, θα είναι πάντα χρήσιμα για όποιον καταπιαστεί με την ιστορία του ακριτικού αυτού χωριού. Λυπούμεθα που δεν γνωρίζουμε τ' όνομα του λόγιου που την έγραψε.

Είναι ένας πρόδρομος της Βορειοηπειρωτικής δημοσιογραφίας. Ο λόγος του δεν χάθηκε. Δεν ήταν φωνή βοώντος εν έρημω.

Είναι φωνή αλήθειας!

« *Επιστολή*

*Προς τους εν τη ξενιτειά και την πατρίδα που-
νούντας Άνω Λεσινιτσιώτας της επαρχίας Δελ-
βίνου*

Ο προς την Πατρίδα έρωσ, το άπαυστον του ελατήριον πάσης ευαίσθητου καρδιάς, υπεκέντησε με και υπηγόρευσαν εις το να ερευνήσω κατά δύναμιν, και να γνωρίσω εις υμάς τας διαφόρους της πατρίδος μας περιπετείας.

Να κάμω γνωστόν εις υμάς και μόνον και εις ελαχίστους των εκεί, διότι έχω την ελπίδα και ότι σεις οι εν τη ξένη εργαζόμενοι, αγαπάτε πλειότερον την πατρίδα και μεριμνάτε περί αυτής, την αθλιεστάτην κατάστασιν εις ην περιήλθεν από τινός η δύσμοιρος πατρίς μας. Και ν' απευθυνθώ προς υμας, ως μόνους δυναμένους να δώσητε χείρα βοηθείας, εις την γοργό τω βήματι επί τα οπίσω βαίνουσαν προσφιλή μας πατρίδα.

Δεν θα σας σκοτίσω τον νουν, αγαπητοί μου, με τα Μουχταροδημογεροντιλίκια, διότι ουδόλως περί αυτών με μέλει.

Τούτο θα πράξω: Να σας φέρω μικρόν παράδειγμα του επαράτου κομματισμού, ου ένεκα ή πατρίς μας εξηυτελίσθη.

Αλλά περί εκείνων περί ων κυρίως θα ενδιατρίψω, και περί ων πάντες έχομεν ιερόν καθήκον, όπως παντί σθένει φροντίσωμεν, αναγάγωμεν αυτά εις την εμπρέπουσαν περιωπήν, είναι η εκκλησία και το Σχολείον.

Η εκκλησία και το σχολείον όπερ είναι η βάση πάσης προόδου εις τον άνθρωπον. Ταύτα παρ' ημίν τα μέγιστα παρημελήθησαν.

Και ου μόνον παρημελήθησαν αλλά και παρηγκωνίσθησαν και παντιοτρόπως περιυβρίσθησαν υπό τινών των εκεί συμπατριωτών μας, οίτινες από τινών ετών, δεν γνωρίζω υπό τίνος κακού κατελήφθησαν δαίμονος. Ωστε να φροντίζωσι μόνον περί του ιδίου συμφεροντος, και ου μόνον ουδεμίαν να δίδωσι σημασίαν περί του κοινού.

Αλλά και αρδην αυτό να καταστρέψωσι, όπερ κατήνησε να γίνει κτήμα, ειμπόρω να είπω, μερικών ισχυρών.

Τα ονόματα ούδεν θα με πτοήσει, ούτε τα πλούτη, ούτε τα ισχυρά μέσα όπερ διαθέτουσι, να αναφέρω ενταύθα. Ίνα μείνωσιν αθάνατα εν τη ιστορία της πατρίδος και ίνα μη αυτή φανεί αγνώμων προς ατούς.

Γνωρίζω εκ των προτέρων, ότι πολλοί θα με κατηγορήσωσι δια το δημοσίευμα τούτο, δι' όπερ πολλούς των φίλων μου θα τους αποκτήσω εχθρούς.

Και γνωρίζω προσέτι, ότι εις εμέ αρμόζει η παροιμία: «κουφού καμπάνα κι αν λαλείς, τυφλό κι αν θυμιατίσεις, τα ίδια κάνει».

Αλλ' έχω ελπίδα εις τινός των εν τη πατρίδι διαμενόντων, εις πολλούς εξ υμών των ξενιτευμένων και κυρίως εις την εν τη ξένη σπουδάζουσαν νεολαίαν μας, ήτις είναι μεν ελαχίστη, αλλά θα είναι ο σπουδαιότερος παράγων των ελπίδων μου περί ανορθώσεως των κακώς κειμένων.

Δεν πιστεύω, αγαπητοί μου συμπατριώται, να επιθυμήτε να καταπατηθώσι τόσον βαναύσως τα ήθη και έθιμα των προγόνων μας όσαν αφορά την θρησκείαν και το σχολείον, υπό μερικών οίτινες αποκτήσαντες, γνωρίζομεν διά τίνων μέσων, ολίγων χρήμα, νομίζουσιν ότι αυτοί είναι το πάν και ότι εις αυτούς και το χρήμα των κρέμανται όλοι οι νόμοι και οι προφήται.

Θα ενθυμίσθε βεβαίως σεις οι το 40 έτος της ηλικίας και πέραν διάγοντες, καλύτερον ιμού, υπό τίνων εποτίσθητε και εδιδάχθητε τας πρώτας της θρησκείας μας βάσεις και των γραμμάτων άτινα γνωρίζετε.

Και υπό τίνος ζήλου και υπερηφάνειας κατείχοντο οι γονείς σας, αποστέλλοντας υμάς τον μεν χειμώνα εις τον νάρθηκα του Αγίου Νικολάου, η τον του Αγίου Γεωργίου, το δε θέρος υπό την σκιάν των πέριξ αυτών δένδρων, ίνα διδαχθήτε παρά του παλιού γέροντος ιερέως τα 24 γράμματα του αλφαβήτου.

Ολίγον γραφήν και ανάγνωσιν και οι πλουσιότεροι και τους ψαλμούς του Δαβίδ και οκτόηχον, όπερ υπήρξαν τότε τα ανώτερα μαθήματα των σπουδών σας.

Ενθυμείσθε βεβαίως, αν και παχυτάτη υπήρξεν η αμάθεια τότε, όποιον σέβας έτρεφον πάντες προς τους ιερείς και μετά πόσης ούτος θέρμης και ευλαβείας εξετελούν τα ιερά αυτών καθήκοντα, μη αναμιγνυόμενοι εις αλλότρια.

Όποιον σέβας έτρεφον οι νέοι προς τους προσβυτέρους, όποιον τα τέκνα προς τους γονείς και διδασκάλους, και όποιαν αγάπην έτρεφον οι γονείς και οι διδάσκαλοι προς τα τέκνα και τους μαθητάς των. Γνωρίζετε όποία ήσαν τα μέσα, άπερ ο τόπος διέθετε κατά την εποχήν εκείνην και όποια σήμερον διαθέτει.

Εάν θελήσωμεν να παραβάλωμεν την εποχήν εκείνην, την καταστασιν του χωριού μας τότε, με την σημερινήν, θα ίδωμεν ότι μεγάλως συν τω χρόνω επισθοδρομήσαμεν. Και αν δεν τεθεί φραγμός εις τον κατήφορον που επήραμε, θα καταντήσωμε χειρότεροι από του Κρά. Όχι του σημερινού βεβαίως, διότι το σημερινόν Κρά!

Όπως επληροφορήθην εκ της ολιγοσημέρου εν τη φίλη πατρίδι διαμονής μου, έχει και σχολείον με καλόν διδάσκαλον, αναλόγως των δυνάμεων του, και ιερέα τακτικόν, αλλά χειρότεροι από το παλαιόν Κρά.

Από το αγροίκον εκείνο Κρά, το περικλειόμενον από των αγρίων βουνών του.

Και ου μόνον τούτο αλλά εις τοιούτον σημείον θα φθάσωμεν, ώστε να στέλλωμε τα παιδιά μας να μανθάνωσι γράμματα εις του Κρά!

Οι προγόνοι μας διά της φιλεργίας των, δια της φιλοπατρίας των και δια της προς την θρησκείαν αγάπης, ίδρυσαν τόσας εκκλησίας και ιδίως την πρό 50ετίας κεντρικήν περικαλλή.

Άλλοτε όμως, διότι σήμερον κατήντησεν ως θα ιδώμεν κατωτέρω άλλο τι παρά περικαλλής, εκκλησίαν της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, την Παναγίαν και σχολείον αρκετά πληρούν τους τότε κανόνας της υγιεινής. Και έπρεπεν ημείς δια τούτο να υπερηφανευώμεθα, διότι τόσον μικρόν χωρίον κατώρθωσε να έχει επτά εκκλησίας και την πλουσιοπάροχον τότε Μονήν της Υπαπαντής.

Το σχολείον επροικίσθη υπό καλού διδασκάλου όστις εφάνη αντάξιος των ελπίδων των διορισάντων αυτόν. Διότι οι πρόγονοί μας εκείνοι ε γνώριζον εις τινων χείρας ανέθετον την διάπλασιν των τρυφερών πλασμάτων, των τέκνων των.

Και βεβαίως ούτως δια να θέσει σειράν και τάξιν εις το σχολείον, εχρειάσθη και χρόνον και κόπον πολύν. Αλλ' εφάινετο αφωσιόμενος εις το ανατεθέν αυτώ καθήκον, πράγμα όπερ δυσκόλως θα έπραττον πολλοί των σημερινών διδασκάλων, ους οι αγαθοί μας συμπατριώται διορίζουσιν.

Τούτο διήρκεσεν επί τινά έτη, αλλά κακή μοίρα, η διεύθυνσις των κοινών ανετέθη εκ τότε εις τους τότε ανδρωθέντας, εις τους άγοντας σήμερον τα 45 και πέραν έτος της ηλικίας των.

Και ούτοι κατ' αρχάς, εβαινον κατά βήμα την οδόν ήν εχάραξαν αυτοίς οι πατέρες των, διορίζοντες καλούς διδασκάλους.

Εξ ων ενταύθα δύναμαι ν' αναφέρω τον εκ Δροβιάνης Αθ. Παπαγιάννην και τον εκ Δίβρης κ. Γραίκαν, οίτινες αρκετά καλώς αφήκαν αναμνήσεις αναλόγως του τότε καιρού.

Τα μέσα υπήρχαν άφθονα και ο μισθός των διδασκάλων εκυμαίνετο μεταξύ των 20 και 25 λιρών, πληρωνομένων τακτικώτα.

Ο διδάσκαλος ήτο αφωσιόμενος εις το καθήκον του, ουδόλως αναμιγννόμενος εις τα χωριανικά. Τάξις επικρατεί εις το σχολειόν την εκκλησίαν και την κοινότητα.

Το μοναστήριον ήττο καθ' όλην την σημασίαν της λέξεως μοναστήρι και ουχί ως σήμερον αχούρι. Υπήρχε ηγούμενος, καλογραία, επιστάται, υπηρέται, φοροτηγὰ ζώα, βόες προς καλλιέργειαν των κτημάτων του.

Τέλος παν ό,τι χρήσιμον εις μοναστήριον οικουμένον υπό τόσων ανθρώπων και έχον τόσον λαμπρά εισοδήματα.

Ο υδρόμυλος, όστις ανήκει εις το μοναστήριον, ενοικιάζετο 25 λίρες κατ' έτος, δι' ων επληρώνετο ο διδάσκαλος και πάσαι δε αί λοιπαί εκκλησιαί είχαν, ως θα ιδωμεν κατωτέρω, άφθονα τα μέσα.

Το μοναστήρι διατήρει και ιδίαν στάνην, αρκετά σεβαστού αριθμού γιδοπροβάτων. Ητο δε η στάνη αυτή τοσούτον εστολισμένη υπό κυπροκουδούνων, ώστε ότε την άνοιξην θα διήρχετο εκεί-

θεν εκ των λειβαδίων, ίνα παραθερίσει εις Πολτσάν η Ανήλιον, όλοι θα εξήρχοντο ίνα θαυμάσωσι το λαμπρόν θέαμα όπερ εξαιρετικώς παρουσίαζεν η στάνις εκείνη.

Εν ποία δ' εποχή μετέβαινε τις εις το μοναστήρι, και δεν εύρισκεν άφθονα τα τρόφιμα και τα ποτά, (κρασί, ρακί, τυρί, και διάφορα γεννήματα). Μετέβαινε τις εις τους περί αυτό κήπους και ηφραίνετο, βλέπων την λαμπράν καλλιέργειάν των, την λαμπράν διάταξίν των.

Ο ηγούμενος Προκόπιος ή Παίσιος, εμεριμνάως πατήρ, ως ιδιοκτήτης, ως οικοκύρης καλός δια το μοναστήρι. Αχούρια λιθόκτιστα άπερ άλλοτε επληρούντο χόρτων δια την ξεχείμανσιν των κτήνων του μοναστηρίου, σήμεραν ούτε λίθος επί λίθου δεν υφίσταται.

Οι δε λαμπράι οντάδες του αντικατέστησαν ταύτα. Ηθελαν να είπωσιν ότι ο ηγούμενος ούτος κατεχράτο της περιουσίας του μοναστηρίου.

Εγώ το τοιούτον δεν το παραδέχομαι, αλλ' έστίν ότι ούτος αφήρει 5-10 λίρας κατ' έτος, το τοιούτον ουδεμίαν βλάβην επέφερεν εις το μοναστήριον. Διότι εν ποία μετέβη ο διδάσκαλος να λάβει τον μισθόν του και εξεδιώχθη με κενάς τας χείρας;

Η εν ποία εποχή εζητήθησαν οι μεγάλοι βασιλικοί του φόροι και δεν επληρώθησαν;

Η εν ποία εποχή μετέβη τις να αγοράσει γέννημα, σιτάρι ή κράσι ή ρακί, τυρί ή μαλλί και δεν εύρε τας αποθήκας του πλήρεις;

Και εάν δεν είχε να πληρώσει αμέσως τα αγορασθέντα, δεν του παρέσχεν ο ηγούμενος την ευκολίαν να τα πληρώνει οπόταν είχε;

Εις τας ολίγας ταύτας ερωτήσεις, ας μοί απαντήσωσιν αρνητικώς, εάν δύνανται οι κύριοι εκείνοι, αίτινες κατήντησαν το μοναστήρι εις την οικτράν κατάστασιν, ήν ευρίσκεται σήμερον. Αλλά, κακή μοίρα, δεν γνωρίζω υπό συμβουλευθείς, μετέβη ο ηγούμενος εις Άγιων Όρος όπως προσκυνήσει, όπως και άλλοι εκ των πέριξ συνάδελφοί του.

Οι τοιαύτην ευκαιρίαν ζητούντες και οι με κακόν όμμα την πρόοδον του μοναστηρίου βλέποντες, διέδωκεν ότι ο ηγούμενος Προκόπιος καταχρασθείς το ταμείον του μοναστηρίου, μετέβη άπως ησυχάσει εκεί! Τούτου ουδέν ψευδέστερον ως εκ των υστέρων απέδειχθη.

Αλλά η γνώμη του ισχυροτέρου τότε κόμματος επικράτησε και ο ηγούμενος ανέλαβε την διεύθυνσιν της Μονής του Αγίου Αθανασίου, (κ. Γερμανού, εκ του ονόματος ηγουμένου τινός επί μακρόν διάστημα ευδοκίμως διευθύναντος την μονήν ταύτην και εκεί τελευτήσαντοι) ένθα δολοφονήθη υπό τινός συγχωρίου του.

Επιθυμούντος την καλογηρικήν, και της αδείας ταύτης επιτυχών υπό των εφόρων, ήθελεν ουτος να άγει και να φέρει κατά το δοκούν αυτώ, τα της Μονής.

Αλλά επί μακρόν μη δυνηθείς να επιτύχει του ποθουμένου, ένεκα της δικαίας αντιστάσεως του

Προκοπίου, εσκέφθη να απαλλαγεί τούτου άπαξ δια παντός όπερ και έπραξεν, δια βαρέως ροπάλου δολοφονήσας τον δυστηχή ηγουμένον.

Η πράξις του όμως αυτή δεν έμεινεν ατιμώρητος, διότι συλληφθείς απεστάλη εις τας φυλακάς Αργυροκάστρου, ένθα οικτρόν εύρε τον θάνατον υπό των εκεί φυλακισμένων αλβανών.

Είπον ανωτέρω, ότι διεδόθη υπό των ενδιαφερομένων ότι ο ηγούμενος κατεχράσθη της περιουσίας του μοναστηρίου, καθώς διέδιδον και επί άλλων, και ότι καιρός ήτο να αναλάβει το χαρίον αυτό την επιτρόπευσιν δι' εφόρων επί τούτο εκλεγομένων εκάστοτε.

Εγώ δεν δύναμαι να παραδεχτώ τούτο, αλλ' έστω ότι ο ηγούμενος ή οι εκάστοτε ηγούμενοι κατεχρώντο, πότε όμως εφάνη η κατάχρησις τούτων; Οτε, διευθύναντες την Μονήν, ήνθει ως ουδεμία άλλη εκ των πέριξ; Οποίαν ποτέ βλάβην επέφεραν ούτοι εις την περιουσίαν της Μονής; Ευρέθησαν ποτέ ούτοι εις την ανάγκην να πωλησώσι τα μουλάρια, ή τους βούς του Μοναστηρίου, ή τι άλλο κατοικίδιον ζώον υπήρχεν;

Πώλησαν ποτέ ούτοι γιδοπρόβατά του, ώστε να εξαφανίσωσιν από προσώπου της γης την στάνην του;!

Επώλησαν ποτέ ούτοι και οικιακά σκεύη, όπως έπραξαν οι έκτοτε διοριζόμενοι κ.κ. έφοροι, οίτινες εθεώρησαν καλόν να ξεγυμνώσι παντός τοιούτου το μοναστήριον και να το φέρωσιν εις την απίστευτον έτι θέσιν, ώστε να έχει και χρέος

σήμερα, ως επληροφόρηθη, εις τον από τινών ετών επιτροπεύοντα αυτού οικονόμον κ. Παπά Χρήστον; Αφ' ότου και ο τελευταίος ηγούμενος απεχώρησεν και ανέλαβε την διαχείρισιν της περιουσίας του Μοναστηρίου ο εκ των προκρίτων και πλουσίων του χωριού μας κ. Νικόλαος Πουλογιάννης, από τότε, από των ημερών εκείνων, άρχεται η περίοδος της γοργώ τω βημάτι ελαττώσεως των εισοδημάτων του. Τα πάντα εν μικρώ χρόνου διαστήματι, εγένοντο καρφιά και πέταλα.

Η καλλιέργεια των ιδιοκτητών αμπέλων και χωραφιών του παραμελήθη τα μέγιστα, αφέθησαν τούτο εις το έλεος των γιδοπροβάτων και των λοιπών ζώων του χωρίου μας.

Το μόνον καλόν όπερ είδον ότι έπραξεν ο προτινών ετών διαχειρισόμενος αυτό οικονόμος κ. Παπά Χρήστος, είναι ή εκρίζωσις των εκτεταμένων άμπελων (των καταμπέλια λεγομένων) των επί των ημερών του κ. Ν. Πουλογιάννη καταστραφέντων, και η καλλιέργεια αυτών υπό τινώς, εδών αρκετά δύναται το Μοναστήριον να προσπερισθεί. Εν τη εκάστοτε διοριζόμενη εφοροεπιτροπή, διαφαίνεται κάλλιστα ο σκοπός, όν το επάρατον κόμμα έθετο ως βάσιν του προγράμματός του. Οι εκάστοτε υπό του ισχυρότερου κόμματος διοριζόμενοι έφοροι, ειργάσθησαν δια τα προσωπικά πάθη. Ειργάσθηκαν κατά το συμφέρον του κόμματός των και προς εκδίκησιν των αντιθέτων, προβαίνον εκόντες, άκοντες εις την καταστροφήν της Μοναστηριακής περιουσίας.

Εἰς ἐξευτέλισιν τοῦ σχολείου, διορίζοντες ὡς διδασκάλους τὰ ἀποβράσματα τῆς κοινωνίας, ξυλασχίστας καὶ ἀνηθίκους. Ἀποθέτοντες τὴν διάπλασιν τῶν τρυφερῶν βλαστῶν τοῦ χωριοῦ μας, εἰς τοὺς στρεβλωτάς παντός καλοῦ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οὗτοι ἰδοῦ ὅτι εὐρίσκουσιν διδασκάλους ευθύνους καὶ ἵνα τὰ περισσεύματα περιέρχωνται εἰς χεῖρας τῶν.

Ἐάν τις, ἐξαιρέσει τοὺς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη εφορεύσαντας, κ.κ. Χρήστου Παπᾶν, Μήτηρον Λίτον, Σπύρον Λίτον καὶ ἐν μέρει τοὺς κ. κ. Κώστα Μούλιον καὶ Πάντ. Κώστην, οἱ λοιποὶ οὐδέποτε εθεώρησαν καλόν να δώσωσι προσοχὴν, ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον εἰς τὸ κοινόν συμφέρον.

Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι οὓς ἀνωτέρω ἀνέφερον, ὡς μὴ εὐρισκόμενοι πάντοτε ἐν τῷ χωρίῳ, ἐλάχιστα ἐξεπλήρουν τὰ ἀνατεθέντα αὐτοῦς καθήκοντα.

Διότι ὁ ἐφόρος ἵνα εκπληρεῖ ἀκριβῶς τὸ καθήκον τοῦ, πρέπει να εὐρίσκεται πάντοτε ἐν τῷ χωρίῳ. Ἴνα οὐ μόνον φροντίζει περὶ τῆς καλῆς διαχειρίσεως τῆς περιουσίας τῶν βακουφίων ἡτις ἀνατίθεται αὐτῷ, ἀλλ' ἵνα ἐπιβλέπει καὶ τὰς ἐργασίας τοῦ διδασκάλου καὶ τὰς προόδου τῶν μαθητῶν τοῦ. Ἡ τοιαύτη κακὴ τῶν ἐφόρων ἐκλογή, ἡ ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε ἐπικρατεστέρων κομμάτων ἐνεργουμένη, ἔσχε τὰ δυσἀρεστότερα ἀποτελέσματα εἰς τὸ σχολεῖον.

Ὁ διδάσκαλος ὅλον τὸν χρόνον κατατρίβει εἰς τὰ Μουχταροδημογεροντηλίκια, ὑποστηρίζων τὸ κόμμα παρ' οὗτινος ἐλπίζει ὑποστήριξιν.

Παρ' ούτινος λαμβάνει την διαβεβαίωσιν ότι, είτε εργάσθαι, είτε μη, ο μισθός του θα πληρωθεί μέχρι λεπτού. Αρκεί να φωνάζει και αυτός εις τας συζητήσεις υπέρ των αρχηγών του κόμματος.

Να υποδεικνύει τοις λοιποίς, ότι ούτοι η εκείνοι είναι άξιοι να διορισθώσιν έφοροι η Μουχταρίδες, η δημογέροντες!!

Τι τους μέλει αυτούς, αν τα παιδιά των μανθάνωσι γράμματα ή όχι; Αρκεί αυτοί να υποστηριχθώσιν υπό του διδασκάλου εν τω έργω των, αρκεί αυτοί να επικρατήσωσι!!

Τα παιδιά των άνευ διδασκάλου, αν διαπληκτίζωνται εν τω σχολείω και αν χοροπηδώσιν. Μεθ' οποίας απαθείας και τέλει, ήκουσα να λέγει ο παναιδεσιμώτατος οικονόμος, εις τον διδάσκαλον κ. Γεώργιον Τασσην, παραπονενόμενων αυτώ, ότι ο κ. Αναγνώστης Μπέλλος τω έκαμε παρατηρήσεις, διότι πηγαίνει τρεις και τέσσαρας φοράς την εβδομάδα εις την Δρόβιανην και αφήνει τα παιδιά μόνα, ότι «τι σε μέλλει, δεν τον αφήνεις να φωνάζει!

Μήπως αυτός θα σου δώσει να φάς;» Τότε, πώς να εργασθεί ο διδάσκαλος, όταν τοιαύτην συμβουλήν του δίδει ο οικονόμος κ. Παπα - Χρήστος; Εκείνος παρά του οποίου περιμένομεν να διδαχθώμεν την θρησκεία μας.

Παρά του οποίου περιμένομεν ως εγγραμμάτου, να διαφωτίσει και τους άλλους οίτινες είναι αγράμματοι, περί της καλής η μη εργασίας του διδασκάλου και προόδου των μαθητών;

Προς τι πταίει ο διδάσκαλος, προς όν επιρρίπτουσιν ό ην την ευθύνην, διότι τα παιδιά των δεν έμαθον γράμματα;

Ον καθ' εκάστην υβρίζει και παντοιοτρόπος κακολογίσει ότι ουδόλως ειργάσθη; Ποιος υπέχει την ευθύνην της αγραμματοσύνης των παιδιών των, ο διδάσκαλος ή οι αυτόν ούτω συμβουλεύοντες και ενθαρρύνοντες εις την μη εκτέλεσιν των καθηκόντων του;

Προς Θεού! Που ηκούσθη διδάσκαλος να εγκαταλείπει τους μαθητάς του έρμαιον της τύχης των και ούτως να μεταβαίνει εις του Καραντζιά, ή εις την Παναγίαν;

Ν' ανακατεύεται εις τα χωριανά και να εκφέρει και ούτος την γνώμην του εις τας συζητήσεις των Μουχταροδημογερόντων!!

Και εάν τις ευρεθεί να του κάμει παρατήρησιν, ως π.χ. ο κ. Αναγνώστης Μπέλλος, ότι αυτά που κάμνει δεν αρμόζωσιν εις αυτόν, να τον υβρίζει χυδαιότατα και να του λέγει, ότι δεν γνωρίζει τι λέγει και ότι αυτός δεν είναι αρμόδιος να του κάμνει παρατηρήσεις. Και εάν νομίζει ότι δεν εργάζεται καλώς, εις τας κατά τον Ιούλιον εξετάσεις, να φέρει εξεταστικήν επιτροπήν.

Να κρίνει περί της εργασίας του, ωσαν να έχει το Άγιον Πνεύμα και να δυνηθεί τους δύο τελευταίους μήνας να γεμίσει το κεφάλι των μαθητών του, ους κυριολεκτικώς πεθαίνει τους δυο η τρεις τελευταίους μήνας του έτους.

Να τους κάμει να τα μάθουν όλα παπαγαλί-
στικά, διά ν' απαντήσουν καλώς εις τας εξετά-
σεις! Τώρα κρίνατε σεις, εάν πταίωσιν οι διδά-
σκαλοι ή οι εκλέγοντες αυτούς και οι τοιαύτας
ενθαρρύνσεις και συμβουλάς δίδοντες εις αυτούς.

Κρίνατε σεις, εάν τα φανερά έσοδα μόνον της
Μονής, δηλαδή αί ενοικιάσεις του μύλου, των βου-
νών Πολτσάς και Ανηλίου, δεν επαρκούσι διά μι-
σθόν ενός καλού διδασκάλου.

Το ενοίκιον του μύλου όπερ από 25 λιρών ετη-
σίως, κατεβίβασεν ο επάρατος κομματισμός εις
18. Το ενοίκιον της Πολτσάς όπερ από 15 λιρών,
κατεβίβασαν οι ένδοξοι έφοροι του χωριού μας εις
800 γρόσια.

Το του Ανηλίου από 8 λιρών εις μόνον 3 λίρας.
Ταύτα λέγω τα χρήματα όπερ συμποσούνται εις
20 λίρας σχεδόν ετησίως και εάν εκ τούτων αφαι-
ρέσωμεν 3 λίρας δι' έξοδα του Μύλου, και 5 λίρας
δια μισθόν του κοινού μετά της κάτω Λεσινίτσης
ελληνοδιδασκάλου, μας μένουν 21 λίραι. Και χω-
ρίς να ζητήσωμεν άλλοθεν περισσεύματα, δια
των 21 λιρών δυνάμεθα να έχωμεν διδασκάλον,
λίαν άξιον του προορισμού του.

Αλλ' άραγε εσκέφθησαν ποτέ, περί καλού δι-
δασκάλου; Όχι βεβαίως, διότι τοιούτος δεν τους
συμφέρει, δεν θα τον είχωσιν υποστηρικτήν του
κόμματός των.

Ένεκα λοιπόν τούτων, ου μόνον ή Μοναστη-
ριακή περιουσία καταστρέφεται, ου μόνον τα των
λοιπών εκκλησιών εισοδήματα αφανίζονται.

Και αί εκκλησίαι μας είναι εις ελεεινοτάτην κατάστασιν, αλλά και τα παιδιά μας, οι άκακοι και τρυφεροί εκείνοι βλαστοί, μένουσιν αγράμματα.

Ισως μου αντείπει τις, ως προς τα του μύλου και των βουνών έσοδα, ότι ταύτα δεν επαρκούσι δια μισθοδοσίαν καλού διδασκάλου αν και είναι επαρκέστερα, διότι τα πέριξ χωρία δεν έχουσι διδασκάλον πληρωνόμενον με περισσότερον μισθόν.

Τότε, ας εξευρώσι λύσιν τινά λυσιτελεστέραν ως εξεύρον και οι γείτονές μας Κάτω Λεσιτισινί, αυξήσαντες το ενοίκιον του μύλου και το των βουνών.

Αυξήσαντες συνάμα και το ποσόν, όπερ λαμβάνει ο μυλωθρός, αντί 5 τοις %. Αλλ' οι ημέτεροι, προσπαθούσι πώς να τοις ήτο δυνατόν, να ελαττώσωσιν ακόμη το του μύλου ενοίκιον, ίνα ευχαριστήσωσιν τα άτομικά των συμφέροντα.

Ο οικονομός κ. Παπά - Χρήστος, αφ' ότου ανέλαβεν την διαχείρησιν της Μονής, δεν είδομεν να φανεί έστω και κατ' ελάχιστον ανώτερος του προκατόχου του, αν και κόπτει και ράπτει ό, τι αυτός έβαλε σειράν εις το Μοναστήρι.

Τοιαύτη είναι η σειρά ην έβαλεν, ώστε ου μόνον επώλησε και τα τελευταία λείψανα των γιδοπροβάτων της Μονής, αλλά και κατώρθωσεν να χρεωστέι αρκετόν ποσόν εις αυτόν η Μονή; Πόσον άπληστος τη αληθεία είναι αυτή η αγία Υπαπαντή που δεν την έφθασαν τα δικά της, αλλά έβαλε και χρέος!

Είναι σπαραξικάρδιον τη αληθεία, να επισκεφθεί τις την άλλοτε λάμπουσαν εκείνην Μονήν.

Εισερχόμενος τις εν τω προσήλιο, βλέπει και κατανοεί ευθύς εξ αρχής, ότε και αυτοί οι άψυχοι ψυχροί λίθοι, έχουσι καταλήφθει υπό μελαγχολίας και λύπης αφάτου.

Η δε κυρίως Μονή, ο ναός, έχει αφεθεί έρμαιον της κόνεως και των αραχνών, ωσαν μη κατώκουν εν τω χωρίω εκείνο άνθρωποι!

Υπό πολλών επιστοίθη αγαπητοί μου, ότι η επιπολλήν χρόνον μη δημοσίευσις της τοιούτης μου, προήλθεν εκ των προφορικών απέλων φάύλων τινών, οίτινες από στόματος εις στόμα, έφθασαν εις τα ώτα μου, και εκ των απειλητικών επιστολών ας έπεμψαν με τινές των μεγάλως ενδιαφερομένων.

Αλλ' ούδεν εκ τούτων συνέβη, λόγος απλούστατος υπήρξεν η έλλειψις δηλονότι πληροφοριών τινών επί της μοναστηριακής περιουσίας, ων τινών έστειρούμην.

Οι δε απειλαί και τα παρόμοια, ούδεν άλλο έπραξαν η επί πλέον να μ' ενθαρρύνωσι προς αναγραφήν γεγονότων, άτινα ήθελον άλλως παρέλθει χαριζόμενος εις τινάς.

Δηλώ δε και πάλιν εις τους κακώς ζητούντας τον λόγον, υπό τινών και απειλούντας τινάς των εκεί επί τω λέγω, ότι μοί παρέσχον πληροφορίας, ότι αναλαμβάνω ακέραιον την ευθύνην των γραφομένων.

Περιορίζομαι εις τα ολίγα προλεχθέντα περί της Μονής, επί τη ελπίδι ότι λαμβάνων τας ζητηθείσας πληροφορίας, εκτενέστερον θέλω διέλθει το ζήτημα τούτο. Και ήδη άρχομαι περί των λοιπών εκκλησιών.

Τα εισοδήματα των άλλων εκκλησιών είναι διαχωρισμένα, εκάστη τα εαυτής δια τας ανάγκας της.

Ο ναός του Αγίου Νικολάου και ο του Αγίου Γεωργίου, επιτροπεύονται αρχήθεν υπό του Μητροπολίτου. Και τούτων προϊόντος του χρόνου, ή ανθηρά κατάστασις εκπείπτει.

Ο του Αγίου Νικολάου ναός, κέκτηται ιδία καινούργια βιβλία και ιερά άμφια, ευρίσκεται οπωσδήποτε εν καλή κατάσταση σήμερα.

Ο δε του Αγίου Γεωργίου, ο πανάρχαιος ούτος ναός, πολύ γρήγορα θα καταρρεύσει, αν δεν ληφθεί πρόνοια τις περί αυτού.

Η ως φρουρός του χωριού Αγία Παρασκευή, υπάγεται εις το Μοναστήριον και εφ' όσον τούτο ηνθεί και ο μικρός ούτος ναός ευρίσκετο εν καλή κατάσταση. Αλλ' έκτοτε, κατήντησε και ούτος να γίνει αχούρι και να σταβλίζει εντός αυτού τα γιδοπρόβατα του μαχαλά μας.

Άπαξ του έτους γίνεται η κοινή επ' ονόματι του ναού λειτουργία. Και τότε και μόνον τότε, μετά το πέρας της λειτουργίας, υπό την σκιάν του προαιωνίου δένδρου της, την ενθυμούντε οι αγαπητοί μας συμπολίται και λαμβάνουσιν αποφάσεις προς μεγένθυσιν αυτής, προς καλλωπισμόν,

προς περίφραξιν αυτής, ινα προφυλάσεται και τα ταύτα. Αλλά μόλις κατέρχονται τις «Κόκκινες» για να παν στα πανηγύρια, ξεγλιστρούν οι αποφάσεις των και αί από πολλών δεκαετηρίδων λαμβανόμεναι τοιαύται, θα εξακολουθώσι λαμβανόμεναι εις βάρος της αγίας τις οίδε μέχρι πότε.

Ο Άγιος Δημήτριος, πτωχόν παρεκκλήσιον εις το άκρον του χωριού κείμενων, είχε και ούτο τα εισοδήματά του, επαρκούντα προς διατήρησιν του. Επιτροπεύετο δε ανέκαθεν υπό της υπ' αυτό οικούσης οικογενείας των Στρατέων.

Αλλ' επειδή οικογενειακά ατυχήματα απεμάκρυναν ταύτην επί πολλά έτη, την επιτροπέυσην ανέλαβεν ο χαλκουργός κ. Παύλο Κώτσος, όστις παντοίας καταβάλλει προσπάθειας υπέρ αυτού, αλλά δυστυχώς τα εισοδήματα του είναι ελάχιστα.

Ο των Ταξιαρχών, ελάχιστα μεν έχει εισοδήματα, αλλ' επαρκούντα οπωσδήποτε εις τας ανάγκας του.

Ο άλλος φρουρός του χωριού μας, ο Άγιος Αθανάσιος, όστις υπάγεται εις την Μονήν και ούτος αφέθη εις την μοίραν του. Ουδεμίας υπέρ αυτού ληφθείσης πρόνοιας, αν και τον βλέπουν ετοιμόρροπον. Ελθώμεν ήδη εις τον άλλοτε ως είπον, παρικαλλή ναόν της Παναγίας.

Ο ναός ούτος, το μόνον στολίδι του χωριού μας εις ο και μόνον τελείται καθ' εκάστην λειτουργία, ήτο άλλοτε νύμφη σωστήν.

Αφ' ης εποχής, από τριακονταπενταετίας και επέκεινα ίσως, εγένετο ιερέυς ο Ζήσος Μπάχος.

Ανέθηκεν αυτώ η κοινότης την επιτρόπευσιν του ναού τούτου, ο Παπά Ζήσης επεδείξετο υπέρ του ναού μέριμναν ου την τυχούσαν. Τα πάντα διήποντο μετά περισκέψεως, ο ναός έλαμπεν, η καθαριότης εβασίλευεν εν αυτώ.

Ουδέποτε οι λαμπροί του πολυέλαιοι έμειναν χωρίς λαμπάδες, ούτε τα κανδύλια χωρίς λάδι. Ελεεινά και αξιοδάκρυτα, ως κατωτέρω θέλω σας αναφέρω, ως ευρίσκονται σήμερον, μετά την εκ του ναού απομάκρυσιν του παπά Ζήση.

Τα πάντα τότε ευρίσκοντο εν αφθονία, ουδέποτε έλειπε. Προ δωδεκαετίας και επέκεινα ίσως, εάν δε με απατά η μνήμη, εγένετο και άλλος ιερέυς, ο εξαδέλφος του Παπά Ζήση, κ. Χρήστος Μπάχος.

Φυσικώ τω λόγω, αμφότερος εζήτησεν τον μερισμόν του χωριού εις δύο τμήματα, ίν έκαστος λαμβανει τον μισθόν του και τα τυχηρά του εκ του τμήματος, όπερ δια κλήρου ήθελε τύχει αυτώ, όπερ και εγένετο.

Αλλ' ο επάρατος κομματισμός, δεν ήθελε να αφήσει τα πράγματα να βαίνωσι την κανονικήν αυτών τροχιάν.

Συνελήθη το μεν με ένα ιερέα, το δε με τον έτερον και ούτω απέρχεται ρήξις μεταξύ των ιερέων, ήτις απέβη ολέθρια δια την εκκλησίαν. Ινα μη είπω δι' αυτούς τους ιδίους, δι' όπερ άλλως τε ουδένα ενδιαφέρει.

Ἡθελον δια να φέρει πλείστα ὅσα διαπραχθέντα τότε υπό των κομμάτων, προεξαρχόντων των ιερέων, εἴαν η αιδώς δεν με εκώλυεν ἀφ' ενός.

Και ἀφ' ἐτέρου, το σέβας ὅπερ τρέφω προς αὐτούς, ἔχων την ἐλπίδα ὅτι θα μεταμεληθῶσι δια τα παρελθόντα.

Και ρίψαντες εἰς λήθην το παρελθόν, θα δώσωσιν ἀλλήλοις τας χείρας και ἐπιδοθῶσιν εἰς ἔργα ἀντάξια των ἀξιωμάτων, ὅπερ φέρουσι. Θα δώσωσι χεῖρα βοηθείας εἰς το σχολεῖον και εἰς την ἐκκλησίαν και θα δυνηθῶσιν οὕτω να εξαγαγῶσιν ἐκ των καρδιῶν των ἀγαπητῶν μας συμπατριωτῶν τα μίση και τους φθόνους.

Τας κακίας και τα πάθη, ἅτινα ἐνικολπώθησαν και ἅτινα ευρόντα τροφήν ἐν τοῖς καρδίαις αὐτῶν, οὐδόλως ἐπιθυμοῦσι να ἐξέλθωσιν ἐκείθεν.

Εἶναι ἀληθές, και δεν δύναται τις βεβαίως ἐξ ὅλων ν' ἀρνηθῆί τούτο, ὅτι ἀφ' ἧς ἐποχῆς οἱ ἱερεῖς μας ἔλαβον ἀξιώματα παρά του ἀρχιερέως Κοσμά, ὅστις δεν γνωρίζω τι του εἶχε μπει εἰς τον νουν, κατὰ τελευταίαν του τινά ἀνά τοῖς χωρίοις περιοδείαν, ὥστε να θέλει καλά και σώνει να παρέχει εἰς τους ἱερεῖς με τα δύο του χέρια ἀξιώματα οὐδόλως ἀρμόζοντα αὐτοῖς.

Ἀπό της ἐποχῆς, ἐκείνης λέγω, οἱ ἱερεῖς μας νομίσαντες ὅτι υψώθησαν εἰς τους ουρανοῦς, λάβοντες ο μεν το του ἀρχιμανδρίτου ἀξίωμα, ο δε το του οἰκονόμου, ἤρξαντο να βαίνωσιν ἄλλην οδόν.

Την οδόν την άγουσαν εις τον εγωισμόν, δύναμαι να είπω και την αλαζωνείας.

Ο μεν πρώτος, ουδεμίαν δίδει προσοχήν εις τα εκκλησίας και του σχολείου, αν και από τινός εξελέγη πρόεδρος της εφοροεπιτροπής υπό του αρχιερέως Γρηγορίου, κατά τύπον μόνον κατά τα φαινόμενα. Διότι, η άγεται και φέρεται υπό του συναδέλφου του, η κρίνει καλόν ουδέν να εκτελέσει εκ των ανατεθέντων αυτώ καθηκόντων.

Ο δε δεύτερος αναφανδόν ανακατεύεται εις τα χωριανικά, ως κατωτέρω θα ίδωμεν. »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου»
Αρ. Φ. 337, 338, 339, 344/ 1899)

ΣΤΟ ΕΛΕΟΣ ΤΩΝ ΛΗΣΤΩΝ

Τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας ο τόπος μας βρίσκονταν κυριολεκτικά στο έλεος των ληστών. Καθώς τα σύνορα της ελεύθερης Ελλάδας μετατοπίζονται προς την Ήπειρο, μετατοπίζονται και οι ληστές.

Στίφη και συμμορίες λιάμπηδων, που έχουν κάνει την κλεψιά βιοποριστικό επαγγελμα, φεύγουν κυνηγημένοι από την ελληνική επικράτεια, ενώνονται με εκατοντάδες φυγόδικους και φυγόστρατους και πέφτουν σαν τα κοράκια πάνω στην Ήπειρο.

Είναι αδίστακτοι και δε φοβούνται να συγκρουστούν ακόμα και με τα τούρκικα αποσπάσματα που τους καταδιώκουν άγρια μέρα-νύχτα καταφέροντας να τους εκτοπίσουν πέρα από το ποτάμι του Καλαμά.

Σαν τα πεινασμένα όρνια γυροφέρνουν τον τόπο μας.

Τα χωριά της Δερόπολης και του Πωγωνίου με τα πλούτη των ξενιτεμένων και τα νοικοκυριά τους αφήνουν άγρυπνους, ενώ ο κάμπος του Βούρκου με τα μπερεκέτια, τα βόδια και τα καλοθρεμμένα άλογα έχει πάρει στη φαντασία των λιάμπηδων, που ζουν στ' άγονα και πετρώδη χωριά τους, μυθικές διαστάσεις.

«Αυτός ο τόπος είναι Μουλαλέκ», λένε οι γεροντότεροι, καθώς αναπολούν τα πλούσια λάφυρα απ' τις νυχτοδρομίες στα Βουρκοχώρια. Μουλαλέκ θα πει εύπορος τόπος, παράδεισος.

Έτσι αποκαλούσαν οι αλβανοί ληστές και μισθοφόροι το Θεσσαλικό κάμπο. Και ο Βούρκος Δελβίνου είναι μια μικρή Θεσσαλία. Το ποτάμι της Μπίστρισσας λειτουργεί σαν ανάχωμα για τα Βουρκοχώρια.

Τα σπίτια στα Ριζά χτισμένα σαν αετοφωλιές στ' Αραβουνά, με μια ατρόμητη Δίβρη στην είσοδό τους, που έβγαζε 700 ντουφέκια, κάνουν τους ληστές να το σκέφτονται καλά πριν πάρουν τον ανήφορο για πλάτσικο.

Με τη Δερόπολη όμως τι γίνεται; Είναι πράγματι ένας ανοχύρωτος τόπος. Δεν είναι μόνο το μεγάλο ντερβένι που διασχίζει το Δεροπολίτικο κάμπο, όπου μέρα-νύχτα αρματωμένα μπουλούκια λιάμπηδων, με το πρόσχημα ότι παν να πολεμήσουν το «Γιουνάν», δεν κάνουν τίποτα άλλο από το να ρημάζουν τα χωριά.

Να γδύνουν τους περαστικούς και να βάζουν μπροστά πρόβατα, άλογα, μουλάρια και βόδια.

Το άγριο Λαζαράτι είναι μια λυκοφωλιά στο σβέρκο της φιλήσυχης και πολιτισμένης Δερόπολης και το Δερβιτσιάνι με τα τζοβόρια του καταφέρνει να τους αναχαιτίσει κάπως και να τους κρατήσει κλεισμένους σαν τ' αγρίμια μέσα στις σπηλιές τους. Κι όμως, απ' την κορυφογραμμή του Πλατοβουνίου, τα δειλινά στη Δερόπολη φτάνει ο απόηχος από ένα βαρύ λιάμπικο τραγούδι, που κάνει τα σπίτια να κλειδαμπαρώνονται νωρίς και τις κορμιά ν' ανατριχιάζουν.

Δεν είναι τραγούδι, πιο πολύ θυμίζει ιαχή
πολιορκητών.

Moj Deropulli me vulë
T' erdhi vahti per
rremullë!

Δρόπολη ξακουστή Χώρα
Για ρεμούλα σουρθ' η ώρα

Γνωρίζουν καλά, πως ο τόπος αυτός διαφέ-
ρει πολύ από τα δικά τους χωριά, είναι ξακου-
στός. Κι είναι μπροστά στα μάτια τους. Και ως
τέτοιος δεν μπορούσε να μείνει αλεηλάτητος από
ανθρώπους που είχαν φθάσει ως τα νησιά του
Αιγαίου για πλάτσικο, αλώνιζαν τη Θεσσαλία, κι
είχαν ρημάξει την Πελοπόννησο για αιώνες!

Υπάρχει μια λέξη στο τραγούδι αυτό, που
συμπυκνώνει τον τρόπο ζωής των λιάμπηδων.
Είναι η λέξη rremullë (ρεμούλα), που θα πει
κλεψιά, αρπαγή του ξένου βιού, πλατσικολόγη-
μα, χαλασμός.

Στα κατσάβραχα του Κουρβελεσίου ζει ένας
ετοιμοπόλεμος και ατίθασος λαός. Η κλεψιά σ'
αυτούς ομολογίζεται ως αρετή και οι μανάδες
αντί για παιχνίδια, έβαζαν κάτω από τα μαξιλά-
ρια των νεογέννητων παιδιών γκράδες και μαρ-
τίνια, σπαθιά και γιαταγάνια.

Οι λεηλασίες των χωριών μας, ο εκβιασμός, η
αρπαγή των ζώων, οι απαγωγές ακόμα και ανη-
λικών παιδιών για λύτρα, που διεπράχθησαν τα
τετρακόσια χρόνια της Τουρκοκρατίας και προ-
παντός τις τελευταίες δεκαετίες, πριν από την
απελευθέρωση της Ηπείρου, αποτελούν ένα συ-
γκλονιστικό χρονικό του τόπου μας.

Οι μαρτυρίες άπειρες. Μας έρχονται από
λαϊκές αφηγήσεις και δημοτικά τραγούδια.

Από τοπωνύμια διάσπαρτα στα χωριά μας, όπως μνήμα του λιάμπη, του Φέκου, που φανερώνουν, πως ο λαός μας δεν κάθισε ποτέ με σταυρωμένα χέρια μπροστά σε αυτή τη λαίλαπα.

Και η απορία είναι μία: Πώς κατάφερε να μείνει όρθιος μέσα σ' αυτή την ανασφάλεια, τους θανάσιμους κινδύνους και τις συνεχείς απειλές ο ακριτικός αυτός ελληνισμός;

Να φτιάξει αυτά τα όμορφα χωριά που λέγονται Δερόπολη, Πωγώνι, Ριζά! Εν πάση περιπτώσει, πέρα από τις λαογραφικές μαρτυρίες, τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, η συνεχής λεηλασία του τόπου μας περνάει και στον τύπο, καταγράφεται.

Τις μαρτυρίες αυτές, τις τόσο συγκλονιστικές, τις οφείλουμε στους ανώνυμους χρονογράφους.

Οι ελληνικές εφημερίδες της διασποράς, όπως ο Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως και ο Ανατολικός Αστήρ, φιλοξενούσαν στις σελίδες τους ολόκληρα χρονικά από τις επιδρομές των λιάμπηδων στον τόπο μας και προπαντός στα χωριά της Δερόπολης.

Η σπουδαία, επίσης, εφημερίδα «Φωνή της Ηπείρου», τα τελευταία 20 χρόνια πριν την λύτρωση απ' τον ασιάτη κατακτητή και τον αρβανίτη τζαντάρη, καταγράφει μαζί με τις άλλες πληγές του ηπειρωτικού χωρικού, τη φοβερή ανασφάλεια που βίωναν τα χωριά μας.

Δεν υπάρχει φίλο της «Φωνής της Ηπείρου», χωρίς να μας δώσει το χρονικό των ληστειών και βιαιοπραγιών.

Η Πετσαλούδα της Βόδριστας, ο αυχέννας της Μουζίνας, ο Σταύρος της Δρόβιανης, η Παλιαυλή, το μπογάζι της Πάβλας ήταν λημέρια ληστών και περάσματα που έκρυβαν θανάσιμους κινδύνους.

Κοπάδια, караβάνια, αγωγιάτες, ξενιτεμένοι, περαστικοί και όσοι τυχαίνοι να εισέλθουν από τις πύλες αυτές ακόμα και ντάλα μεσημέρι, πλήρωναν βαρύ χαράτσι. Ο τόπος ζούσε σε ομηρία, τα χωριά μας ήταν σχεδόν αποκλεισμένα. Η οικονομική ζωή και η ανθρώπινη επικοινωνία περιοριζόνταν μέσα στα όρια των κοινοτήτων. Ενώ η νύχτα, ο αιώνιος σύμμαχος των ληστών, καταντούσε μαρτύριο.

Απ' τις εκατοντάδες ανταποκρίσεις, που είδαν το φως της δημοσιότητας γραμμένες επί το πλείστον από ανώνυμους χρονογράφους, επιλέξαμε δύο.

Την πρώτη απ' τη εφημερίδα «Φωνή της Ηπείρου» του 1904 και τη δεύτερη απ' την εφημερίδα «Πύρρος» του 1906. Η περιγραφή των ληστών φορτωμένοι φυσέκια και μαρτίνια, η επιθετικότητά τους, το πέραςμα από χωριό σε χωριό ντάλα μεσημέρι, πλιατσικολογώντας και αρπάζοντας ότι βρουν στο δρόμο τους, μας αφήνει άναυδους. Μια απ' τις ένοπλες συμμορίες εμφανίζεται στη Δρόβιανη, διαγουμίζει το Μοναστήρι του Ντριάνου, τρομοκρατεί το Κρόγκι, περνάει στη Λεσινίτσα, ξεγυμνώνει περαστικούς, κατεβαίνει στα Βουρκοχώρια και φτάνει στα χειμαδιά της Σωρωνειάς.

Έχεις την αίσθηση ότι ένα μαύρο σύννεφο από όρνια μετεωρίζεται πάνω απ' τον τόπο μας.

Έχουν έρθει από πολύ μακριά, από τα λια-
μποχώρια της Αυλώνας, το Κουρβελέσι.

Είναι αδίστακτοι, το πέραςμα τους από τα
χωριά μας γεννάει πολλές υποψίες για συναλλα-
γές και αλισβερίσια με τις τούρκικες αρχές.

Τα αποσπάσματα, οι κοσιάδες φτάνουν πά-
ντα αργοπορημένα στον τόπο της ληστείας.

Καλύτερα όμως ας αφήσουμε τους ανώνυ-
μους χρονογράφους να μας δώσουν το χρονικό
της επιδρομής των ληστών στ' απροστάτευτα
χωριά μας απ' τη Δερόπολη στα Βουρκοχώρια.

« Α. Ανταπόκριση από την Ήπειρο

27 Δεκεμβρίου 1904

«Με όλα τα σχέδια που κάνει η Κυβέρνηση,
δεν εμπορεί εισέτι να εκλείψει η πληγή των
κλεπτιών από την άτυχη Ήπειρον, την ερημωθεί-
σαν κατοίκων. Τι του λέγεις τώρα του ξενιτεμέ-
νου; Πώς να ξαναπατήσει εις το σπίτι του και εις
τον τόπον του; Ποιος είναι εκείνος οστίς έμαθε
την αιχμαλωσίαν του ιατρού και να επιστρέψει
εις την πατρίδα του και εις το σπίτι τους;

Που μουλάρια κλέπτονται, που βόδια, γίδια,
μελίτσια, παντού και πάντα φωνές ακούονται:

«Πού' σθε, πήραν τα βόδια! Πού' σθε πήραν
τα μελίτσια!». Πάντα ταύτα προξενούν οι Κουρ-
βελέσιδες, οι Λιάμπηδες, οίτινες εισί φορτωμένοι

στα μαρτίνια και στα φυσέκια. Αν κανείς καταγγείλει τις κλοπές, του ζητούν μάρτυρας και αποδείξεις. Είναι σωστόν και δίκαιον να ζητούν μάρτυρα, δια τας ταύτας κλοπάς και αυθαιρεσίας;

Ο κλέπτης πηγαίνει και κλέπτει το ζώον, όταν δεν βλέπει τινά πλησίον, ή και αν είναι, λέγει πως το επήρε δια να το φέρει οπίσω κ.τ.λ. Διότι το κλέπτειν εις αυτούς είναι φυσικόν (μπαμπάι ζανάτ). Δηλαδή, το παιδί θα κάμει εκείνο όπου ήυρεν από τον πατέρα του. Πόσα μουλάρια πέρυσιν επήραν απ' το τμήμα Δελβίνου; Πόσα φέτος;

Από την Κρασιά τρία, από το Θεολόγο τρία, από τον Άγιο Ανδρέα και από την Τρέμουλη πολλά. Εκτός γίδια, πρόβατα, μελίτσια κ.τ.λ. Εκλάπησαν επίσης τα γίδια και μελίτσια Κρά, γίδια Ζερβάτι, και ένα καζάνι Κατούνης και εν καζάνι 14 οκάδων, γίδια Μουζίνης κι εν καζάνι. Γίδια Δρόβιανης και δυο τεψιά, γίδια ολόκληρην στάνην εις τους Ποντικάτες, όπου έδεσαν τους πιστικούς και εδήλωε το χωριό και τους καταδίωξεν.

Εις την Πετσαλούδαν (εγγύς Μποτρίστης) είναι η φωλέα των κακούργων. Από τα σκυλιά δεν ημπορεί τίνος να απεράσει: Φορτωμένοι στ' άρματα, άλλοι φέρουν από το τμήμα του Δελβίνου κλεψίματα και άλλοι απ' το Πωγώνι ... »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 606/ 1905)

« Β. Ανταπόκριση από το Αργυρόκαστρο

Αργυρόκαστρον 7 Φεβρουαρίου 1906

Η ημέτερα θέσης της επαρχίας ευρίσκεται εις ελεεινή κατάστασιν, και ιδία τα πέριξ Δροβιάνης μέρη. Εις ταύτα την παρελθούσαν Παρασκευήν, επαρουσιάσθειςαν πέντε άνθρωποι κακοποιοί φορτωμένοι εις τα φυσέκια και μαρτίνια, οίτινες επιτέθηκαν των πιστικών Δροβιάνης, ηρπάσαν δια της αυθερεσίας σφαχτά τινά.

Εκείθεν υπήγαν εις την καλύβαν των Σαρτζιδων, οίτινες είχαν και κομπόρι (φύλακα) και τους αφήρεσαν παν ότι είχαν.

Επίσης την αύτην ημέραν εξυγύμνωσαν και τους Καρβουνιαρέους κάτω από τη «Σκάλα» των Κρόγκων, ενθά κατετρόμαξαν οι Κρογκιώται, εις των οποίων το χωρίων διελθόν την ημέραν.

Επίσης και την επιούσαν εις τα αυτά μέρη, επαρουσιάσθησαν έτεροι όμοιοι 4 μετά αυτά μαρτίνια, επυροβόλησαν τον μυλωνάν Πύλιων Μίχαν, ως και εις την θέσιν «Πελεκανιό» μεταξύ Λεσινίτσης και Δροβιάνης, εξεγύμνωσαν τους κόπτωντας ξύλα, ως και τους διαφόρους διαβάτας, και ιδίως τον Μπέλον, οίτινος αφήρεσαν, δύο 20 φράγκα.

Το δε παρελθόν Σάββατον, εισήλθαν δια αυθαιρεσίας εις την Μονήν του Δρυϊάνου εις ην όχι μόνο εβασάνισαν και ετραυμάτισαν τον εκείθε

Ηγούμενον παπα Σπύρον, αλλά και αφήρεσαν αυτού 46 ναπολεόνια.

Εις δε την γείτονα Μονήν του Αϊ Λιά αφήρεσαν βοίδια τίνα της Μονής και των χωρίων. Προηγούμενος δε επαρουσιάσθησαν και εις την Σορωνείαν (Χειμαδειό) πέντε κακοποιοί, οίτινες ως λέγεται κατάγονται εκ τον Αυλώνος και κατ' άλλους εκ Προγονατίου και Νιβίτσης, ισχυριζόμενοι ότι είναι καμιά εικοσιάδα και ζητούν ομοίον του.

Οι στάναι όμως τους επήραν χαμπάρι, και άρχισαν τον πυροβολισμόν.

Τούτο ένεκα ο εξ Ιωαννίνων κ. Δημήτριος Αράπης όστις από τίνων ημερών έμεινε εις την στάνη του, φοβηθείς μη τον συλλάβωσιν, απήλθε λαθρά δια του Μουρσίου και δια τίνος ατμόπλοιου διεβιβάσθη εις την Σαγαδά δι ης αφίκετο αισίως εις Ιωάννινα.

Οσαύτος και εις τα χωρίδια Μητσοπολίτη, και Μεσοπόταμον επαρουσιάσθησαν τοιούτοι ένοπλοι και κακοποιοί άνθρωποι, κατατρομάζαντες τους χωρικούς και μόλις η Σεβαστή, του Δελβίνου διοίκησης επήρε χαμπέρι αμέσως έβγαλε δεξιά και αριστερά εικοσιάδας προς καταδίωξην της ληστείας.

Επίσης και εντεύθεν η σεβαστή του Αργυροκάστρου διοίκησης έβγαλεν εικοσιάδας οίτινες μετά προσοχής και ανστηρότητος ψάχνουν ν' ανακαλύψωσι τους κακοποιούς τούτους ανθρώπους, οίτινες την ημέραν, το μεσημέρι ελευθέρος και αφόβος, διέρχονται τα χωρία και τας στάνες.

Και είναι άξιον απορίας η αφοβία των αυτή δια την οποίαν οι χωρικοί εκλήσθησαν εις τας οίκους των και δεν τολμά τις να εξέλθει εις το αμπέλι του.

Παρακαλούμε την Α. Εξοχότητα, τον Μουτσαρίφ πασσάν Αργυροκάστρου όστις είναι ο μόνος δίκαιος και δραστήριος, να λάβει την ληστείαν ταύτην, ήτις μαστίζει τον τόπον υπό σπουδαίαν έποψιν, ενεργήσει δε δεόντως όπου δει ίνα επέλθει εν τω τόπο τούτο ησυχία και ασφάλεια. »

(Εφ. «Πύρρος» Αρ. Φ. 144/ 1906)

ΠΑΣΧΑ ΣΤΗ ΔΡΟΒΙΑΝΗ,
ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ ΣΤΗ ΔΕΡΟΠΟΛΗ

Οι ανώνυμοι χρονογράφοι του Βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού, που κατέγραψαν την εξεθλίωση της αγροτιάς από τα τούρκικα χαράτσια, την πλεονεξία και τη βάνουση συμπεριφορά των κοτζαμπάσιδων απέναντι στους ομοθρήσκους τους, τη θρασύτητα των ληστών και την ανασφάλεια των χωριών μας, που είχαν φτάσει ως το σημείο να μισθώνουν Λιάμπηδες οπλοφόρους για να μη γίνουν στόχος των αδίστακτων ομοεθνών τους, μας άφησαν και κάποιες εικόνες από τη θρησκευτική ζωή του λαού μας: Τις μεγάλες γιορτές της Ρωμιοσύνης, το Πάσχα, τα Χριστούγεννα, την Ανάσταση, τα Θεοφάνεια...

Στο ζόφο της τουρκοκρατίας, οι μέρες αυτές της χριστιανοσύνης, που γιορτάζονταν από το λαό μας με μεγαλοπρέπεια και κατάνυξη, ήταν φωτεινά ορόσημα.

Ένα αίσθημα ομοφυχίας των ραγιαδων αναδύονταν από την ατμόσφαιρά τους.

Στη Σταύρωση και τη Νεκρανάσταση του Θεανθρώπου, έβλεπαν τη δική τους μοίρα και την ανάσταση του Γένους. Στη χαρμόσυνη ατμόσφαιρα του Ευαγγελισμού με τους χορούς και τα τραγούδια τα κορμιά ορθώνονταν.

Ένας αγέρας λεβεντιάς φυσούσε από τα χοροστάσια και οι ελπίδες για λευτεριά φούντωναν.

Σε έναν τόπο, όπου οι ναοί μετατράπηκαν σε λιθοσωριά, και που τα μεγαλόπρεπα πανηγύρια έγιναν μακρινή ανάμνηση και απαγορεύτηκαν, η παραδοσιακή ζωή του λαού μας και ο ρυθμός της τραυματίστηκαν βαριά.

Πόσες φορές δεν ρωτήσαμε τους παππούδες μας και τις γιαγιάδες να μας ιστορήσουν τα μεγάλα γιορτάσια του τόπου μας: Το πανηγύρι της Σορωνιάς, της Πέπελης, του Αϊ Μάμαντου, της Ρίπεσης...

Το γραπτό που ακολουθεί αναβιώνει στιγμές από τις μεγάλες γιορτές του λαού μας: Το Πάσχα και τα Θεοφάνεια. Παρμένα από τη «Φωνή της Ηπείρου», μας μεταφέρουν στη Δρόβιανη του 1893 και τη Δερόπολη του 1904.

Μακρινές εποχές, χρόνια της τουρκοκρατίας. Και όμως προκαλούν στον αναγνώστη μια συγκίνηση και ένα ρίγος, σαν να έγιναν χθές.

Και ενώ τα περισσότερα χρονικά από την εποχή της τουρκοκρατίας έχουν μια λιτότητα που μοιάζει με καταγραφή γεγονότων, στις γιορτινές αυτές εικόνες ο λόγος των ανώνυμων χρονογράφων γίνεται ποιητικός.

Είναι η χαρά και η συγκίνηση που ξυπνούν στις ψυχές των απλών ανθρώπων οι Άγιες αυτές ημέρες της Χριστιανοσύνης.

« Πάσχα στη «Δρόβιανη

2 Απριλίου 1893

Έχωμε τώρα τόσας ημέρας όπου δεν επιάσαμεν δουλειά στα χέρια μας και δεν κάμνομεν τίποτε άλλο παρά φαί και γλέντι και επισκέψεις. Ημείς εδώ το Πάσχα εννοούμε με ότι έχωμεν να το διασκεδάσωμεν. Εις έκαστον μαχαλά είναι και μια εκκλησία, και κάθε ημέρα κάνωμεν αληθή μετανάστευσιν.

Πάντες, άνδρες, γυναίκες και παιδιά, παίρνουν σβάρνα μετά τη λειτουργίαν τα σπίτια, του μαχαλά και συμφορά εις τας οψοθηκάς¹⁶ των. Εκεί ακούει τις το «Χρηστός Ανέστη» ψαλλόμενον οίνα τας οδούς και τις ρεματιές.

Εκεί δίνει και παίρνει ο περιώνυμος καταστάς χαιρετισμός μερικών κοντόσιδων «το παρόν ποτηράκι, με τ' ολίγο το κρασάκι, το πίνω εις υγείαν κι ευτυχίαν των σπιτονοικοκυριών, γεια τους, χαρά τους και βίβα τους! Βίβα !!»

Εκεί βλέπει τις τας παλαιονεουπανδρεμένας να σχηματίζωσι ομάδας, να τσιτώνουν τα ζωνάρια τους μ' αυγά και κουλούρια, ν' αλληλοερωτούνται περί των ξενιτεμένων των. Κι' άλλαι να χαίρονται διότι ο άνδρας ή το παιδάκι τους, τους έγγραψε γράμμα, ή τους έστειλε λαμπριάτικα.

¹⁶ οψοθήκη: το ερμάρι που έβαζαν λευκά είδη αλλά και το ψωμί και τα τρόφημα

Αλλαι να κλαίωσι με μαύρα δάκρυα, διότι όχι ότι δεν έλαβαν ούτε γράμμα, ούτε χρήματα, αλλά είδαν κάτι γειτόνισσές τους να κρυφοκουβεντιάζουν, και κάτι κακά ονειράτα.

Η καλύτερα πανήγυρης μας γίνεται εις τον κοινόν Άγιον Δημήτριον.

Εκεί συνέρχονται την Τρίτη του Πάσχα οι Άνω και Κάτω και συλλειτουργούνται και συγχορεύουν και τρώγουν χλωρό τυρί και κοκορέτσι από τα περίφημα εκείνα του Μπράτικου του Ζώτου.

Προς επισφράγισιν όλων των διασκεδασεών μας, περιμένομε την Κυριακή του Θωμά, ότε γίνεται η τελευταία πανήγυρης εις τον εξοχικόν Άγιον Μηνάν, υπό τας σκιάς των προαιώνιων δέντρων: Μετά τούτο, ψυχάζει έκαστος και κοιτάζει τη δουλιάν του.»

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ.43/ 1893)

« Θεοφάνεια στη Δερόπολη

Ιανουάριος 1904

Τα άγια του Σωτήρος Θεοφάνεια, εορτάσθησαν μετά πάνδημον χαράς εις τω τμήματι της Δροπόλεως επί της προς το Αργυρόκαστρον αγούσης οδού, κάτοθεν της οποίας επι μαγευτικο-

τάτης θέσεως κείνται τα φρέατα «συρτά» ονομαζόμενα, ένθα ετελέσθει ο συνήθης αγιασμός.

Μετά το πέρας της Θείας λειτουργίας άπαντο εκκλησίασμα προηγουμένων των εξαπτέρυγων, των εικόνων, των φανών κ.τ.λ. κατήλθεν εις το επί τούτο ορισμένον μέρος εις ο ετελέσθη ο αγιασμός κατόπιν του οποίου, επίστρεψε το εκκλησίασμα με τα ασμάτων «Σήμερα ειν' τα φώτα και ο φωτισμός, κι αύριο ειν' της κυράς της Παναγιάς».

Απερίγραπτον χαράν αισθάνεται τις εκ των γλυκέων και μελωδικών των γυναικείων φωνών.

Εις το επιβλητικόν μεγαλείον των ημερών τούτον, συνετέλεσε και η όλος εν ώρα χειμάνος εξαιρετική φαιδρότης του καιρού. Ενόμιζε τις ότι διετέλει εν μέσω έαρος και τι ευρισκόμεθα εν τη καρδιά του χειμάνος.

Μεγαλοπρεπώς εορτάσθησαν οι ημέραι αυταί και εν Χειμάρρα, Δέλβινο.

Στη Δρόβιανη ο των υδάτων αγιασμός, εγένετο εν τω κατά τους Αγίους Αποστόλους κειμένω φρεάτι μετά της συνήθους μεν πομπής αλλ' επιβλητικότερος και μεγαλοπρεπέστερος η το σύνηθες.

Μετά την θείαν λειτουργίαν οι κάτοικοι της κωμοπόλεως τούτης εν τάξει, προπορευόμενον των φανών, εξαπτερύγων, ψαλτών και ιερέων, μετέβησαν εις τα ρηθέντα φρεάτια εν οίς ετελέσθη ο αγιασμός.

Μετά την απόλυση του αγιασμού τα φλάμπουρα εκκυμάτιζον εις την πλατεία της ρηθείσης εκκλησίας όπου εγένετο η κατ' έτος εικονική των φλάμπουρων δημοπρασία, ης τα συλλεγόμενα χρήματα δαπανώνται εις αγαθοεργήματα. »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 558/ 1904)

ημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσο

Η ΚΑΛΥΒΑ ΤΟΥ ΑΛΗ ΜΠΑΜΠΑ

Το γραπτό, που ακολουθεί, είναι ένα συγκλονιστικό χρονικό από τη ζωή της Δερόπολης τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας, αντάξιο για μυθιστόρημα.

Είναι το χρονικό της βίαιης καταπίεσης και του σφετερισμού της γης από τους αλβανούς μουλάδες Αλή Μπαμπά και Μπαμπά Σέλφο.

Ο συγγραφέας του χρονικού, αυτόπτης μάρτυρας, Δεροπολίτης ο ίδιος, μας περιγράφει βήμα-βήμα τη διείσδυση του Αλή Μπαμπά στη Δερόπολη.

Εκεί όπου αιώνες εκκλησιάζονται και πανηγυρίζουν οι κάτοικοί της, στους ναούς του Αγίου Γεωργίου, Αγίου Αθανασίου και Προφήτη Ηλία: Αγοράζει το 1870 ένα μικρό κτήμα ενάμιση στρέμμα.

Χτίζει κατ' αρχήν μια καλύβα και στη συνέχεια την μεταβάλλει σε ευρύχωρη κατοικία. Όλοι νομίζουν ότι ο Αλή Μπαμπάς είναι ένας άνθρωπος αφοσιωμένος στον Αλλάχ, και δεν του δίνουν σημασία. Σύντομα όμως η κατοικία του μετατρέπεται σε άντρο δολοφόνων και κακούργων.

Συνάζει εκεί τους φοβερότερους κακούργους και φυγόδικους.

Επί κεφαλής αυτής της ορδής, ο Αλή Μπαμπάς αρχίζει το κατακτητικό του έργο στη Δερόπολη.

Γκρεμίζει κατ' αρχήν τον ιερό ναό του Αγίου Γεωργίου, στη συνέχεια με τη βοήθεια των παλικαριών του, για πρώτη φορά στη καρδιά της Δερόπολης, που για 500 χρόνια δεν υπήρχε τζαμί, χτίζει τεκέ.

Οι Δεροπολίτες αφυπνίζονται και απευθύνονται στις Τουρκικές αρχές στο Αργυρόκαστρο. Κανείς δεν ακούει τα δίκαια παράπονά τους!

Ο Αλή Μπαμπάς μετά την ανοχή των αρχών, αποθρασύνεται. Αρχίζει να τρομοκρατεί τους κατοίκους των γύρω χωριών, αρκετοί από τους οποίους φεύγουν, εκπατρίζονται για να γλυτώσουν.

Στη συνέχεια κατεδαφίζει και το δεύτερο ναό, του Αγίου Αθανασίου, καταλαμβάνει και άλλες γαίες αυθαίρετως και εγκαθιστά αντιπρόσωπό του ένα άλλο σαρικοφόρο.

Το Μπαμπά Σέλφο, έναν αδίστακτο κακοποιό, που εκβιάζει και τρομοκρατεί τους χωρικούς με τους άγριους οπλοφόρους και μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα γίνεται το φόβητρο όλης της Δερόπολης.

Στη συνέχεια γκρεμίζουν και τον τρίτο ναό, του Προφήτη Ηλία, έναν από τους ωραιότερους της Βυζαντινής εποχής. Οι Δεροπολίτες εξεγείρονται. Μπροστά στη δυσαρέσκεια και αγανάκτηση των κατοίκων, ο Αλή Μπαμπάς και ο Μπαμπά Σέλφος στέλνουν τους οπλοφόρους και κακούργους. Σκοτώνουν κατ' αρχήν τις κεφαλές της εξέγερσης.

Τον Τσάβο Μουράτη και Νότη Μουράτη από τη Βραχογοραντζή και το Γεώργιο Μπάγκα από τη Γράψη. Δεν σταματάν εκεί. Λεηλατούν και καταληστεύουν με τα αρματωμένα στίφοι τα ζωντανά της Δερόπολης. Και φτάνουν στην απίστευτη εγκληματική πράξη: Δεν επιτρέπουν στους Δεροπολίτες να πάρουν νερό από τα πηγάδια τους!

Η αγανάκτηση της Δερόπολης έφθασε στο κατακόρυφο. Απευθύνονται στο Σουλτάνο και τον Πατριάρχη. Ο σκουριασμένος μηχανισμός της Τουρκικής δικαιοσύνης αρχίζει να κινείται.

Θα κληθούν για να εξετασθούν κληρείς και Μουχταρόδημογέροντες των χωρών Γλύνα, Γράψη και Βραχογοραντζή καθώς και άλλοι πρόκριτοι από τα γύρω χωριά. Όμως μπροστά στην κίνηση αυτή της Οθωμανικής δικαιοσύνης, οι μουλάδες δεν κλίνονται με σταυρωμένα χέρια.

Ζητούν από τους συνεργάτες τους στο Αργυρόκαστρο και Λαμπουριά ενισχύσεις. Φθάνουν στη Δερόπολη ο Χακή μπέης και ο ανεψιός του Γιαβέρ Κούκης, επικεφαλής 200 οπλοφόρων. Εργάζονται να τρομοκρατήσουν τη Δερόπολη.

Και ο αγανακτισμένος χρονογράφος μας πληροφορεί: «Ούτος οι μαρτυρικά αποδείξεις, δεν διεξάγονται πλέον εν ονόματι του Σουλτάνου, αλλά εν ονόματι των νέων Αληπασσάδων και υπό τα προτεταμένα όπλα των δολοφόνων και κακούργων οπαδών των».

Οι ιερείς Παπαγιώργης και Παπαναστάσης, μόνο επειδή κατέθεσαν ότι λειτουργούσαν το 1896 σε έναν από τους τρεις ναούς, «εκαχοποιήθησαν οικτρώς».

Οι πρόκριτοι εκβιάζονται δια των όπλων να υπογράψουν παραίτηση απ' τα δικαιώματα των χωρικών. Η αντιπαράθεση κορυφώνεται και μπροστά στο μεγάλο κίνδυνο στη Δερόπολη σημαίνει συναγερμός. Οι καμπάνες των τριάντα χωριών τις χτυπούν και καλούν τους Δεροπολιτές σε συνάθροιση και απόκρουση των οπλοφόρων.

Η σύγκρουση και η αιματοχυσία αποφεύχθηκε την τελευταία στιγμή. Οι μουλάδες, βλέποντας την αποφασιστικότητα των Δεροπολιτών, αναγκάζονται να υποχωρήσουν ελπίζοντας σε μια καταλληλότερη ευκαιρία εκδίκησης και βίαιης εισβολής δια μέσον των δολοφόνων.

Είναι μια συγκλονιστική μαρτυρία, που αναδεικνύει ένα επίκαιρο και διαχρονικό πρόβλημα του τόπου μας: Την απειλή της καταπάτησης, την αρπαγή και το σφετερισμό της γης από κακοποιά στοιχεία και τα ύπουλα σχέδια των γειτόνων.

Η Δερόπολη, όπως και στο κλείσιμο των Ελληνικών σχολείων το 1933, δίνει μια αποφασιστική απάντηση στους σφετεριστές, που αναγκάζονται να υποχωρήσουν. Πρόκειται για μια απειλή κι ένα κίνδυνο που δεν έπαψε να υπάρχει.

Όσοι γνωρίζουν καλά τη σημερινή κατάσταση του τόπου μας, το ξέρουν. Ασχέτως αν οι σφετεριστές δεν είναι ο Αλή Μπαμπάς και ο Μπαμπά Σέλφος και οι μπράβοι τους δεν κρατούν πια ρόπαλα και δεν οπλοφορούν.

Μετά την πληθυσμιακή αφαίμαξη του τόπου μας, η απειλή της διεΐσδυσης και πραγματική είναι και επικίνδυνη για την ύπαρξη της ελληνικής μειονότητας και την πολιτιστική μας ταυτότητα.

Ο ανώνυμος χρονογράφος από τη Δερόπολη του 1903 συνιστά επαγρύπνηση και ενότητα.

Η μικρή καλύβα του Αλή Μπαμπά μπορεί να φυτρώσει σε καθένα από τα χωριά μας!

« Ηπειρωτικάί ειδήσεις εξ Αργυροκάστρου

I.

Εν τη επαρχία Αργυροκάστρου επί ευρύτατου και μαγευτικού οροπεδίου, περιζωσμένου υπό των λειψάνων πελασγικού τείχους, εδωζοντο μέχρι προ τινών ετών τρεις περικαλλέστατοι και αρχαιότεροι βυζαντινοί ναοί τιμάμενοι επ' ονόματι των Αγ. Γεωργίου, Αγ. Αθανασίου και Προφήτου Ηλίου. Εις τους ιερούς τούτους ναούς ετέλουν τας ιεροτελεστίας των οι κάτοικοι των χωριών Βλαχογορανίζ, Γλύνα και Γράψη, αλλά και από των πλησιεστέρων χωριών αθρόοι συνήρχοντο εκεί οι κάτοικοι κατά τας πανηγύρεις, αίτινες ετελούντο μετά πάσης μεγαλοπρεπείας και επισημότητος.

Από αμνημονεύτων χρόνων ολόκληροι εκείναι αι εκτάσεις, ήσαν ιδιοκτησία των χωρικών και των πέριξ κοινοτήτων, αί οποίαι ενέμοντο αυτάς ανενοχλήτως.

Αλλ' ο εκ της επαρχίας ταύτης Αλή-Μπαμπάς, εποφθαλμών, ως εκ των υστέρων απεδείχθη, να σφετερισθεί τας γαίας εκείνας, παρουσιάζεται από του 1870 ως Οθωμανού, αγοραστής

αγρού 1 ½ στρέμματος, της μόνης εκεί ιδιοκτησίας Οθωμανού, και κατ' αρχάς μεν έκτισε μικρά τινά καλύβιν.

Βαθμήδον όμως μετέβαλεν αυτήν εις ευρύχωρον κατοικίαν, εις την οποίαν χάριν των σκοπών του, εφρόντισε να περισυλλέξει και στεγάσει τους φοβερότερους κακούργους και φυγόδικους. Και άρχεται του έργου του, αφ' ου πρώτον έθεσε χείρα βέβηλον επί του ιερού ναού του Αγίου Γεωργίου, τον οποίον κατέστρεψεν εκ θεμελίων διά να ιδρύσει και ίδρυσεν επί της θέσεως του Τεκέν (μοναστήριον). Οι κάτοικοι καταληφθέντες υπό ευλόγου και ιεράς οργής, ευθύς τότε κατέφυγον εις τας εν Αργυροκάστρο αρχάς, αίτινες ούτε ηξίωσαν προσοχής τας διαμαρτυρίας των χωρικών.

Η στάσης αυτή των αρχών Αργυροκάστρου, κατέστησεν αυτόν αυθαδέστερον απέναντι των χωρικών, εξων πλείστοι τότε εκ του φόβου, ηναγκάσθησαν να εκπατρισθώσι. Της ευκαιρίας τότε αυτής, επωφελούμενος ο Αλή-Μπαμπάς κατέστρεψε και τον έτερον ναόν του Αγ. Αθανασίου. Κατέλαβεν αυθαιρέτως και άλλας γαίας των χωρικών και εγκαθιστά αντιπρόσωπόν του τον Μπαμπά-Σέλφον, όστις διαρπάζων τα ζώα των χωρικών και ποικιλοτρόπως εκβιάζων και κακοποιών αυτούς διά των αγρίων οπλοφόρων του, κατέστη αληθές φόβητρον. Αφού κατεπτόησε τους ατυχείς χωρικούς, συνεπλήρωσε το έργον του κατεδαφίσας και τον εναπομείναντα ναόν του Προφήτου Ηλιού, ένα εκ των στερεωτέρων και

περικαλλεστέρων της βυζαντινής εποχής, εις ον εκκλησιάζοντο οι χωρικοί μέχρι του 1895.

Εις το άκουσμα του κατεδαφιζομένου ναού, εξηγέρθησαν και πάλιν οι κάτοικοι, αλλά διά των μισθίων οπλοφόρων του, ήρξατο του έργου της δολοφονίας των ζωηροτέρων εξ αυτών και των παντοίων απειλών και κακώσεων των άλλων.

Ούτως εφόνευσε τους εκ του χωριού Βραχογοραντζή, Τσάβον Μουράτην και Νότην Μουράτην, τον εκ Γράψη Γεωργίου Μπάγκαν, εκακαποίησε δε πλείστους άλλους, εν οίς επικινδύνως τον βοσκόν του χωριού και τον Κώσταν Τάσιον. Και ησυχώτερος πλέον, διαρπάζει τα ζώα και τα πρόβατα των χωρικών, αποστερεί αυτούς και του πόσιμου ύδατος, και αδιαλείπτως προχωρών επεκτείνει σήμερον την κυριαρχίαν του επί απεράντων γαιών, ανήκουσαν εις 10 ολόκληρα χωριά και εις τινας Οθωμανούς.

Απεγνωσμένοι πλέον οι κάτοικοι εκ της φρικώδους αυτής τυραννίας, ηναγκάσθησαν τον παρελθόντα Απρίλιον ν' απευθυνθώσι προς τε τον Σουλτάνον και τον Πατριάρχην.

Επί τη ευκαιρία ταύτη, οφείλομεν να εξάρωμεν το ενδιαφέρον του τε Μουτεσαρίφου Αργυροκάστρου, ανδρός φιλιδικαίου και του εγνωσμένης ανστηρότητος και ανεξιθρησκίας, βαλή των Ιωαννίνων Οσμάν πασά, οίτινες έσπευσαν να συστήσωσι δεόντως την υπόθεσιν εις τον μέγαν βεζύρην – πολιτικόν χρηστότατον και ευρείας μορφώσεως – παρά του οποίου ευλόγως οι κάτοικοι των ειρη-

μένων χωριών προσδοκῶσι κατὰ μέγα μέρος το
τέρμα του μαρτυρίου των.

Λέγεται και δεν έχομεν λόγους ν' αμφιβάλ-
λωμεν – ότι η Α.Μ. ο Σουλτάνος, κατόπιν της α-
ναφοράς των 10 χωρίων της άνω επαρχίας, ηυδό-
κησε να δώσει αυστηροτάτας διαταγάς προς από-
δοσιν των καταπατούμενων δικαίων των χωρι-
κών. Αλλ' όσοι γνωρίζουν τον χαρακτήρα του
Μπαμπα-Σέλφου και Σιας, θα συμφωνήσουν μεθ'
ημών ότι μόνον η λήψις αυστηροτάτων μέτρων εκ
μέρους του Βαλή Ιωαννίνων και μουτεσαρίφου
Αργυροκάστρου, δύνανται να επιβάλλωσι τας
υψηλάς θελήσεις και διαταγάς της Α.Μ. του
Σουλτάνου. »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 552/ 1903)

«

II.

Περιέγραψα εν προγενεστέρα ανταποκρίσει
μου τα δεινοπαθήματα ολοκλήρων χωρικών πλη-
θυσμών της επαρχίας Αργυροκάστρου και τα
φρικώδη όργια του Αλή-Μπαμπά και Μπαμπά-
Σέλφου.

Ήδη σας αναγγέλλω, ότι κατόπιν των επανει-
λημμένων διαβημάτων των χωρικών προς τε τον
Σουλτάνον και τον Πατριάρχη, αυστηρόταται
εδόθησαν διαταγαί εις τους αρμοδίους προς προ-
στασίαν των χωρικών και απονομήν του δικαίου.

Συνέπεια δε τούτων τα εν Κων/πόλει δικαστήρια, διέταξαν επί τόπου απόδειξην περί της κυριότητας των υπό των ανωτέρων Μπαμπάδων, βία καταληφθείσων απεράντων γαιών των χωρικών.

Εκλήθησαν δε να εξετασθώσιν οι ιερείς και Μουχταροδημογέροντες των χωρίων Γλύνα, Γράψη και Βραχογοραντζή και άλλοι πρόκριτοι των πέριξ χωρίων.

Αλλ' οι μνημονευθέντες Αλής και Σέλφος προβλέποντες ποίον θα ήτο το αποτέλεσμα ανεπηρεάστων μαρτυρικών αποδείξεων, απέφασιν να ματταιώσιν αυτάς μετερχόμενοι την ένοπλον βίαν.

Προς τούτο καλούν τον εκ των οπαδών των Χακή μπέην, και τον ανθυσιόν των Ιαβέρ Κούκιν, οίτινες εμφανίζονται επί κεφαλής 200 οπλοφόρων κακούργων, τους οποίους έχουσι πάντοτε ετοιμούς και όργανα των κακουργημάτων των.

Ουτως αι μαρτυρικά αποδείξεις, δεν διεξάγονται πλέον εν ονόματι της Α.Α.Μ. του Σουλτάνου, αλλά εν ονόματι των νέων Αληπασσάδων και υπό τα προτεταμένα όπλα των δολοφόνων και κακούργων οπαδών των.

Οι ιερείς Παπαγεώργης και Παπαναστάσης, διότι κατέθεσαν ότι μέχρι του 1896 ελειτούργουν εις τον ένα εκ των τριών υπό των ανωτέρω Μπαμπάδων καταστραφέντων περικαλεστάτων Βυζαντινών ναών, εκακοποιήθησαν οικτρώς.

Οι δε πρόκριτοι εξεβιάζοντο διά των όπλων να υπογράψωσι παραίτησιν των δικαιωμάτων των χωρικών.

Η στιγμή ήτο τόσο κρίσιμος, ώστε και αυτός ο αρχιερατικός επίτροπος της Δρυινουπόλεως ηναγκάσθη να συμβουλεύσει υποχώρησιν.

Αλλ' οι ιερείς και πρόκριτοι των χωρίων ανθίσταντο. Ήθελε δε επακολουθήσει μεγάλη αιματοχυσία, αν μη επενέβαινεν υπέρ των χωρικών ο Λιατίφ-μπέης Κούλας, του οποίου επίσης ούκ ολίγας γαίας εσφετερίσθησαν οι ανωτέρω Αλήδες.

Και θα επηκολούθει βεβαιότατα αιματοχυσία, διότι κατά την στιγμήν, ως εκ συνθήματος, οι κώδωνες των εκκλησιών υπερτριάκοντα των πέριξ χωρίων, εκάλουν τους χωρικούς εις συνάθροισιν προς απόκρουσιν των οπλοφόρων και υπεράσπισιν των εκβιαζομένων ιερέων και προκρίτων.

Βλέποντες οι ανωτέρω Μπαμπάδες την απόφασιν των χωρικών, όπως αντί πάσης θυσίας μη αφήσωσιν ανυπεράσπιστα τα δικαιώματά των, ηναγκάσθησαν να περιορισθώσιν εις την ματαίωσιν της διεξαγωγής των αποδείξεων, ελπίζοντες ότι θα εύρωσι την κατάλληλον ευκαιρίαν να επιβληθώσι διά της βίας και εκδικηθώσιν, ως άλλοτε διά των δολοφονιών, εναντίον των χωρικών.

Ούτως εδημιουργήθη έκρυθμος κατάστασις, διότι αφ' ενός μεν οι Μπαμπάδες, κακούργοι φύσει και ανυπότακτοι, επ' ουδενί λόγω εννούσι να υποταχθώσιν εις τους νόμους, αφ' ετέρου δε οι χωρικοί επί τριάκοντα όλα έτη, κακοποιούμενοι,

ληστευόμενοι, δολοφονούμενοι, περιέστησαν εις βαθμόν απογνώσεως τοιούτον, ώστε θα μετέλθωσιν παν μέσον προς υπεράσπισιν εαυτών και των δικαιωμάτων των.

Οι χωρικοί απέφυγον επιμελώς την προσφυγήν εις ξένην προστασίαν, ελπίζοντες πάντοτε εις την κατίσχυσιν των υψηλών της Α.Μ. του Σουλτάνου διαταγών.

Και θα κατισχύσωσιν οι νόμοι όταν αποκλεισθεί της προκειμένης υποθέσεως το δικαστήριον Αργυροκάστρου, προς το οποίον πολλαπλοί είναι οι δεσμοί των ανωτέρω.

Πρέπει να εννοηθεί καλώς, ότι το ζήτημα δεν αφορά απλώς την αφαίρεσιν χιλιάδων στρεμμάτων γαιών ολοκλήρων χωρίων.

Αλλά την ζωήν και την τιμήν χριστιανικών πληθυσμών εκτεθειμένων εις τα άγρια ένστικτα δύο ανθρωπομόρφων θηρίων, οίτινες επί 10 έτη μαστίζουσι την επαρχίαν και καταδυναστεύουν αόπλους χωρικούς με τη βοήθεια εκατοντάδων κακούργων, ους περιθάλπουσιν εν τη περιφερεία θκείνη.

»

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 567/ 1904)

Ο ΜΥΛΟΣ ΤΟΥ ΜΠΙΛΙΑΛΗ

Ένα απ' τα γνωστότερα μοναστήρια του τόπου μας, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, ήταν η Μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στην Τσερκοβίτσα των Ριζών. Βυζαντινή Μονή χιλιόχρονη, χτισμένη πριν το δέκατο αιώνα, λειτούργησε για ένα διάστημα ως πατριαρχική εξουχία.

Ο Δροβιανίτης λόγιος Νικόλαος Μυστακίδης, που αναδίφησε σε παλιά χειρόγραφα και κώδικες της Μονής, μας άφησε ένα σημαντικό χρονικό με τα ονόματα των μοναχών και ιερέων που υπηρέτησαν στο Μοναστήρι του Θεολόγου από το 1070 ως το 1896.

Μονή με σχολείο, με βιβλιοθήκη, με κώδικες και παλιά χειρόγραφα, λειτούργησε ως εστία γραμμάτων καθόλη την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Από τους κόλπους της δεν βγήκαν μόνο φωτισμένοι κληρικοί, αλλά και αγωνιστές, όπως ο ιερομόναχος Φιλήμων Κίτσος από το γειτονικό χωριό Άγιος Ανδρέας, πνευματικός ηγέτης δύο εξεγέρσεων του τόπου μας, της αγροτικής του 1862 και εκείνης του Λυκουρσίου, το 1878.

Στο αρχείο της Ιεράς Μονής Θεολόγου υπήρχαν τα έγγραφα της αγροτικής εξέγερσης των 16

χωριών της Μουργκάνας και του Δελβίνου. Θρησκευτικό και πνευματικό κέντρο όχι μόνον των Ριζών αλλά και ολόκληρης της περιοχής, αντλούσε τα έξοδά της και συντηρούνταν απ' την αγάπη των πιστών, την ευσέβεια, τις προσφορές τους. Είχε όμως και ζωντανά, ένα λιβάδι και δύο νερόμυλους. Τον έναν δίπλα στη Μονή και τον άλλον στην κοιλάδα της Πάβλας.

Ο γνωστός μύλος του Μέρκου, απ' τους αρχαιότερους νερόμυλους του τόπου μας, που λειτουργούσε με τα άφθονα νερά, που αναβλύζουν απ' τα σπλάχνα της Βετσοκίτσας, δεν ήταν ένας συνηθισμένος αλευρόμυλος.

Εκτός από τις ξακουστές νεροτριβές του, τα ντερστίλια, όπου επεξεργάζονταν τα υφαντά όλης της περιοχής, από τα Βουρκοχώρια ως τα Ριζά, είχε και βυρσοδεψείο.

Λίγο πιο κάτω, στα χρόνια τα παλιά, γίνονταν μεγάλο εμπόρικο πανηγύρι, και με τα ίδια νερά του Κεφαλόβρουσου, που άλεθε ο μύλος στα Βυζαντινά χρόνια και ως αργά στην Τουρκοκρατία, λειτουργούσε πιπερόμυλος.

Επενθυμίζω πως η εύφορη κοιλάδα της Πάβλας, με τα ποτιστικά χωράφια και τα περιβόλια, ήταν διάσπαρτη με χωριά Χριστιανικά, που έγιναν στάχτη στα χρόνια του βίαιου εξισλαμισμού.

Στη μνήμη του τόπου δεσπόζει ακόμα και σήμερα η θρυλική μορφή του παπα-Γιάννη απ' το χωριό Μαχαλάς, που είπε το μεγάλο «ΟΧΙ» στον ασιάτη κατακτητή, αλλά και στους μπέηδες και αγάδες των χωριών πέρα απ' το ποτάμι της Πάβλας.

Με το θρησκευτικό και εκπαιδευτικό έργο που πρόσφερε, καθόλη την περίοδο της Τουρκοκρατίας, η Μονή του Θεολόγου, ήταν κάρφος εν οφθαλμώ όχι μόνο για τους Τούρκους, αλλά και για τους αλλοθρήσκους γείτονές μας.

Χρόνια συνεχίζονταν η δίκη ανάμεσα στους Δελβινιώτες μπέηδες, τους αδίστακτους Κοκκάτες, που σφετερίζονταν την περιουσία της Μονής.

Ένας από τους γείτονές μας πέρα απ' το ποτάμι της Πάβλας, που είχε βάλει στο μάτι τη Μονή, ήταν ο Μπιλιάλ Χότζα απ' το χωριό Νινάτι.

Το 1879, μαζί με τον αδερφό του, λήστεψαν το Μοναστήρι. Το διαγούμισαν κυριολεκτικά. Τίποτα δεν άφησαν. Άρπαξαν το βίο και τα έπιπλά του. Δε σεβάστηκαν ούτε τα ιερά σκεύη κι αυτά τα άμφια των μοναχών.

Όμως ο Μπιλιάλ Χότζα δεν σταμάτησε στις κλοπές. Αποφάσισε να χτυπήσει θανάσιμα το χιλιόχρονο Μοναστήρι. Δεν είχε βεβαίως τη δύναμη για κάτι τέτοιο.

Τα Βακούφια προστατεύονταν από το Τούρκικο κράτος και το Φανάρι ήταν πανίσχυρο. Σκέφτηκε όμως κάτι πιο διαβολικό. Να πλήξει οικονομικά τη Μονή, να την κάνει να μαραζώσει.

Η βασική πηγή απ' όπου αντλούσε τα έσοδά της ήταν ο μύλος του Μέρκου. Υπήρχαν δεκάδες μύλοι στην περιοχή μας, όμως οι περισσότεροι άλεθαν μόνο το χειμώνα.

Ο μοναδικός μύλος που δεν σιγούσε χειμώνα-καλοκαίρι ήταν ο μύλος του Μέρκου. Αυτόν έβαλε στο μάτι ο θρασύς και παμπόνηρος Μπιλιάλ.

Μέτρησε τις δυνάμεις του, λογάριασε τους μπράβους που είχε δίπλα του, και πάλι όμως δεν τολμούσε.

Πίσω απ' το μύλο ήταν η Μονή. Από το διασταγμό αυτό τον έβγαλαν οι κοτζαμπάσηδες.

Οι ομόθρησκοι άρχοντες, τ' αρχοντολόι, των χωριών μας, που μόνο τα ονόματα είχαν Χριστιανικά.

Στο δόλο, στις ραδιουργίες και στην πλεονεξία, συχνά, ξεπερνούσαν τους Τούρκους και τους μουσουλμάνους γείτονές μας.

Ήταν εκείνοι που συμβούλεψαν τον ληστή από το Νινάτι τι πρέπει να πράξει. Να χτίσει έναν άλλο νερόμυλο! Στην καρδιά του τόπου μας. Στο χωριό Ζμίνετση.

Συνάζοντας τα νερά απ' το οροπέδιο της Γριάζανης και της Ζμίνετσης, το ποτάμι, πριν μπει στο φαράγγι της Κλεισούρας για να ενωθεί με την Πάβλα, διακλαδώνεται, ανοίγει σαν τεράστιο ψαλίδι.

Δημιουργεί ένα τρίγωνο, που οι ντόπιοι ακόμα σήμερα το ονομάζουν «νησί». Ακριβώς, αυτόν τον τόπο διάλεξε ο Μπιλιάλ να φτιάξει το δικό του νερόμυλο. Ένα νερόμυλο που σύντομα θα γινόταν εφιάλτης για όλα τα χωριά του τόπου μας, που άλεθαν στο μύλο του Μέρκου.

Πέρα απ' την ανεύρεση του χώρου, όπου θα χτίζονταν ο μύλος, υπήρχε κι ένα άλλο εμπόδιο στο εκβιαστικό σχέδιο του Μπιλιάλ και των κοτζαμπάσηδων. Ήταν ο δραστήριος ηγούμενος της Μονής Θεολόγου Φιλόθεος.

Ένας μοναχός με θρησκευτικό κύρος, όπου ο λόγος του εισακούγονταν και από τον ίδιο τον Τούρκο διοικητή, τον Καϊμακάμη του Δελβίνου.

Ο Μπιλιάλ το γνώριζε καλά, πως ο τούρκος διοικητής δεν θα του επιτρέψει μια τέτοια αυθαιρεσία.

Γνωρίζει επίσης και το κύρος του ηγούμενου της Μονής. Διστάζει και πάλι. Εδώ είναι που έλαμψε ο «πατριωτισμός» των Χριστιανών κοτζαμπάσηδων!

Δεν αρκούνται στο να προτείνουν του Μπιλιάλ να χτίσει το μύλο στην καρδιά του τόπου μας. Αναλαμβάνουν να καθαρίσουν όλα τα εμπόδια στο έργο του. Να του λύσουν τα χέρια!

Αναλαμβάνουν να φέρουν σε πέρας μια βρώμικη συκοφαντία. Διαβάλλουν τον ηγούμενο της Μονής, τον Φιλόθεο. Τον κατηγορούν ως φιλότουρκο και όχι μόνο τόσο.

Διαδίδουν στους πιστούς τη συκοφαντία με σκοπό να τον απομονώσουν από το ποίμνιό του. Είναι μια πιασώπλατη μαχαιριά από τους ομοθρήσκους μας άρχοντες. Αυτό όμως δεν αρκεί.

Ο δραστήριος ηγούμενος και πάλι μπορεί να τους χαλάσει τα σχέδια.

Έτσι το χτίσιμο του μύλου αναβάλλεται για κάποιους μήνες. Ο Μπιλιάλ με τα παλικάρια του αδημονούν και περιμένουν. Μα οι φίλοι του κοτζαμπάσηδες δεν τον αφήνουν να το βάλει κάτω. Καραδοκούν, κάνουν σχέδια.

Τετρακόσια χρόνια έχουν που με τις ραδιουργίες, τις δωροδοκίες, τα πεσκέσια, το δόλο, κατάφεραν να κρατήσουν κάτω από τα πόδια τους ραγιάδες και να υπολογίζονται από τους

Τούρκους. Διορίζουν μουχτάρηδες, δημογέροντες, φοροεισπράκτορες. Αυτοί κι όχι οι Τούρκοι είναι η πραγματική εξουσία στους Χριστιανούς.

Ξέρουν να κινηθούν γρήγορα, υπολογίζουν τα πάντα, έχουν δεκατέσσερα μάτια. Αρκεί να έχουν το μερίδιό τους στο κέρδος από το νέο μύλο! Και να η ευκαιρία!

Ο Τούρκος διοικητής του Δελβίνου, πιστός μουσουλμάνος παίρνει έξι μήνες άδεια από το Ντοβλέτι και φεύγει οικογενειακώς για προσκύνημα στον τάφο του προφήτη στη Μέκκα! Μ' ένα σμπάρο δυο τρυγόνια.

Που θα πάει να διαμαρτυρηθεί ο ηγούμενος; Κι όταν επιστρέψει ο καϊμακάμης, ο μύλος θα αλέθει.

Έτσι, με το θράσος του και τις συμβουλές των κοτζαμπάσηδων, ο Μπιλιάλ Χότζα από το Νινάτι χτίζει χωρίς κανένα εμπόδιο το δικό του μύλο στο «Νησί» της Ζμίνετσης.

Φωνάζει, διαμαρτύρεται ο ηγούμενος Φιλόθεος. Κανείς δεν ακούει!

Το έργο των κοτζαμπάσηδων τελείωσε, ο νέος μύλος κτίστηκε. Κι όμως η μυλόπετρα σιωπά! Κανείς απ' τους Χριστιανούς απ' τη Γράβα, Κομμάτι, Καισαράτι, Γριάζανη, Ζμίνετση, Καρρόκι, Βουρκοχώρια, δεν περνάει το κατώφλι του. Όλοι πάνε και αλέθουν στο Μύλο της Μονής του Μέρκου.

Οι πιστοί έρχονται από μακριά, φτάνουν απ' τα Ριζά, το Βούρκο, να ενισχύσουν το μοναστήρι τους.

Οι κοτζαμπάσηδες απογοητεύονται. Όμως τώρα είναι η σειρά του Μπιλιάλ και των παλληκαριών του.

Ξέρουν αυτοί πώς να συνετίσουν τους καούρηδες, τους ραγιάδες που έχουν την αυθάδεια να περιφρονούν το μύλο του Μπιλιάλ και συνεχίζουν ν' αλέθουν στο μύλο του Μοναστηρίου!

Εδώ η ιστορία επαναλαμβάνεται. Είναι το ίδιο σκηνικό τρομοκρατίας και εκβιασμού, που εφαρμόζουν στη Δερόπολη οι τραμπούκοι του Αλή Μπαμπά.

Όμως ας αφήσουμε τον ανώνυμο χρονογράφο να μας τα πει καλλίτερα: «Οι περίοικοι χριστιανοί, δεν επιθυμούν να αλέσουν εις τον νεόδμητον μύλον του Μπιλιάλη. Αλλά επειδή φοβούνται τον ιδρυτή του μύλου, ο οποίος τους φοβερίζει, αλέθουν χωρίς να θέλουν στο μύλο του Μπιλιάλη».

«Διότι πάρα πολύ ο Μπιλιάλης εμπήκε εις το μάτι της Μονής και των Χριστιανών των πέριξ χωριών των οποίων τους κατοίκους φοβερίζει με κάθε λογής φοβέρες. Τον μεν φοβερίζει να δείρει, τον δε να δέσει, και τον δε να συκοφαντήσει πως έβγαλε φυσέκια, η εδιάβασε εφημερίδα, ή κάτι είπε εναντίον της Σεβαστής Κυβέρνησης. Και δια των αισχρών τούτων απειλών, δειλιάζουν οι άνθρωποι ως είναι γνωστόν και υποχωρούν οι κάτοικοι όχι μόνον απ' το μύλον της Μονής, αλλά και από κάθε άλλο διάβημα. Και θέλων μη θέλων, ο πτωχός χωριάτης κλίνει τον εις ότι αυτός ο Μπιλιάλης Χότζας λέγει».

Αποτέλεσμα: Τρομοκρατώντας, δέρονοντας και συκοφαντώντας τους κατοίκους της περιοχής, τους ανάγκαζαν ν' αλέσουν με τη βία στο μύλο του Μπιλιάλ. Και με το μύλο της Μονής Θεολόγου τί γίνεται;

Την απάντηση μας δίνει ξανά ο ανώνυμος χρονογράφος: «Και τοιουτοτρόπως ο ρηθείς της Μονής ταύτης μύλος, κατέστη άχρηστος και εν ενι λόγω εκλείσθη και ουδείς τολμά να ενοικιάσει αυτόν, διότι οι πελάται του, ένεκα του φόβου του Μπιλιάλη, απεσύρθησαν άπαντες και αλέθουν εις τον μύλον του Μπιλιάλη».

Η συνεργασία των κοτζαμπάσηδων με τους εκβιαστές και τρομοκράτες των χωριών μας πέρα απ' το ποτάμι της Παύλας, έφερε το ολέθριο αποτέλεσμα: Σύγησε ο μύλος της Μονής.

Τα οικονομικά της συρρικνώθηκαν και αν δεν μπει φρένο στην αυθαιρεσία, το χιλιόχρονο Μοναστήρι του Θεολόγου κινδυνεύει να κλείσει.

Το χρονογράφημα, που ο ανώνυμος Ηπειρώτης τόλμησε να στείλει στη «Φωνή της Ηπείρου» το Μάρτιο του 1899, είναι μια φωνή διαμαρτυρίας ενάντια στην αυθαιρεσία των κοτζαμπάσηδων και των εκβιαστών του τόπου μας.

Η πλεονεξία και ο βάνουσος χαρακτήρας των Χριστιανών αρχόντων στα χρόνια της Τουρκοκρατίας μας είναι γνωστά και από άλλα γραπτά του βιβλίου, όπως η επιστολή από το Χλωμό Πωγωνίου.

Εδώ όμως η καταγγελία πάει πιο πέρα. Φέρνει στο φως τη συνεργασία τους με τους εχθρούς του λαού μας. Δεν υπήρχε για τους κοτζαμπάσηδες ιερό και όσιο.

Ένας ήταν «ο Θεός», «η πατρίδα» και «η θρησκεία» τους. Το κέρδος, τα προνόμια!

Το γραπτό με αδιάσειστα στοιχεία ξεσκεπάζει το δήθεν πατριωτικό ρόλο των Χριστιανών αρχόντων στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Καλλίτερα απ' όλους το αρχοντολόι και την τάξη αυτή των ντόπιων εκμεταλλευτών την γνωρίζει ο λαός μας, που τους έζησε και τους στιγμάτισε με τη σοφία του:

«*Ας με λέν Κοτζαμπασίνα
και ας πεθαίνω από την πείνα!*»

« *Εκ Φιλιατών, 1 Μαρτίου 1899*

Η κατά την Ρίζαν Σταυροπηγιάκη του Θεολόγου Μονή, υποφέρει εκ των οικονομικών μεγάλως, διότι από τινος ο εκείθε ευρισκόμενος αυτής υδρόμυλος εκ του οποίου επρομηθεύετο η ρηθείσα Μονή την τροφήν της, κατέσται παντελώς άχρηστος. Διότι ο εκ του χωριού Λινάτες Μπιλιάλης Χότζας, ανέγειρε δι εξόδων του έτερον μύλον εις το χωριόν Σμίνετσιν, εις τινά θέσιν «Νησί» καλουμένην.

Οι περίοικοι χριστιανοί, δεν επιθυμούν να αλέσουν εις τον νεόδμητον μύλον του Μπιλιάλη, αλλά επειδή φοβούνται τον ιδρυτή του μύλου, ο οποίος τους φοβερίζει, αλέθουν χωρίς να θέλουν εις τον μύλον του Μπιλιάλη.

Και τοιουτοτρόπως ο ρηθείς της Μονής ταύτης μύλος κατέσται άχρηστος και εν ενι λόγω εκλείσθαι και ουδείς τολμά να ενοικιάσει αυτόν, διότι οι πελάται του, ένεκα του φόβου του Μπιλιάλη, απεσύρθησαν άπαντες και αλέθουν εις τον μύλον του Μπιλιάλη. Και τα πέριξ χωριά εξέφρασαν τον διακαή πόθον των, όπως εξευρέθει μέσον τι προς υποστήριξιν του της Μονής μύλου.

Περί ου παρακαλούμε θερμός την Α. Α. Μ. τον τρισέβασμον ημών Ανακτα Σουλταν Απτούλ Χαμίτ Χάν (ον ο ύψιστος να πολυετή), ο οποίος υπεστήριξε και υποστηρίζει τα Βακουφικ διατάξει να υποστηριχθεί και ο ρυθείς της Μονής ταύτης μύλος, και επομένως να περιορισθεί και ο Μπιλιάλης Χότζας, μετά των της περιφέρειας ταύτης ισχυρών Χριστιανών ως ο Αναγνώστης Φίλης κ.τ.λ. Διότι τάρω πολύ ο Μπιλιάλης εμπήκε εις το μάτι της Μονής και των Χριστιανών των πέριξ χωριών, των οποίων τους κατοίκους φοβερίζει με κάθε λογής φοβέrais.

Τον μεν φοβερίζει να δείρει, τον δε να δέσει, και τον δε να συκοφαντήσει πως έβγαλε φυσέκια, η εδιάβασε εφημερίδας η κάτι είπε εναντίον της Σεβαστής Κυβέρνησης κ.τ.λ. Και άλλα παρόμοια τα οποία εδώ τα έχει περίσσια ο τόπος, με τα οποία φοβερίζει τον μεν και τον δε.

Και δια των αισχρών τούτων απειλών δειλιάζουν οι άνθρωποι ως είναι γνωστόν και υποχωρούν οι κάτοικοι όχι μόνον απ' το μύλον της Μονής, αλλά και από κάθε άλλο διάβημα.

Και θέλων μη θέλων ο πτωχός χωριάτης κλίνει τον εις ό, τι αυτός ο Μπιλιάλης Χότζας λέγει.

Οι κοτζαμπάσηδες λεγόμενοι των χωριών, άμα έμαθαν ότι ο δραστήριος και ρέκτης του Δέλβινου, Καϊμακάμης Σαλή εφενδής έλαβεν εξαμήνον άδειαν παρά της Σεβαστής Κυβερνήσεως για να μεταβεί εις το Χατζιλίκι, κατέπεισαν τον εν λόγω Μπιλιάλη Χότζαν να κτίσει ως αναφέραμεν τον εν Νησί Σμίνιτισης μύλον, είποντες εις αυτόν ότι ο ηγούμενος του Θεολόγου δεν θα ημπορέσει να εισακουστεί, διότι ο Καϊμακάμης φεύγει, ώστε δεν θα εύρωμεν κανένα εμπόδιο.

Πραγματικός, αν ο Καϊμακάμης δεν θα ανεχώρη ο ηγούμενος θα εζήτει την προστασίαν του, καθόσον ηγάπα τούτον η Α. ενδοξότης ως πιστόν και αφοσιομένον τούτε υψηλού ντουβλετίου και τας Α. ενδοξότητος, καθόσον από της αφίξεως εις την Μονήν ο ειρημένος ηγούμενος Κ. Φιλόθεος οσάκης προσκαλείται εις κάνα χωριόν, να ιερουργήσει, άμέσως μετά το Ευαγγέλιον συμβουλεύει τους Χριστιανούς να αγαπούν τον Θεόν εις όλη ψυχής και καρδιάς.

Να πηγαίνουν τακτικά εις την Εκκλησίαν τας Κυριακάς και εορτάς, να είναι πιστοί και αφοσιωμένοι εις την Α. Α. Μ. τον κραταιοτάτον Μονάρχην και αυθέντην Σουλτάν Απτούλ Χαμίτ, πληρώνοντας τακτικά τα βασιλικά δικαιώματα. Να είναι αγαπημένοι με τους γείτονες αγάδες και να συζώσιν ως αδελφοί. Ταύτα ακούοντες οι προεξάρχοντες κοτζαμπάσηδες, εις μεν τον λαόν ενέ-

δωκαν τον φόβον ότι ο ηγούμενος είναι τουρκόφρων και προδότης και να προφυλάττησθε απ' αυτόν. Τον δε Μπιλιάλη Χότζαν έπεισαν να κτίσει τον μύλον, όστις και τον έκτισε προς βλάβην της Μονής.

Περί τούτου του Μπιλιάλη Χότζα πρέπει να ληφθεί αυστηρόν μέτρον, διότι αυτός και προ 20 ετών ελήστευσε τούτην την Μονήν, αρπάσας όλα τα ποιμνια και τα έπιπλα της Μονής ως και αυτά τα σκεύη και ιερά άμφια της εκκλησίας. Να και τώρα πάλιν εμπήκε εις το Ζιάνι της Μονής, όχι μόνον έκλεισε το μύλον, αλλά και μαζί με τον αδελφόν του Χουσνή άρπαξε και το παλαιόν λιβάδι της Μονής «Σύντενα» ονομαζόμενον. Έχωμε πλήρη πεποίθυσιν ότι η Α. Α. Μ. τρισέβαστος Σουλτάνος θα δώσει πάλιν ακρόασιν εις τα δίκαια τούτα της Μονής Θεολόγου παράπονα. Θα διατάξει τας επιτοπίους εδώ διοικήσεως να υποστηρίξωσι τον μύλον της ρηθείσης Μονής Θεολόγου. Εν περιπτώση και δεν εισακουσθούν (όπερ δεν πιστεύομεν) τα ανωτέρω παράπονα, τότε δεν καρτερεί άλλον τη ρηθείσαν Μονήν, ειμή να κλεισθεί. Δέξασθε, αξιότιμε κύριε την έκφρασιν των αισθημάτων μου μεθ'ων διατελώ.

Εις Ηπειρώτης »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 325/ 1899)

ΦΟΝΙΚΟ ΣΤΗ ΚΟΣΟΒΙΤΣΑ
ΤΗΣ ΔΕΡΟΠΟΛΗΣ

Ένας δημοσιογράφος του κατεστημένου

Το αρχοντολόι της Δερόπολης, οι αδερφοί Πέτρος και Θεόδωρος Παπαδόπουλος, μεθυσμένοι από τον πλούτο και τη δύναμη, επιδίδονται σ' έναν ανελέητο πόλεμο αλληλοεξόντωσης. Είναι μια άγρια πάλη για επικράτηση όπου λέξεις, όπως αδερφική αγάπη, συγγένεια, ομόνοια και άλλες χριστιανικές έννοιες δεν αποτελούν για κείνους φραγμό.

Δεν αρκούνται στα οικονομικά. Το μακρύ τους χέρι φτάνει ως την Κωνσταντινούπολη, στο Πατριαρχείο. Επεμβαίνουν ανοιχτά για να επιβάλουν στη μητρόπολη Αργυροκάστρου ο καθένας τον δικό του μητροπολίτη.

Η έχθρα και η διαμάχη τους, που συνεχίζεται τρία ολόκληρα χρόνια, έχει αναστατώσει τη μικρή κοινωνία της Κοσοβίτσας και πυροδοτεί ανεξέλεγκτες καταστάσεις όχι μόνο στην κοινότητα αλλά και στην ευρύτερη περιοχή.

Στις ραδιουργίες τους και στις απειλές συμμετέχουν ως οπαδοί και αντίπαλοι αλβανοί δραγάτες, μπέηδες κι ένας όχλος, που σέρνεται πάντα πίσω από τον πλούτο και την εξουσία, έτοι-

μος να διαπράξει κάθε ανομία και κάθε βρομοδουλειά. Αρκεί να έχει την εύνοια των ισχυρών και ν' ανταμείβεται. Ένας απ' αυτούς τους ελεεινούς τύπους ήταν και ο Πετράνος, σώγαμπρος στην Κοσοβίτσα.

Η ατμόσφαιρα στην κοινότητα είναι εκρηκτική. Οι αντίπαλοι του Θεόδωρου Παπαδόπουλου, αδίστακτοι, προκλητικοί και πάνοπλοι, απειλούν να δολοφονήσουν τα δύο παιδιά του.

Ο πρώτος διαφεύγει στην Κωνσταντινούπολη, ενώ ο δεύτερος, νεοπαντρεμένος, δέχεται επιθέσεις από τον αλβανό δραγάτη της Κοσοβίτσας, που είναι τσιφλίκι του Αργυροκαστρίτη Χακή μπέη. Στην προσπάθειά του για αυτοάμυνα, ο Ευάγγελος Παπαδόπουλος τραυματίζει θανάσιμα το δραγάτη Αζίς. Ο θάνατος του Αζίς είναι η σταγόνα που ξεχειλίζει το ποτήρι. Απ' εδώ και πέρα οι καταστάσεις είναι ανεξέλεγκτες.

Η διαμάχη και το μίσος μεταξύ των αδερφών Παπαδόπουλου γίνονται αφορμή να εισβάλει στην Κοσοβίτσα μια ορδή από πάνοπλους λιάμπηδες. Είναι οι μπράβοι του Χακή μπέη, που μόλις μαθαίνει το θάνατο του δραγάτη Αζίς, παίρνει το νόμο στα χέρια του.

Επικεφαλής ο ίδιος 200 αντρών, όλοι τους του σκοινιού και του παλουκιού, ξεκινούν από το Αργυρόκαστρο με τις πιο άγριες διαθέσεις, διασχίζουν τη Δερόπολη και φτάνουν στην Κοσοβίτσα. Εκεί ο Χακή μπέης διατάζει τους μισθοφόρους του να κάνουν έφοδο στο αρχοντικό του Θεόδωρου Παπαδόπουλου και ν' αποκεφαλίσουν την οικογένειά του.

Η κατάσταση ξεφεύγει από κάθε έλεγχο. Η ορδή των λιάμπηδων πολιορκεί το νεόκτιστο αρχοντικό, σπάει πόρτες και παράθυρα με τα τσεκούρια, σκαρφαλώνει στη σκεπή. Μέσα στο σπίτι, όπου δέχεται καταιγισμό από σφαίρες, βρίσκονται ταμπουρωμένοι ο Θεόδωρος Παπαδόπουλος, ο γιός του Βαγγέλης και δυο γυναίκες, που ζητούν απεγνωσμένα βοήθεια. Ολόκληρη η Δερόπολη είναι αναστατωμένη από την εισβολή των λιάμπηδων στην Κοσοβίτσα.

Αργοκίνητη κι όπως πάντα αιφνιδιασμένη η Τούρκικη διοίκηση του Αργυροκάστρου, στέλνει ένοπλες δυνάμεις στην Κοσοβίτσα, ενώ τα τηλεγραφήματα πάνε κι έρχονται στο γραφείο του Τούρκου Βαλή των Ιωαννίνων.

Η επέλαση των μισθοφόρων του Χακή μπέη σταματάει, στην Κοσοβίτσα φτάνει ο ίδιος ο στρατιωτικός διοικητής Αργυροκάστρου. Όμως το ολέθριο έργο έχει ολοκληρωθεί: Ο γιός του Θεόδωρου Παπαδόπουλου πέφτει νεκρός απ' τα πυρά των λιάμπηδων και το αρχοντικό είναι σχεδόν κατεστραμμένο. Ο Χακή μπέης συνάσει τους μισθοφόρους, τους συγχαίρει για το έργο, τους ανταμείβει αδρά και διατάζει να διαφύγουν σα να μην έγινε τίποτα.

Ο διοικητής Αργυροκάστρου επισκέπτεται το αρχοντικό του Θεόδωρου Παπαδόπουλου, βλέπει ιδίους όμμασι την καταστροφή και ακούει από τον ίδιο τον Θεόδωρο τα τραγικά γεγονότα.

Συγκινημένος από το θάνατο του Ευάγγελου, δακρύζει-λέει ο δημοσιογράφος. Δίνει κουράγιο στον Δεροπολίτη άρχοντα και διατάζει τη σύλληψη του Χακή μπέη και του Πετράνου, τους

οποίους αποφασίζει να στείλει σιδηροδέσιμους στο Αργυρόκαστρο. Εδώ όμως συμβαίνει κάτι το απίστευτο. Ο Θεόδωρος Παπαδόπουλος, μόλις μαθαίνει πως ο Χακή μπέης θα σταλεί σιδηροδέσιμος στο Αργυρόκαστρο, επισκέπτεται το διοικητή και γονατίζει μπροστά του, τον ικετεύει να μη του βάλλει χειροπέδες. Διότι θα υποστεί βαριά ταπείνωση στα μάτια των Δεροπολίτων. Πως μπορεί να μπει με τα χέρια δεμένα στο Αργυρόκαστρο ο ανιψιός του Χαλίλ Πασά; Αδιανόητη μεγαλοψυχία του Δεροπολίτη άρχοντα, ή ποταπή χαμέρπεια;

Μόλις ο Αργυροκαστρίτης τσιφλικάς μαθαίνει για τη χειρονομία του Θεόδωρου Παπαδόπουλου, «μετανοημένος», όπως γράφει ο δημοσιογράφος, ζητάει να τον επισκεφτεί στο κατεστραμμένο αρχοντικό του. Κι εκεί πάνω απ' το φέρετρο του δολοφονημένου Βαγγέλη, γίνεται η συμφιλίωση του Αργυροκαστρίτη τσιφλικά Χακή μπέη με το Δεροπολίτη άρχοντα.

Ο διάλογος αναμεταξύ τους είναι χαρακτηριστικός.

Πολύ αργά εννόησες ποιος είναι ο πραγματικός φίλος σου, του λέει ο Θεόδωρος Παπαδόπουλος.

Ακολουθεί ο θρήνος και η κηδεία του άτυχου νέου και το σπαραξικάρδιο μοιρολόι της νιόπαντρης γυναίκας πάνω στον τάφο του. Και ο δημοσιογράφος τελειώνει το χρονικό: «Αυτά συνέβησαν εις την οικογένεια του Παπαδόπουλου και αυτά όλα προήλθαν εκ των αθλίων Πετράνου και μερικών, οι οποίοι έπαιρναν λόγια από τον Πέτρο και τα επήγαιναν εις το Θεόδωρο

και από τον Θεόδωρο εις τον Πέτρον και από τους δύο τούτους εις τους μπεξήδες του αφέντος των. Εν ενί λόγω αυτοί οι άθλιοι έφερον την οικογένειαν του Παπαδόπουλου εις διάλυσιν και ξεσχισμόν και έως τέλους και εις κακόν θάνατον. Αυτοί οι άθλιοι Πετράνος και λοιποί εφόνευσαν το παλληκάρι Βαγγέλην, ούτινος ο θάνατος θ' αφήσει εποχήν εν τη ιστορία».

Απίστευτό και εξοργιστικό!

Ούτε κουβέντα για την άγρια βεντέτα ανάμεσα στους δύο Δεροπολίτες άρχοντες που έσπειραν τον άνεμο και θέρισαν τη φουρτούνα! Ούτε μια λέξη για τον Αργυροκαστρίτη τοφλικά.

Το Χακή μπέη, που έφερε στην Κοσοβίτσα την ένοπλη ορδή των λιάμπηδων, διέταξε την έφοδο στο αρχοντικό του Θ. Παπαδόπουλου και τον αποκεφαλισμό της οικογένειάς του! Ο μοναδικός ένοχος, το εξιλαστήριο θύμα, είναι ο άθλιος Πετράνος και μερικοί άλλοι με το κουτσομπολιό τους. Ο ποιο «ευαίσθητος» άνθρωπος είναι ο Τούρκος διοικητής Αργυροκάστρου, που «δακρύζει» επανειλημμένα, όταν ακούει από το στόμα του Θ. Παπαδόπουλου τη φρίκη και την αγωνία που έζησαν.

Άγνοια, αφέλεια απ' τη μεριά του δημοσιογράφου; Κάθε άλλο παρά αυτά! Είναι ένα δείγμα πληρωμένης δημοσιογραφίας.

Ο δημοσιογράφος είναι άνθρωπος του κατεστημένου. Δεν πάει ν' αποκαλύψει, αλλά να συγκαλύψει, να παραπληροφορήσει την κοινή γνώμη για το φονικό της Κοσοβίτσας. Και το επιχειρεί με πολλαπλά τεχνάσματα απ' την αρχή έως το τέλος του πολυσέλιδου αυτού χρονικού.

Το ότι οι αδερφοί Παπαδόπουλοι μισούνται θανάσιμα και έχουν επιδοθεί σε έναν εξοντωτικό πόλεμο, δεν μπορεί να το κρύψει. Το γνωρίζουν όλοι στη Δερόπολη.

Χρόνια κρατάει αυτή η βεντέτα! Κι εδώ ακόμα ο δημοσιογράφος προσπαθεί να εξηγήσει το θανάσιμο μίσος με χριστιανικούς αφορισμούς. Ότι δήθεν δεν είναι η αλαζονεία του πλούτου που τους κάνει τόσο αναίσθητους και επιθετικούς, αλλά ο διάβολος που ζηλεύει την ομόνοια, την αδερφική αγάπη και βάζει την ουρά του.

Σε μια κοινωνία που ζει στο σκοτάδι των προκαταλήψεων, το επιχείρημα αυτό μπορεί να πιάσει και να πείσει. Είναι το λιγότερο κακό.

Εκεί, όμως, όπου ο δημοσιογράφος παραπλανεί την κοινή γνώμη είναι όταν κατασκευάζει ενόχους. Και οι ένοχοι αυτοί είναι οι ξένοι, οι μπερμπαντογαμπού, που μπαίνουν στην Κοσοβίτσα. «Κι αντί ν' ανοίξουν σπίτια, θα τα κλείσουν με 12 κλειδωνιές»!

Οι σάγαμποροι αυτοί σύμφωνα με το δημοσιογράφο είναι η μάνα του κακού στα χωριά μας! Δεν αποκλείεται ο ονομαζόμενος Πετράνος να ήταν ένας τέτοιος ελεεινός τύπος.

Όμως, θα μπορούσε άραγε να παραπλανήσει και να παρασύρει ένας ρεμπεσκές, ανθρώπους πολυμήχανους όπως οι αδερφοί Παπαδόπουλοι, που ξέρουν να ελίσσονται, κι έχουν την εύνοια των Τούρκων; Που τους αποκαλούν γκιαουρ-Πασσάδες; Που κατάφεραν μέσα στη φτώχεια και την εξαθλίωση να φτιάξουν τεράστια περιουσία; Που το χέρι τους φτάνει σε όλα τα κέντρα εξουσίας;

Σ' αυτό καμιά απάντηση δεν μας δίνει ο δημοσιογράφος! Κωφεύει όπως συμβαίνει και στην εποχή μας, οι ισχυροί οικονομικά βρίσκονται στο απυρόβλητο.

Η αποστολή του δημοσιογράφου δεν σταματάει στην εφεύρεση και κατασκευή των ενόχων. Έχει το θράσος να κατηγορεί για τις ανεξέλεγκτες καταστάσεις που ακολουθούν ολόκληρη την κοινότητα της Κοσοβίτσας. Εδώ ο λόγος του γίνεται προσβλητικός και θρασύς: «Τι άθλιο χωριό! Βλέπουν τους ανθρώπους που εσκοτώνοντο και αυτοί δεν έβγαινον να τους χωρίσουν, να προλάβουν τον κίνδυνο. Γιατί μωρέ άθλιοι Κοσοβιτσανοί, μωρέ ξύλα των ξύλων, δεν ετρέχατε να τους προλάβετε να μην σκοτωθούν, παρά εκάνατε σεργιάνι από τα παράθυρα και τους κήπους!».

Ούτε λίγο ούτε πολύ μέμφεται τους Κοσοβιτσινούς ότι είναι ανάλγητοι, αδιάφοροι και γιατί όχι και χαιρέκακοι. Βεβαίως, όταν εισέβαλε στην Κοσοβίτσα η ορδή των λιάμπηδων, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι φοβήθηκαν οι άνθρωποι.

Δεν ήταν εύκολο να σταματήσουν τότε το κακό. Ο δημοσιογράφος είναι άδικος και παράλογος απέναντι στους κατοίκους της Κοσοβίτσας. Οι Κοσοβιτσινοί δεν ήταν δειλοί. Και ντουφέκια κρυμμένα είχαν για ώρα ανάγκης. Το λέει το δημοτικό τραγούδι.

Όλοι οι Κοσοβιτσινοί
 Ποιος πιστόλι, ποιος χαρμπί
 Και ο γιός του Καλυβά
 Δυο πιστόλια, δυο χαρμπιά!

Δεν ήταν ούτε αναίσθητοι. Υπάρχει όμως μια Βορειοηπειρώτικη παροιμία που λέει: Τα άτια κλωτσούνται, τα γαϊδούρια φοφάνε.

Οι κάτοικοι της Κοσοβίτσας γνώριζαν καλά τους άρχοντες, τους Παπαδόπουλους. Ήταν τα τζάκια της Δερόπολης. Από καιρό είχαν κόψει κάθε γέφυρα με τον φτωχόκοσμο.

Οι ίντριγκες και η φαγωμάρα τους, οι ραδιουργίες και οι αντιδικίες τους, που πάνε να παρασύρουν την μικρή κοινωνία της Κοσοβίτσας, τί σχέση μπορούσαν να έχουν με τους χωριάτες, που τους τσάκιζαν τα τούρκικα χαράτσια;

Αντί ο δημοσιογράφος να μας πει πως κατάφεραν οι δυο αδερφοί Παπαδόπουλοι να φτιάξουν τεράστια περιουσία σ' έναν τόπο όπου λίγο πιο πέρα στη Σωτήρα, το άλλο χωριό της Δερόπολης, οι άνθρωποι έκαναν Χριστούγεννα σαν τα κυνηγημένα αγρίμια μέσα στα λόγγα, ξεσπιτωμένοι και τρομοκρατημένοι από τους φοροεισπράκτορες και τους τζαντάρηδες, κατηγορεί για αδιαφορία ολόκληρο το χωριό.

Μέμφεται και τον ίδιο τον Θεόδωρο Παπαδόπουλο που έχτισε τ' αρχοντικό του στην Κοσοβίτσα!

Θα μπορούσε να το χτίσει κάπου αλλού, π.χ. στο Αργυρόκαστρο! Δεν φτάνει που το χωριό είναι τσιφλίκι, αλλά οι χωριανοί του δεν είναι καλοί άνθρωποι γράφει!

Η υπεροψία του και η περιφρόνηση για το φτωχόκοσμο ξεπερνάει τα όρια.

Στην προσπάθειά του να παραποιήσει την αλήθεια φτάνει σε απίστευτες διαστρεβλώσεις.

Για την οπή στην εξώπορτα του αρχοντικού απ' όπου πυροβόλησαν και σκότωσαν τον γιό του Θεόδωρου Παπαδόπουλου, γράφει ότι οι λιάμπηδες την άνοιξαν με το τσεκούρι του Πετράνου! Λες και τα στίφοι, τα φορτωμένα χα- ντζάρια, γκράδες και μαρτίνια, που είχαν γίνει ο φόβος και ο τρόμος των χωριών μας, περίμεναν το τσεκούρι του Πετράνου για να διαρρήξουν την εξώπορτα του αρχοντικού!

Ένα κοινωνικό δράμα, όπως ήταν η διαμάχη για επικράτηση ανάμεσα στους δυο χριστιανούς άρχοντες, που με την αλαζονεία τους έδωσαν αφορμή και έφεραν την ορδή των λιάμπηδων στην Κοσοβίτσα, μετατρέποντάς την σε πεδίο μάχης και τρόμου, ζητούσε κάθαρση.

Ο δημοσιογράφος είχε στη διάθεσή του όλα τα στοιχεία, για να ρίξει φως και να λάμψει η αλήθεια. Όμως δεν το έπραξε. Έκανε τα πάντα να διαστρεβλώσει τα γεγονότα, να συγκαλύψει τους πραγματικούς ενόχους αυτού του άγριου φονικού. Δεν είναι τυχαίο που το πολυσέλιδο αυτό ρεπορτάζ εστάλει στη «Φωνή της Ηπείρου» απ' τη Βοστίνα Πωγωνιανής.

Η Βοστίνα ήταν το διοικητικό, οικονομικό και εμπορικό κέντρο, της περιοχής Πωγωνίου. Εκεί βρίσκονταν συγκεντρωμένη η τούρκικη γραφειοκρατία. Ήταν μια κωμόπολη που ξεπερνούσε τους 2000 κατοίκους. Έλληνες, Τούρκοι, Αλβανοί, Βλάχοι, Εβραίοι. Εκεί ήταν η εφορία, η αστυνομία, τα γραφεία ταυτοτήτων και άλλες κρατικές υπηρεσίες.

Στη Βοστίνα ήταν συγκεντρωμένο όλο το κατεστημένο της περιοχής, μουφτήδες, κατήδες, σε-

ἴχνηδες. Εδώ κατοικούσαν ὅλοι εκείνοι που ζούσαν με τις σφραγίδες, τις υπογραφές, τους νόμους, τα συμβόλαια.

Δίπλα στο Τούρκικο διοικητήριο, είχαν τα γραφεία τους χριστιανοί εργολάβοι, δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, εβραίοι σαράφηδες. Και το αλισβερίσι ανάμεσα σε οθωμανούς και χριστιανούς συνεχίζονταν. Για την κάστα αυτή ὅλα εξελίσσονταν ομαλά, οι εξοντωτικοί φόροι εισπράτονταν κανονικά.

Οι κραυγές των απόκληρων, τα δάκρυα και οι κατάρρες του φτωχόκοσμου δεν ακούγονταν εδώ. Τα μπαξίσια ἔδιναν και ἔπαιρναν. Ἦταν ὅλοι τους βολεμένοι και εύχονταν ἡ τάξη αυτή να μη διαταραχθεί, να διαιωνίζεται ὅπως τα 500 χρόνια τουρκοκρατίας.

Ανάμεσα σ' αυτό το βολεμένο πλήθος των μουσουλμάνων και χριστιανών ζούσε και ο ανώνυμος δημοσιογράφος του πολυσέλιδου χρονικού.

Γεγονότα ὅπως αυτό της Κοσοβίτσας, τους αιφνιδιαζουν, διαταράσσουν τον ρυθμό και την ἔννομη τάξη που αιώνες πορεύονται. Δεν κρύβουν την ανησυχία τους.

Οι τίτλοι του ρεπορτάζ εκφράζουν τον πανικό και τον αιφνιδιασμό του κατεστημένου. Ἄνθρωπος βγαλμένος από ένα τέτοιο περιβάλλον, βολεμένος και αυτός, ο ανώνυμος δημοσιογράφος, ἔπραξε τα πάντα για να ενοχοποιήσει τους Πετράνους και δεν ἄγγιξε καθόλου τους χριστιανούς ἄρχοντες της Δερόπολης και τους ισχυρούς Αλβανούς μπέηδες που δρούσαν στα χωριά μας ανεξέλεγκτοι, κάτω απ' τη μύτη της τουρκικής διοίκησης.

Εκατό χρόνια μετά το φονικό στην Κοσοβίτσα όπου ο απόηχός του ακόμα δεν έχει σβήσει, ενώ απ' τα αρχοντικά των Παπαδόπουλων μονάχα ερείπια έχουν μείνει, διαβάζοντας το χρονικό βλέπουμε έναν δημοσιογράφο του κατεστημένου παρόμοιο με αυτούς που βγαίνουν στα τηλεοπτικά κανάλια και τις εφημερίδες, φερέφωνα της εξουσίας και του πλούτου που προσπαθούν με χριστιανικές ρήσεις και ηθικολογίες να αποπροσανατολίσουν την κοινή γνώμη. Μα πάνω απ' όλα να αποκρύψουν την αλήθεια!

Σημείωση: Η έφοδος των Λιάμπηδων στην Κοσοβίτσα και ο φόνος του Ευάγγελου Παπαδόπουλου ήταν ένα γεγονός που ξεπέρασε τα όρια της Δερόπολης.

Ένα αλβανικό τραγούδι της εποχής στιγματίζει την στάση του Θεόδωρου Παπαδόπουλου:

Kosovicë pacë mavrinë
Të vranë Vangjel Thodhorin
Thodhori ce bëre vetë
Nuk i dhe djalit fyshekë
Të kish vrarë nja shtatë a tetë.

Κατακαημένη Κοσοβίτσα
Σου σκότωσαν τον Βαγγέλη Θεόδωρο
Θεόδωρε μόνος σου έφταιξες
Δεν έδωσες σφαίρες στον γιό σου
Εφτά - οχτώ να' γε σκοτώσει

« Εκ Πωγωνίου

«Το εν Κοσοβίτσι φοβερόν δράμα Ο φόνος του Ευαγγέλη Παπαδόπουλου. Τα αίτια του φόνου. Ο μουτσαρίφης Αργυροκάστρου. Ο εισαγγελεύς περίφοβος απέναντι των λιάπιδων. 200 λιάπιδες περικυκλούσι την οικίαν Παπαδοπούλου. Φρικτή σκηνή».

I

Εδώ εις τον τόπον μας και εις το τμήμα της Δροπόλεως, μεγαλύτερος οίκος είναι ο των κατά την Κουσοβίτσαν αδελφών Πέτρου και Θεοδώρου Παπαδοπούλου, όστις ου μόνον πλούτον έχει, αλλά και μεγάλην επιρροήν εις την επαρχίαν και εις τα δικαστήρια.

Ήσαν αδελφοί αγαπημένοι, γνωστοί εις όλην την Ηπειρον και Κωνσταντινούπολιν, τραπεζίται και μέλη του εν Αργυροκάστρου δικαστηρίου.

Μάλιστα η Σεβαστή ημών Κυβέρνησις τους τίμησε και με βαθμόν ... Ουδείς άλλος χαίρει τόσην υπόληψην, όσην ο οίκος του Παπαδόπουλου ως και ουδείς έχει τόσην αγάπην όσην οι αδελφοί Παπαδοπούλου.

Και ο διάβολος όστις αγαπά το κακόν και μισεί την αγάπην, τους έβαλεν όχι μόνον να διαλύσωσιν την περιουσίαν των, αλλά και να χαλάσουν την αδελφικήν των αγάπην.

Εν ενί λόγῳ ἐφθασαν εἰς τὸ σημεῖον νὰ μὴ θέλει νὰ βλέπει ὁ ἕνας ἀδελφὸς τὸν ἄλλον ἀδελφόν καὶ τούτο εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ δύο τρία ἔτη.

Δεν ἐφθανε τὸ ἀναμεταξύ των, ἐπεμβήκαν καὶ εἰς τὰ Δεσποτικά, ὁ εἰς ὑπέρ τοῦ ἀρχιερέως καὶ ὁ ἄλλος κατὰ τοῦ ἀρχιερέως.

Ἐφθασεν ὁ Πέτρος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ διαμένει εἰσέτι ἐκεῖ νὰ ἰδεῖ τὸ ἀρχιερατικὸν ἀποτέλεσμα. Καὶ τούτο οὐδέν ἄλλο ἦτο εἰμὴ παρεξήγησις τοῦ Πέτρου, ὥστε νὰ μεγαλώσει τὸ ἀρχιερατικὸν ζήτημα, εἰς τὸ ὁποῖον δεν τὸν ἠκολούθησαν καὶ πολλοὶ ὁπαδοί, διότι ἀγνώριζον ὅτι δεν ἦτο τίποτε.

Ἀς ἀφήσωμεν καὶ τὸ ἀρχιερατικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον δεν ἦτο τίποτα, οὔτε καὶ εἶναι καὶ οὔτε καὶ πρέπει νὰ τὸ ομιλήσωμεν καὶ ὅ,τι θέλει ἄς κάμει τὸ Πατριαρχεῖον.

Ἀς ἐλθῶμεν εἰς τὸ προκείμενον τοῦ λόγου: Οἱ ἀδελφοὶ Παπαδόπουλοι ἦσαν οἱ μόνοι οἱ ὁποῖοι ὑπεστήριζον τὰ συμφέροντα τῆς Σεβ. Ἡμῶν Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἐπαρχίας καὶ κανεῖς δεν τὸ ἐνόμιζε τούτο νὰ ἐλθουν οἱ δύο ἀδελφοὶ εἰς διαλύσιν καὶ εἰς διενέξεις ὥστε νὰ μὴ βλέπει ὁ εἰς τὸν ἄλλον. Καὶ τούτο οὐδέν ἄλλο ἦτο εἰμὴ πράγματα μπερμπάτικα. Πράγματα τὰ ὁποῖα τὰ ἐπροκάλεσαν μερικοὶ ἀπὸ τὴν Κουσοβίτσαν μπερμπάτιδες, οἱ ὁποῖοι δεν ἔχουν νὰ κάμουν ἄλλο, καταγίνονται εἰς τὸ νὰ βάλουν τοὺς ἀδελφούς ἢ τὰ παιδιά μετὸν πατέρα νὰ μαλώσουν, νὰ διαλύσουν οἰκογενείας καὶ τὰ ὅμοια καὶ ὅλα τὰ χωριά.

Και δεν είναι χωριό όπου να μη έχει τέτοιους μπερμπάτιδες και μετά συγχωρήσεως χαλέδες, ως ο Πετράνος και συντροφία.

Σας λέγω αναγνώσται μου ότι τα χωριά υποφέρουν πολύ από τούτους τους μπερμπάτιδες, διότι μερικοί γαμπροί, οι οποίοι δεν ημπόρεσαν να διορθώσωσι το σπίτι των, εμπήκαν γαμβροί εις άλλα χωριά ν' ανοίξουν άλλα σπίτια, τα οποία αντί ν' ανοίξουν θα τα κλείσουν με 12 κλειδωνιές.

Οι μπερμπατόγαμβροι αυτοί εσυμφώνησαν με άλλους μπερμπάτηδες του χωριού, λέραις χειρότεραις και κάνουν και τι δεν κάνουν εις τα χωριά τα χειρότερα πράγματα, τις χειρότερας μπερμπαταριαίς.

Δεν φθάνει όπου κλέπτουν το μανάρι του πτωχού που το φυλάγει να πληρώσει τα βασιλικά και να πάρει γέννημα, κάμνουν και άλλα αισχρά τα οποία δεν γραφονται.

Είναι δε και μερικοί μεγάλοι λεγόμενοι του χωριού, όπου τους τοιούτους τους υποθάλπουν. Δηλαδή πλακώνουν τα μπερμπάτικα των και τοιουτοτρόπως αυτοί οι μπερμπάτηδες μεγαλώνουν τα κακουργήματα.

Αλησμονούσιν οι μεγάλοι του χωριού ότι όλα ταύτα αντανακλούν εις αυτούς μεγάλους ως και η παροιμία: «τα παιδιά τρώγουν τα κούμπουλα και οι γερόντοι μουδιάζουν».

Σας είπον ότι αυτοί οι μπερμπάτιδες κάμνουν τα πλοιού χειρότερα εις τα χωριά. Μήνα που υποθάλπονται από τους μεγάλους του χωριού, αλλά

και αν κανείς άλλος από φιλότιμον παρακινούμενος τους κάμει τας παρατηρήσεις, στέκουν και του λέγουν: τσόπα κερατά, διότι συ έχεις συνεννόησιν με την Ελλάδα και διαβάζεις εφημερίδας και γράμματα. Και εις άλλον λέγουν ότι συ βγάνεις ντουφέκια.

Και εις άλλους άλλα και τοιουτοτρόπως φοβερίζουν τον μεν και τον δε με αυτά τα λόγια και δεν τρομά κανείς να τους ομιλεί, αλλά και αυτά τα λόγια σήμερον δεν πιάνουν παράδες.

Διότι η Σεβ. Ημών Κυβέρνησις τα εκατάλαβεν όλα και δεν δίδει καθόλου προσοχήν. Εμμή διά να αποδειχθεί τούτο, απαιτούνται μάρτυρες καλοί και μάρτυρες μάλιστα οι οποίοι να έχουν υπόληψιν και τιμήν και όχι σαν τον Πετράνον από την Κουσοβίτσαν.

Ειξεύρετε ότι πάσα προδοσία και συκοφαντία εσηκώθη και πλέον δεν έχει ισχύν, διότι τα εκατάλαβεν η Σεβ. Κυβέρνησις ότι πάντα ταύτα προέρχονται από πάθη και συμφέροντα. Και διά τούτο ο καθείς να κοιτάζει την δουλειάν του να φροντίζει να βγάνει το ψωμί του σπιτιού του και να πληρώνει τους βασιλικούς φόρους.

Και ο βασιλιάς μας κανέναν δεν μαλώνει και κανέναν δεν τιμωρεί, ούτε τας συκοφαντίας λαμβάνει υπ' όψιν του.

Εις την Κουσοβίτσαν όμως, το οποίον είναι τσεφλίκι του Αργυροκαστρίτου Χακή Βέη (ανεψιού του Χαλήλ Πασά) και εις το οποίον χωρίον από πέρυσιν είχαν μπει τα ζιζάνια, διότι σαν ήσαν

οι αδελφοί Παπαδοπούλου δυσαρεστημένοι, έτρεχον μερικοί μπερμπάτηδες ως ο Πετράνος και έπαιρνον λόγια από τον Θεόδωρον Παπαδόπουλον και τα επήγαινον εις τον Πέτρον Παπαδόπουλον, ως και από τον Πέτρον εις τον Θεόδωρον.

Δεν έφθανον ταύτα τα λόγια των αδελφών Παπαδόπουλου, έπαιρνον λόγια από τους αφεντάδες του χωριού και από τους μπεξήδες των αφεντάδων, ώστε ανακάτωσαν τα λόγια των αφεντάδων μετά των αδελφών Παπαδοπούλου.

Εβγήκαν και τον παρελθόντα τρυγητήν μερικοί Κουσοβιτσινοί μάρτυρες και έλεγον ότι τα αμπέλια είναι του αφέντη και όχι της Εκκλησίας, ενώ αυτά πράγματι από τον καιρόν εκείνον είναι Βακούφικα.

Και υπήγεν ο κ. Θεοδ. Παπαδόπουλος να μάσει με τους εργάτας τα σταφύλια και σαν εβήκαν ο Πετράνος με τους συντρόφους του και εμαρτύρησαν ότι είναι του αφέντη μας, εκόντεψαν από τότε να γίνει σκοτωμός. Διότι οι μπερμπάτιδες του χωριού από σπίτι σε σπίτι επήγαινον και έπαιρνον λόγια και τα επήγαινον εις το κονάκι των μπεξήδων.

Εκεί όπου έπινον ρακήν και έβγαινον κατόπιν ταράζοντας από εν μέρος οι μπεξήδες και από το άλλο οι μπερμπάτιδες Πετράνος και λοιποί και εφοβέριζον τον μεν και τον δε και αυτήν την καλήν του Παπαδοπούλου οικογένειαν.

Εκ προμελέτης ωθούμενοι, οι μπεξήδες του Χακή Βέη, Αζής, Ισμαήλ και Μούτσιος, ίνα κακο-

ποιήσωσι την οικογένειαν του Θεοδώρου Παπαδοπούλου, καθώς και προ ενός μηνός έπραξαν και προς τον υιόν αυτού Κώτσιον εις τινά στενόν δρόμον, όστις τώρα ευρίσκεται εις Κωνσταντινούπολιν.

Την ημέραν των Χριστουγέννων (25 Δεκεμβρίου) εξήλθον εις επισκέψεις πολλών οικιών και πίνοντες, κατήντησαν εις το ανώτατον της μέθης σημείον. Εξερχόμενοι δε και εκ της οικίας Χρήστου Μουσελίμου, εις ην είχαν πράξει πολλά άτοπα και πολλές καταχρήσεις, διηυθύνθησαν προς την κούλαν.

Ο δε Ευάγγελος, υιός του κ. Θεοδ. Παπαδοπούλου (ούτινος οι γάμοι εγένετο την 12 του παρελθόντος Ιουλίου) εξερχόμενος εκ της οικίας Χρήστου Γεωργίου Λάμπρου και πληροφορηθείς την κατάστασιν των αγάδων, οίτινες συνοδεύοντο υπό του πιστού αυτών φίλου και οδηγού Πέτρου Γεωργίου Λάμπρου, διήλθε διά της διόδου όπισθεν του κουτσεκίου, ίνα μεταβεί προς την οικίαν Ιωάννου Νάκου μόνος του προς επίσκεψιν.

Ο Πέτρος Γεωργίου (Πετράνος) ιδών αυτόν διαβαίνοντα, είπε προς τον Αζής (μπεξήν) Αργυροκαστρίτην, ότι ο Ευάγγελος απέρασε.

Προηγουμένως ο Αζής ηθέλησε και κάμει έφοδον προς την οικίαν του κ. Θεοδώρου Παπαδοπούλου και πληροφορηθείς ότι ο Βαγγέλης ευρίσκετο έξω, επέστρεψεν εις την κούλαν. Τότε, όρμησε καταδιώκων αυτόν διευθυνόμενον προς το σπίτι Ιωάννου Νάκου.

Ο Βαγγέλης, ιδών αυτόν τρέχοντα μεθ' ορμής επάνω του, είπε προς τον Αζής: «φύγε απ' εμού, μη με κυνηγάς!» Εκείνος δε εξηκολούθει τα σχέδια του και δεν έδιδε καμίαν προσοχήν.

Ιδών τότε ο Βαγγέλης τον κίνδυνον της ζωής του, έχων δε κατά τύχην το ρεβολβέρ πλησίον του, επυροβόλησεν εναντίον του Αζής και τον επλήγωσεν εις την χείρα. Τότε πλέον ο Αζής, ως λύκος ανήμερος, παρελογίσθη ένεκεν ταύτης της πράξεως.

Ο Βαγγέλης έλαβεν ευκαιρίαν, έστρεψε τον δρόμον του διευθυνόμενος προς τον οίκον του. Αισθανθείς δε ο Αζής, έσπευσε πάλιν καταδιώκων τον Βαγγέλην συνοδευόμενος πάλιν υπό του Πέτρου Γεωργίου.

Εις δε τον Λάκκον, τον επωνομαζόμενον του «Κάτση», ο Αζής έφθασε τον Βαγγέλην και ήρχισε να ρίπτει πέτρας επάνω του, ίνα φονεύσει αυτόν διά των πετρών.

Ο δε Βαγγέλης ολίσθησας έπεσε και ο Αζής ήρξατο εκ δευτέρου να ρίπτει λιθάρια μεγάλα και εκτύπησεν αυτόν εις το σώμα και εις το πρόσωπον. Αφού δε εζύγωσε προς τον Βαγγέλην και τον συνέλαβε διά των χείρων, ήρχισε να τον κτυπά ανηλεώς.

Τότε ο Βαγγέλης αισθανθείς τους πόνους και βλέπων προφανή τον κίνδυνον της ζωής του, είπε και πάλιν προς αυτόν, «φύγε, διότι θα σε φονεύσω!».

Ο δε Αζής δεν έδιδε καμίαν προσοχήν, τότε ο Βαγγέλης εγερθείς επυροβόλησε με το ρεβολβέρ και επλήγωσεν αυτόν εις την καρδίαν διά δύο σφαιρών, και αμέσως έφυγε προς τον οίκον του.

Τι άθλιο χωριό ! Βλέπον τους ανθρώπους όπου εσκοτώνοντο και αυτοί δεν έβγαινον να τους χωρίσουν, να προλάβουν τον κίνδυνον! Γιατί μωρ' άθλιοι Κουσοβιτινοί, μωρέ ξύλα των ξύλων, δεν ετρέχατε να τους προλάβετε να μη σκοτωθούν, παρά εκάνατε σεργιάνι από τα παραθύρια και από τους κήπους! Και συ μωρέ αθλιέστατε Πετράνη που συνώδευες τον Αζής, διατί δεν εμπόδιζες το κακόν, μωρή ψυχή του διαβόλου !

Μετά ταύτα ο Αζής, βοηθούμενος υπό του Πέτρου Γεωργίου (Πετράνου) εφθασεν εις το μεσοχώρι εμπροσθεν της εκκλησίας Αγίου Γεωργίου και εφώναξε τους συντρόφους του (οίτινες όντως εις το έπακρον μεθυσμένοι) Ισμαήλ και Μούτσιος, προ της κούλας, ίνα εκδικηθώσι τον φονέα του και την λοιπήν οικογένειαν.

Ο Βαγγέλης τρέξας εις το σπίτι του εκλείσθη μέσα, (διότι προ ολίγου είχε φτάξει ο κ. Θεόδωρος Παπαδόπουλος σπίτια καλά.

Τι του έλεγε του ευλογημένου όπου έφτιαχνεν εκεί σπίτια, μήνα που το χωριό είναι τσεφλίκι, αλλά δεν είναι και οι συγχωριανοί του καλοί άνθρωποι.

Ημπορούσε να κτίσει σπίτι εις το Αργυρόκαστρον ή αλλού), ένθα εύρε τον πατέρα του Θεόδωρον, όστις εκοιμάτο.

Ήτο δε η ώρα 9 μ.μ. Εξαιφνής διηγήθη το συμβάν τούτο προς τον πατέρα του, όστις επέπληξε σφόδρα αυτόν διά την πράξιν ταύτην αναλογιζόμενος τας κακάς συνεπειάς. Μετά ταύτα πληροφορηθείς καθαρώτατα τα σχέδια των φίλων, ενεκαρδιώθη οπωσούν και διέταξε να κλεισθούν αι θύραι.

Μόλις δε εκλείσθησαν και αμέσως ενεφανίσθησαν πρό των θυρών οι οπαδοί του Αζής, πυροβολούντες προς τα παράθυρα και εκφωνούντες πλείστας όσας αισχρολογίας και πολλούς φοβερισμούς εναντίον απάσης της οικογενείας των αδελφών Παπαδοπούλου. Και δεν έφευγον εκείθεν δε όλης της νυκτός, πασχίζοντες να εκτελέσωσει την εκδίκησιν.

Περί ώραν 11^{ην} της ημέρας της Παρασκευής (25 Δεκεμβρίου), ήλθε και άλλος συμβοηθός των, όστις εκείνην την ημέραν δεν ήτο εκεί και ήρχισαν όλοι μαζί τους πυροβολισμούς είς όλα τα παράθυρα γύρω γύρω του σπιτιού.

Από δε τους συγχωριανούς, δεν ετολμά κανείς να βγει έξω, αλλά ούτε και εκ της οικίας Θεοδ. Παπαδοπούλου, εξήρχετο κανείς, παρά μόνον ο Πέτρος Γεωργίου και ο Ευάγγελος Γεωργάκης, οίτινες αμφότεροι επεθυμούν την παντελή καταστροφήν της οικίας.

Συνάμα δε αυτοί ενεδυνάμωναν τους εχθρούς προς εκτέλεσιν του δόλιου σκοπού των. Ο Αζής δε περί την 9 ώραν της νυκτός της Παρασκευής προς το Σάββατον απέθανε.

Την Παρασκευήν (25 Δεκεμβρίου) όταν επληγάθη ο Αζής, η είδησις εστάλη προς τον Αρ/στρο Χακή Βέην, συγγρόνως δε και προς την Σεβ. Αρχήν.

Πριν όμως να κινήσει το εξ Αργυροκάστρου αρμόδιον δικαστήριον, οι Αργυροκαστρίται, ανά πέντε και ανά δέκα, ως και όσους εύρισκον εις τον δρόμον με τα σφαχτά των ως από την «Ντοφθίν και Πετσαλούδα», τους έπαιρνον. Και έτσι εσυναθροίσθησαν εις την Κουσοβίτσαν, της οποίας μόλις επάτησαν το έδαφος, ήρχισαν τους πυροβολισμούς και έπειτα επερικύκλωσαν το σπίτι του Θεοδ. Παπαδόπουλου όπου εύρον και τους συναδέλφους των, ίνα ορισμένως καταστρέψωσι τον Θεόδωρον και την οικογενείαν αυτού.

Περί την 2 ώραν του Σαββάτου (26 Δεκεμβρ.) εσπέρας, αφέχθη εις το χωριόν ο Χακή Βέης (ανεψιός του Χαλήμ πασά) και προ αυτού πολλοί Αργυροκαστρίται και λιάμπιδες υπέρ τους 150, οίτινες, αμέσως αφού έμαθαν τον θάνατον του Αζής, ήθελησαν να εκδικηθούν την οικογένειά του Θεοδώρου.

Προς τούτο λαβόντες θάρρος και παρά του Χακή Βέη, όστις έδωκεν αυτός ρητήν διαταγήν, όπως έμβωσι με ον τινά δήποτε τρόπον γνωρίζουσι και αποκεφαλίσωσι τους εν τη οικία ευρισκομένους. Τότε λοιπόν ήρχισαν με μεγάλην λύσαν, να επιπίπτωσι κατά της οικίας και άλλοι μεν ανέβησαν επί της στέγης, έκαναν μέσην ο εις του άλλου, τραβώντας τας πλάκαι, όπως άνωθεν εισέλθωσιν.

Άλλοι δε ήρχισαν να σχίζωσι διά πελέκων τας θύρας, μέχρις που ήνοιξαν μίαν μεγάλη οπήν εκ της ανατολικής θύρας και δι' αυτής επυροβόλουν εντός της οικίας. Την οπήν ταύτην την ήνοιξαν με το τσεκούρι του Πετράνου.

Η οικογένεια εκ του φόβου και τρόμου, ήρχισε διά γοερών και σπαραξικαρδιών φωνών να ζητεί βοήθειαν. Ουδείς όμως ετόλμα εν' όποιον τοιούτου συσσωρευθέντος πλήθους λιάμπιδων, να παράσχει την ελαχίστην βοήθειαν και παρηγορίαν. Απαιτούσθε οι κάτοικοι του χωρίου, κατελήφθησαν υπό μεγάλου φόβου.

Έτρεξαν και πολλοί από τα γειτονικά χωρία και Αχούρια, κατέλαβαν την εκκλησίαν της Παναγίας Μόνης, αλλά δεν ετόλμουν να δώσωσιν εις την οικίαν του κ. Θεδώρου βοήθειαν, διότι εφοβούντο μήπως τους χαρακτηρίσουν διά επαναστάτας.

Και τοιαύτην τρόπον δεν έκαμεν τίποτε και ο Διοικητής Αργυροκάστρου τους επέπληξε τους χωρικούς, οι οποίοι δεν υπήγαν να προλάβουν τον κίνδυνον.

Περί την 3^{ην} ώραν της νυκτός του Σαββάτου, αφίχθησαν εκ της Σεβ. Κυβερνήσεως εις Μιλιαζιμης μετά του εισαγγελέως και δύο Σουφαρίδων, οίτινες ακούσαντες τους πυροβολισμούς έμφοβοι εστέκοντο.

Τούτους ιδών ο Γιάννη Ντάκας, ενεθαρρύνθη μεν και επληροφόρησεν αυτούς τα γεγονότα, σπεύδει δε προς την οικίαν και φωνάζει μακρόθεν προς την αποκλεισμένην οικογένειαν, ίνα λάβωσι

θάρρος και παύσωσι τους έσωθεν πυροβολισμούς, διότι ήλθον οι απεστελμένοι της Σεβ. Κυβερνήσεως, ως και εγένετο.

Οι πολιορκούντες την οικίαν κακούργοι, ακούσαντες τούτο ηνάγκάσθησιν το ταχύτερον να δώσωσι πέρας του σκοπού των και ήρχισαν πυροβολούντες. Τότε οι στρατιωτικοί ιδόντες τους πολιορκητάς, εγένετο έμφοβοι και εκρύβησαν εις το αμέλικον, το οποίον ήτο πλησίον, χωρίς να συμπράξωσιν εις τι η δε οικογένεια ανέμενε την βοήθειαν αυτών, αλλ' εις μάτην.

Ο δε Ευάγγελος, μη αναμένων τους τόσους πυροβολισμούς, έλαβε το όπλον του ανα χείρας και εβάδιζε προς την ρηθείσαν πόρταν, μη αισθανθείς την οπήν ένεκεν του βαθέως σκότους.

Οι δε κακούργοι ιδόντες εκ της οπής της πόρτας επειδή εκράτει εις χείρας του λάμπαν αναμμένην, επυροβόλησαν και εκτύπησαν τον Βαγγέλην τον υιόν του κ. Θεοδώρου Παπαδόπουλου εις το μετωπον, όστις διά μιάς έπεσεν άφωνος.

Τούτον ιδούσα η σύζυγός του, έτρεξε και έπεσεν επάνω του και σαν τον είδεν άφωνον, εμεγάλωσε τας φωνάς και δεν είχε συμμάζωμα. Έτρεξαν οι γονείς του ότε Θεόδωρος και Θεοδώραινα και τι φωνές δεν έκαναν! Τι δάκρυα έχυναν!

Οι κακούργοι επυροβόλησαν και εκ δευτέρου νομίζοντες την Βαγγέλαινα ότι ήτο ο Βαγγέλης και επυροβόλησαν εκ της οπής δύο ομού την Βαγγέλαινα, αλλά δεν την εκτύπησαν.

Μετά τον φόνο του Βαγγέλη, οι κακούργοι αμέσως διεσκορπίσθησαν, διελθόντες δε εκ της οικίας του Πέτρου Γεωργίου, ένθα ευρίσκετο ο Βέης Χακής, ωμολόγησαν αυτώ τα συμβάντα.

Ο δε Βέης ηυχαιριστήθη, έδωκε προς αυτούς συμβουλάς και αμοιβήν και την ιδίαν στιγμήν τους είπε να φύγωσι. Μετά την αναχώρησιν των κακούργων, επεσκέφθησαν την οικίαν του κ. Θεοδώρου οι στρατιωτικοί άνθρωποι, οίτινες πρώτοι παρηγόρησαν την τεθλιμμένην οικογένειαν επιθεωρήσαντες την οικίαν και τον φονευθέντα Βαγγέλην, όστις ήτο δεύτερος του Θεοδώρου υίος, και μετά ταύτα ανεχώρησαν.

Κατά δε την 9 ώρα της Κυριακής (27 Δ/βρίου) εγένετο η κηδεία του Βαγγέλη, ήτες υπήρξε σπαραξικάρδιος ου μόνον τη προσφιλή αυτού οικογένεια και τοίς οικίοις και φίλοις, αλλά και εις όλους τους κατοικούς του χωριού. Ο ενταφιασμός του Βαγγέλη εγένετο εν τω ναώ του Αγίου Γεωργίου ένθα οι γονείς του δεν εσυμμαζώντο, ιδίως η χήρα Βαγγέλαινα καθημένη παρά τω νεκρό σύζυγο αυτής μοιρολογούσα τάδε:

«εσήκου νέε, σήκου παλληκάρι,
σήκου κρίνε μου, και παρηγόρησέ με,
πέντε μήνες παντρεμένη,
χήρα πάνω στη μάνα μου κ.τ.λ.».

Η ημέρα αυτή του ενταφιασμού ήτο συγκινητικώτατη και αυτάς τας σκληροτέρας των καρδιών κατασυντρίβουσα.

Συνέπεια της αφίξεως του εισαγγελέως, Μιυλιαζήμου και των δύο Σουφαρίδων εν τη οικία του κ. Θεοδώρου Παπαδόπουλου, οίτινες αφού είδον την τοιαύτην κατάστασιν και μη συμπραξάντες, ιδόντες δε και το αποτέλεσμα και την διασκόρπισιν των κακούργων.

Ο εισαγγελεύς οικτρώς φοβηθείς απέστειλε διά νυκτός Σουφαρήν τινά προς τον διοικητήν Αρ/στρου ζητών βοήθειαν παρ' αυτού, ου μόνον προς ελευθέρωσιν των παθόντων και δυστυχησάντων, αλλά και αυτής της ζωής του, αποκλεισθείς εν τη οικία Ευαγγέλου Γεωργάκη και θαυμάζων τα γεγονότα. »

(Συνέχεια στο επόμενο φύλλο)

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 317/ 1899)

-II-

(Συνέχεια από το προηγούμενο φύλλο)

Φθάσας λοιπόν ο Σουφαρής εις Αργυρόκαστρον τάχιστα περί την Κυριακήν το εσπέρας, ενεχείρισε την επιστολήν του Εισαγγελέως τω Διοικητή, όστις αναγνούς αυτήν εγένετο έμφοβος κατατρομάξας δε εκ της τοιαύτης καταστάσεως.

Αμέσως τηλεγραφεί εις Ιωάννινα προς τον εξοχώτατον Βαλή Πασσάν τα γεγονότα και την εκείθεν αναχώρησιν του, διατάττει αμέσως τον Ζαπιτάν (Βεκίλ Μπίμπασην) όπως προετοιμασθώσι 15 Σουφαρίδες και ότι διά νυκτός θα ανεχωρήσωσι καταταράξας άπαν το δικαστήριον και την πόλιν Αργυρόκαστρον, τούτο και εγένετο.

Περί το μεσονύκτιον εκίνησεν ο Διοικητής Αργυροκάαστρον Αχμέτ Πασσάς, ο υιός του Αλή Βέης, ο Γιούσπασης Ισούφ εφένδης και Σουφαρίδες, ο βοήθος του Διοικητού Δημήτριος Ζαφειρόπουλος και με 15 Σουφαρίδες αφέχθησαν εις το χωρίον Κουσοβίτσαν περί την 5 ώρα της Δευτέρας (28 Δ/βρίου).

Δύο δε προαπεσταλμένοι Σουφαρίδες περί την 3 ώραν προειδοποίησαν την έλευσιν του Διοικητού Αχμέτ Πασσά, όστις είναι ο μόνος δίκαιος και αυστηρός, καθ' εκάστην κάμνει προσεκτικούς (ντεμπίχι) τους υπαλλήλους και εν γένει προς τον λαόν να φέρονται τακτικά και δίκαια. Ο τόπος ευγνωμονεί πολύ προς τον Διοικητήν τούτον.

Φθάσαντες δε και εκπεζεύσαντες εν τη οικία Ιωάννου Ντάκα, ένθα προητοιμώζετο κατάλυμα των ανωτέρω κυβερνητικών υπαλλήλων και του Διοικητού, ανεμένοντο υπό του Εισαγγελέως και των λοιπών σωματοφυλάκων και πολλών χωριανών, οίτινες εξήλθον πέραν της Εκκλησίας.

Κρατών ο Διοικητής ανά χείρας του περίστροφον ως και οι λοιποί ένεκεν του φόβου των, αφού πρώτον εζήτησαν πληροφορίας έφιπτοι ό-

ντες, έθηκαν αυτά εις τας θέσεις των η θήκας των, μαθόντες περί των κακούργων ότι ανεχώρησαν και τοιουτοτρόπως ησύχασαν θαυμάζοντας την κατάστασιν.

Ο Διοικητής ζητήσας παρά του Εισαγγελέως την προς την καταπολεμηθείσαν οικίαν διεύθυνσιν, οδηγήθει παρ' αυτού εις την οικίαν του κ. Θεοδώρου Παπαδοπούλου απ' ευθείας, ένθα ανεμένετο παρά της δυστυχησάσης και κατατρομαγμένης και λίαν συγκεκινημένης οικογενείας. Αφ' ενός μεν εκ της επί τοσούτω πολιορκίας αυτών, αφ' ετέρου δε εκ της απώλειας του φιλιτάτου των τέκνου, όπερ γεναίως καταπολεμήσεν και εκδικήθεν τους εχθρούς αίφνης, εφονεύθη γενόμενον θύμα της υπολήψεως του και Σωτήρ της εντίμου πατρίδος του (Κοσοβίτσας).

Ο Διοικητής ίδων την τοιαύτην κατάστασιν, λίαν συνεκινήθη, εδάκρυσε και επί διάστημα διατέλεσεν άφωνος. Συνελθόντες δε είπον φοβερόν το δυστύχημα τούτο!

Φοβερώτατον δε ήτο και ο αποκλεισμός της καταπολεμουμένης οικίας, οίος φόβος ενέσκηψεν εις την πολιορκουμένην οικογένειαν. Θαυμάσαντες προσέτι την γενναιοκαρδίαν αυτών και την επί τοσούτω διάστημα αντίστασιν των, (δύο ένοπλοι αποκεκλεισμένοι και πολιορκούμενοι κατά 200 τοιούτων, οίτινες επολιόρκουν και κατεπολέμουν την αποκλεισθείσαν οικογένειαν), φοβερόν το θέαμα είπον, απελπισία τοις διστυχούσιν είπον.

Μετά τίνα παρηγορίαν και ενθάρρυνσιν αυτών προς την απαρηγόρητον οικογένειαν, ήρχισαν να ερωτώσι τον κ. Θεόδωρον περί του γεγονότος, όστις ήρχισε να εκθέτει τα της σκηνης προς αυτούς.

Ούτως μετά γενναιοκαρδίας μεν, και συγκινήσεως και λελυπημένης γλώσσης, συνάμα δε και γλυκυτάτης, ώστε το διοικητικόν συμβούλιον εθαύμασε διά τους λόγους του, διότι ωμολόγησε την πάσαν αλήθειαν.

Προσέτι δε αι αναμνήσεις του μακαριτου Βαγγέλη και η πολιορκία των εν τω μεταξύ, συνεκίνησε αυτόν και άπαντας τους παρευρισκομένους.

Κατελύπησε δε πολύ ιδίως τον Διοικητήν υψηλότατον Αχμέτ Πασάν, όστις τρις και πέντε εδάκρυσε διακόπτων τας ανακρίσεις μετά παρηγορίας προς τον απαρηγόρητον Θεόδωρον και την οικογένειάν του.

Των ανακρίσεων περατωθείσων, και των γραφέντων υπό του Εισαγγελέως και Αλή Βέη, εβεβαιώθησαν άπαντες, ότι ωμολόγησε την πάσαν αλήθειαν, καθώς και προηγουμένως εγράψαμεν.

Ήγγισεν η 12 ώρα. Από της 6 μέχρι της 12ας διήρκεσεν ή ανάκρισις γραπτώς, διελθόντος την ημέραν εκείνην άγου γεύματος, και ποτών.

Επιθεωρήσαντες δε την οικίαν εν τοιαύτη κατάσταση υπό των πυροβολισμών, απήλθον συγκεκριμένοι εκφράσαντες και αύθις παρηγορίας προς την οικογένειαν, υποσχεθέντες ενόρκως την

εκδίκησιν των αιτίων του γεγονότος και των λοιπών συμμετασχόντων, μεταβάντες εις την οικίαν Ιωάννου Ντάκα, ένθα διενυκτέρευσαν.

Τρίτην πρωία (29 Δ/βρίου) επεσκέφθη τον Διοικητήν ο κ. Θεόδωρος, διαμείναντες μόνοι μετά του διερμηνέως επί δύο περίπου ώρας συνομίλησαν επί πολλών. Μετά ταύτα δε ήρχισαν αι ανακρίσεις των λοιπών χωριανών μέχρι της 5 ώρας της νυκτός.

Περί ώραν 10 της Τρίτης, έφθασε τροχάδην Σουφαρής εξ Αργυροκάστρου φέρων απάντησιν του πρώην τηλεγράφου του Διοικητού, εξ Ιωαννίνων, απαντών, ότι ορθώς εσκέφθη μεταβάς ο ίδιος και αφού εξακριβώσει τα γεγονότα ν' απαντήσει εκτεταμένως και να προβή ενεργών προς σύλληψιν των κακούργων και καταδίκην των αιτίων κατά τον νόμον χωρίς να δείξει αμέλειαν επί του ζητήματος τούτου ως και εγένετο.

Τετάρτην πρωί ήρχισαν πάλιν αι ανακρίσεις μέχρι της 5 ώρας. Μετά ταύτα δε ετοιμάζοντο ν' αναχωρήσωσιν αφού εκ των ανακριθέντων ηννόησαν την αυτήν ουσίαν του συμβάντος.

Οι δε λοιποί θα μεταβώσι προσεχώς εις Αργυρόκαστρον. Δευτέραν πρωί ο Χακή Βέης, ητοιμάσθη προς αναχώρησιν δι' Αργυρόκαστρον έχων μεθ' εαυτού δύο εκ των πρώην υπαλλήλων του, ιδίως έναν εκ των μετασχόντων εις το κακούργημα.

Ενώ ήτο έτοιμος, την ίδιαν στιγμήν φθάνουσιν οι προαπεσταλμένοι Σουφαρίδες και αφού έμαθε

την άφιξιν του Διοικητού, ημποδίσθη, έχων εισέτι την αντίθετον ιδέαν του συμβάντος, ως επληροφόρηθη παρά του Πέτρου Γεωργίου.

Εν τούτοις όμως, ηγνόησεν ότι το είχεν άσχημα και ως παράφρων εβάδιζεν ιδών προς έτι και την απ' ευθείας μετάβασιν του Διοικητού εις τον οίκον του κ. Θεοδώρου. Αλλά τι έπρεπε να πράξει;

Αμέσως edίωξε τον μεθ' εαυτού κακούργον. Βαθμήδον δε παρ' άλλων, πληροφορείται την αλήθειαν της σκηνής του κακουργήματος — ήρξατο να βλασφημά τον Πέτρον Γεωργίου και να φοβερίζει αυτόν αισθανθείς την τα εαυτού καταστροφήν και του τσιφλικίου του. Τριτην πρωί ο Διοικητής ηθέλησεν ίνα αποστείλει τον Βέην δεδεμένον εις Αργυρόκαστρον ει και προηγουμένως είχον ομιλήσει.

Αλλ' ο Διοικητής είχε λάβει τας θετικάς πληροφορίας παρά του κ. Θεοδώρου και ουδεμίαν ακρόασιν έδιδεν εις τα λεγόμενά του.

Τούτο ακούσας, ο κ. Θεόδωρος σπεύδει προσκίπτων τω Διοικητή, παρακαλεί αυτό ίνα μη δεθεί ο Βέης, αλλ' ίνα σταλή απλώς με Σουφαρήν. Και μόλις και μετά βία κατώρθωσε να καταπείσει τον Διοικητήν, διά το τοιούτον ως άνθρωπος νοήμων και ευσυνείδητος, δεικνύων σέβας και υπόληψιν προς τους ανωτέρους του και ανταπόδοσιν καλού αντί κακού, εκ του ανέκαθεν και τοιουτοτρόπως εγένετο.

Αφού ο Χακή Βέης εξεκίνησε μετά Σουφαρή την Τρίτην περί την 6 ώραν, ηθέλησε να επισκεφθή τον κ. Θεόδωρον. Έχων δε και τον φόβον δεν απεφάσιζε.

Καθ' οδόν δε απήντησε τον κ. Ιωάννην Λάζου, συμπεριέλαβε αυτόν και μετέβη σκοπόν έχων, όπως ζητήσει συγγνώμην και να μη τον κατατρέξει. Διότι πλέον εννόησε τους φίλους του, καταστρέφετο ολοτελώς και ότι ουδέν αυτός έχει πράξει, παρά ωμολόγησε ότι διευθύνετο εις όλα του τα βήματα υπό του Πέτρου Γεωργίου χωρίς να αισθάνηται τα αποτελέσματά του, καταφιλώντας χειράς του και αγγνωρίσας αυτόν ως προστάτην και ευεργέτην του.

Ο δε κ. Θεόδωρος απήντησεν αυτώ ότι πολύ αργά εννόησε τους φίλους του, και ότι αυτός δεν τον παρομοιάζει, ως και ανέκαθεν, ούτω και πάντοτε απήντησε δεν παύει να υπολήπτεται την οικίαν των, πλην ζητεί την αλήθειαν και το δίκαιον των δύο φονευθέντων. Τις ήτο η αιτία, ίνα τα πράγματα καταντήσωσιν εις αυτό το σημείον, και ότι ζητεί τον αίτιον προς εκδίκησιν. Και η Κυβέρνησις είναι αρμόδια να προσπαθήσει και να ερευνήσει εκλέγουσα το καλόν από το κακόν, το δίκαιον από το άδικον.

Ο δε Χακή Βέης, απήντησε ότι ο Πέτρος Γεργίου ήτο η αιτία, όστις και ανέκαθεν και νύν ενήργησε και κατώρθωσε τοιούτον κακούργημα καταστρέψας η οικίας και άπαν το κοινόν του τσιφλικίου.

Ο δε άθλιος κακούργος Πέτρος Γεωργίου, διατελών αφελώς μεν καταρχάς, έπειτε ησθάνθη τας συνεπειάς των ενεργειών του.

Ο Διοικητής εν τω μεταξύ των ανακρίσεων του κ. Θεοδώρου, την Δευτέραν εννοήσας καλώς, ότι ούτος ήτο ο κυρίως αίτιος, διακόπτων τας ανακρίσεις διατάττει τον μεθ' εαυτού Ισούφ αφένην, όπως συλλάβει αυτόν και τον μεταφέρει εις το αμελικόν (ξενοδοχείον) του χωριού εις υποκράτησιν, όπερ και αμέσως εγένετο, εφυλάσσεται υπό 23 Σουβαρίδων.

Από Δευτέραν (28 Δεκεμβρίου) μέχρι Τετάρτης (30 Δεκεμβρίου) ήτο περιορισμένος, δεν εισήρχετο κανείς να τον ιδει.

Εν τω μεταξύ δε εγένετο η ανάκρισίς του, και διά των ποικίλων τροπολογιών του εις τα ψεύματα (όπως και είναι φυσικά) εννοήθη ο κακούργος παρά πάντων και δέσαντες αυτόν συμπαρέλαβον εις Αργυροκάστρον, προς ανστηράν φυλάκισιν και ως αίτιον συνεργούντα εις την απώλειαν και των δύο, καθότι ουδεμία αιτία υπήρξεν αναμεταξύ των. Αλλ' ας όψεται ο αίτιος και ας λάβει την αμοιβήν διά τας πράξεις του.

Εκίνησαν εκ του χωριού Κουσοβίτσης περί την 7^{ην} ώρ. της τετάρτης (30 Δεκεμβρίου) εγκαταλείψαντες εις το χωριό ή χωροφύλακας μεθ' ενός δεκανέως (όνμπασης) προς προφύλαξιν του χωριού και της τεθλιμμένης οικογενείας Παπαδοπούλου.

Καθ' εκάστην πλήθος συσσωρεύεται εις την οικίαν του κ. Θεοδώρου Παπαδοπούλου προς παρηγορίαν.

Σήμερον δε πολλοί μετέβησαν και εκ της κωμοπόλεως μας Βοστίνης και των άλλων πέριξ κειμένων χωρίων θαυμάζοντες την ανδρείαν του μακαρίτου, όστις απέθανε με το όπλον εις τας χείρας. Και ήτο υιός δεύτερος του κ. Θεοδώρου, νυμφευθείς τον παρελθόντα Ιούλιον την κόρην του Μάρκου Κουρεμένου από Βουλιαράτες, όπου εις τον γάμον ήσαν πολλοί ου μόνον εκ της Δροπόλεως, αλλά και εκ του τμήματος Παγωνίου.

Ο Διοικητής Αργυροκάστρου, ου μόνον επαρηγόρησε πολλάς φορές τον κ. Θεόδωρον, αλλά και υπεσχέθη αυτώ ότι θα εύρη τους αιτίους και την πάσαν αλήθειαν του συμβάντος.

Διότι ο Διοικητής ούτος είναι ο μόνος δίκαιος και καλός άνθρωπος, ο μόνος όστις αγαπά την δικαιοσύνην και εκτελεί τους νόμους κατά γράμμα. Και από την ώραν οπού εκατέβη από Κουσουβίτσαν εις Αρ/στρον, ήρχισε να φροντίζει και να εξακριβώνει τους αιτίους.

Κατέβασε πολλούς Κουσοβιτσινούς και πολλούς λιάμπιδες, όπου έχουν σφαχτά και βόσκουν εις την πεδιάδα Δροπόλεως, και καθημερινώς εις τα ιστιντάκια (ανακρίσεις). Και ακόμη εξακολουθεί, διότι καθ' εκάστην προσέρχονται εις την πόλιν Αρ/στρον από δύο και τρεις λιάμπιδες, οίτινες είχαν πηγαίνει εις την πολιορκίαν της οικίας Παπαδοπούλου.

Ο Διοικητής τούτος εκ της μεγάλης του δραστηριότητος του, ανεκάλυψεν εισέτι και τινάς αγωγιάτας χριστιανούς, οίτινες εκατέβαινον από Ιωάννινα και σαν ήκουσαν το γεγονός τούτο, έτρεξαν διά λάφυρα. Δεν εύρον, διότι το χωρίο Κουσοβίτσα χάριν της δραστηριότητος του Διοικητού, το επρόλαβον οι Σουφαρίδες και δεν έπαθεν άλλος εκτός του Ευαγγέλου.

Ο Διοικητής καθημερινώς υπέρ της υποθέσεως ταύτης εργάζεται. Μάλιστα επήρε και ενγύησιν από τας στάνας, άφησε και εις την Πότσα-λούδαν της Μπότριστας φύλακας (νταμπορτζίδες) ως και άλλας πολλάς ενεργείας υπέρ της ευταξίας και ησυχίας του τόπου της περιφερείας του. Εις τας φυλακάς μένει ο Πετράνος και τινές άλλοι, οίτινες απεδείχθησαν πραγματικώς αίτιοι του συμβάντος, ως και τον Χακή Βέην εις τας ανακρίσεις του έχουν ομού με άλλους.

Κατ'αυτάς τας ημέρας θα κατέβη εις την πόλιν Λαρίστρου και ο κ. Θεόδωρος Παπαδόπουλος διά να καταθέσει και άλλος τω Διοικητή πληροφορίας.

Αλλά επειδή η τεθλιμμένη οικογένεια του δεν κάμνει πλέον συμμαζεμόν, και εξακολουθεί εισέτι ο κόσμος προς παρηγορίαν, μάλιστα ο κ. Θεόδωρος δεν άφησε και την αξιολύπητον νύμφην του Βαγγέλαινα να πηγαίνει εις τα πατρικά της κατά την συνήθειαν όπου υπάρχει εδώ, αλλά την εκράτησεν έως ότου περάσουν 40 ημέραις.

Αυτά συνέβησαν εις την οικογένειαν του Παπαδοπούλου. Και αυτά όλα προήλθον εκ των αθλίων Πετράνου και μερικών, οι οποίοι έπαιρνον λόγια από τον Πέτρον και τα επήγαινον εις τον Θεόδωρον και από τον Θεόδωρον εις τον Πέτρον και από τους δύο τούτους εις τους μπεξήδες του αφεντός των.

Εν ενί λόγω αυτοί οι άθλιοι έφερον την οικογένειαν του Παπαδοπούλου εις διάλυσιν και ξεσχισμόν και επί τέλους και εις κακόν θάνατον. Αυτοί οι άθλιοι, Πετράνος και λοιποί εφόνευσαν το παλληκάρι Βαγγέλην, ούτινος ο θάνατος θ' αφήσει εποχήν εν τη ιστορία. Επιστρέφοντες από την Εκκλησίαν όπου τον ενταφίασαν, μοιρολογούσαν και έλεγον:

«Άϊτε Βαγγέλη στον Θεό
και τον νου σου νάχεις εδώ
όποιος έγεινεν αιτία
ας έχει την αμαρτία. »

(Εφ. «Φωνή της Ηπείρου» Αρ. Φ. 318/ 1899)

ΕΝΑ ΑΞΙΟΛΟΓΟ ΔΟΚΙΜΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΛΑΙΚΟ ΜΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

Στο «Ηπειρωτικόν Ημερολόγιον» του 1914, που επιμελήθηκε ο διηγηματογράφος Μιλτιάδης Οικονομίδης απ' την Πολύτσανη Πωγωνίου, ανάμεσα σε ποικίλα και ενδιαφέροντα γραπτά για την Ήπειρο, υπάρχει και ένα οδοιπορικό από το Αργυρόκαστρο στο Άνω Λάμποβο της Λουντζηριάς.

Είναι ένα γραπτό που δεν ξεπερνάει τις δέκα σελίδες και φέρνει την ημερομηνία Οχτώβριος 1913. Δηλαδή ελάχιστους μήνες μετά την απελευθέρωση της Ηπείρου από τους Τούρκους. Πρόκειται για ένα κείμενο, όπου ο συγγραφέας του θέλησε να μείνει ανώνυμος.

Το συμβατικό ψευδώνυμο ΔΕΥΣ στο τέλος, τίποτα δεν διευκρινίζει για το δημιουργό του.

Οι επεξηγήσεις του Οικονομίδη στην αρχή του γραπτού: «Δημοσιεύοντες μετά πολλής ευχαριστήσεως το κατώτερο λογογράφημα λαμπρού του «Ηπειρωτικού», φίλου και της ευάνδρου Πατρίδος τέκνου, λυπούμεθα διότι δεν μας επιτρέπεται να γνωρίσωμεν τους φίλους συμπατριώτας το πραγματικό αυτού όνομα και την ευγενή αυτού φυσιογνωμίαν. Ελπίζωμε να πράξωμεν τούτο προσεχώς δημοσιεύοντας συνάμα

επιστημονικά και σοβαρότερα έργα αυτού», αντί να φωτίσουν τ' όνομα του συγγραφέα, περισσότερο το αποκρύπτουν και μας αποπροσανατολίζουν.

Τι είναι το οδοιπορικό αυτό! Είναι η πρώτη αισθητική μελέτη για το λαϊκό πολιτισμό και τη βυζαντινή τέχνη που γνωρίζουμε έως σήμερα στη Βόρειο Ήπειρο.

Δεν είναι μόνο η δημοτική γλώσσα του κειμένου σε μια εποχή γλωσσικής μισαλλοδοξίας κι ούτε το ύφος του συγγραφέα που ξεχωρίζει για τη ζωντάνια του λόγου του. Εκείνο που σου προκαλεί κατάπληξη είναι η βαθιά γνώση του λαϊκού πολιτισμού και της βυζαντινής τέχνης.

Είναι ένα σύγχρονο κείμενο, μακριά από φολκλορισμούς και ηθογραφίες. Όσο κι αν φάχνομε στις αισθητικές μελέτες και σε βιβλία της εποχής, μόνο σε δοκίμια του Ίωνα Δραγούμη για το λαϊκό πολιτισμό, μπορέσαμε να βρούμε κάποιες αναλογίες.

Ο συγγραφέας του αποδεικνύεται βαθύς γνώστης των δυο πολιτισμών: της ορθόδοξης αλβανόφωνης περιοχής της Λουντζηριάς και της ελληνικοτάτης Δερόπολης. Αν και οι δυο αυτές περιοχές συγγενεύουν, πρόκειται για δυο διαφορετικούς κόσμους, δυο πολιτισμούς.

Στην κλειστή γεμάτη πλούτο και πολυτέλεια κοινωνία της Λουντζηριάς με τις βαριές, σκουρόχρωμες φορεσιές των γυναικών και το συντηρητισμό, προβάλλει το χαρούμενο άνοιγμα των χωριών της Δερόπολης στο φως, στον ήλιο, στον αέρα, με τη λιτή και ανοιχτόχρωμη φορεσιά των γυναικών της.

Το πέραςμα από τη Λουντζηριά, στη Δερόπολη προκαλεί ξάφνιασμα στον συγγραφέα, λες και άλλαξε εποχή. Σα να πέρασε από το φθινόπωρο στην άνοιξη.

Στη συνέχεια του οδοιπορικού, μας ξεναγεί στο Βασιλικό ναό της Θεοτόκου του Άνω Λαμπόβου, που ιδρύθηκε από τον Βυζαντινό Αυτοκράτορα Ιουστινιανό το 555 μ.Χ. Πρόκειται για μοναδικό χριστιανικό μνημείο στα Βαλκάνια.

Ο συγγραφέας διεισδύει στα μυστικά της αρχιτεκτονικής του και στο αισθητικό κάλλος που ακτινοβολεί ο περίλαμπρος αυτός ναός.

Κι επειδή η νύχτα τον βρίσκει στο Λάμποβο, ήταν φυσικό να ζητήσει φιλοξενία από τον ιερέα του χωριού. Αντί για φιλοξενία ο άνθρωπος με το ράσο και το ευαγγέλιο του κλείνει την πόρτα κατάμουτρα.

Με αισιοδοξία, χιούμορ και στωϊκότητα αντιμετωπίζει τον αφιλόξενο ιερέα καθώς και τα αιμοδιψή ζώφια, τους κοριούς, με τα οποία παλεύει όλη τη νύχτα. Την άλλη μέρα επιστρέφει στο Αργυρόκαστρο.

Αναμφίβολα αυτή η συνοπτική εικόνα τίποτα δεν αποδίδει στον αναγνώστη από τη χάρη, την αισθητική απόλαυση και την ομορφιά του λόγου του. Πρόκειται για άνθρωπο καλλιεργημένο, με βαθιές γνώσεις στο λαϊκό πολιτισμό και τη βυζαντινή τέχνη.

Δημοτικιστής, χωρίς τις γλωσσικές ακρότητες του ψυχαρισμού, γράφει το μοναδικό κείμενο, που γνωρίζουμε με μια χάρη και ομορφιά, που ξεπετιέται από τη ζωντανή γλώσσα του λαού μας και την πλούσια παράδοση του τόπου μας.

Αναμφίβολα βρισκόμαστε μπροστά σε συγγραφέα και αισθητικό.

Κι αυτό είναι που μας προκαλεί πίκρα: Διότι δεν γνωρίζομε το όνομα του συγγραφέα και δεν υπάρχει συνέχεια στα γραπτά του.

Η απομόνωση του Βορειοηπειρωτικού ελληνισμού από τον εθνικό κορμό είχε ολέθριες συνέπειες στην πολιτιστική και πνευματική αναγέννηση του τόπου μας.

Η έκδοση του Ημερολογίου διακόπηκε και η υπόσχεση του Οικονομίδη να προβάλλει στο μέλλον και άλλα έργα του συγγραφέα, έμειναν όνειρο.

Ο ίδιος ο Μ. Οικονομίδης διέφυγε στην Ελλάδα και μόνο ύστερα από 25 χρόνια κατάφερε να εκδώσει ένα Ηπειρωτικό λεύκωμα, όπου καμιά αναφορά δεν γίνεται για τον ανώνυμο αυτό συγγραφέα και αισθητικό.

Παρ' όλες τις προσπάθειες και αναζητήσεις που κάναμε σε παλιά ημερολόγια και δυσεύρετες εφημερίδες, δεν καταφέραμε να εντοπίσουμε τ' όνομά του, ή κάποιο παρόμοιο κείμενο. Χάθηκε κυριολεκτικά σαν πεφτάστρι.

Όταν, όμως, βρίσκεσαι μπροστά σε κείμενα υψηλής αισθητικής, ανυπόγραφα, ή έστω με ψευδώνυμα, δικαίως γεννιέται μέσα σου όχι μόνο η περιέργεια αλλά και η απορία: ποιός έγραψε τα κείμενα αυτά; Είναι δυνατόν να υπήρχαν στην τουρκοκρατούμενη Ήπειρο, και συγκεκριμένα στο Βόρειο τμήμα της, τέτοια λαμπρά πνεύματα;

Οι βιβλιογραφικές μελέτες και η έρευνα στα Βορειοηπειρωτικά γράμματα ήταν και παραμένουν ανύπαρκτες.

Ό,τι έγινε, είναι διακεκομμένο, άρρυθμο. Τίποτα δεν ολοκληρώθηκε. Λες και η ίδια μοίρα, που κατατρέχει τους Βορειοηπειρώτες τα τελευταία εκατό χρόνια, ακολουθεί και τα Βορειοηπειρωτικά γράμματα.

Ευρισκόμενος σ' ένα τέτοιο κενό, προσπάθησα να εντοπίσω το συγγραφέα, που έγραψε το εξάισιο αυτό κείμενο, μοναδικό στα Βορειοηπειρωτικά γράμματα.

«Λαμπρό φίλο» του Ηπειρωτικού Ημερολογίου στα 1914 δεν εντοπίσαμε. Παρόμοιο γραπτό, ή το ίδιο ψευδώνυμο ΔΕΥΣ, δεν υπάρχει στον πρώτο τόμο του ημερολογίου κι ούτε σε μετέπειτα βιβλία ή γραπτά του Μιλτιάδη Οικονομίδα. Βεβαίως στα χρόνια αυτά υπήρχε ένας λόγιος απ' τη Βοστίνα του Πωγωνίου, ο Λεωνίδας Βασιλειάδης, που εξέδωσε και το ημερολόγιο «Ηπειρωτικός Αστήρ», το 1904.

Ο Βασιλειάδης έγραψε μελέτες για το λαϊκό πολιτισμό, τα ήθη κι έθιμα του Πωγωνίου και Δερόπολης. Όλα τα κείμενά του είναι γραμμένα σε μια βατή καθαρεύουσα, ακόμα και το καθαρά λογοτεχνικό του έργο, το μυθιστόρημά «Η Μυστική Θυρίς». Η γλώσσα του ανώνυμου συγγραφέα που έγραψε το οδοιπορικό δεν ταιριάζει με εκείνη του Λ. Βασιλειάδη.

Να είναι ο δημιουργός του κάποιος λόγιος από τ' Αργυρόκαστρο;

Αν εξαιρέσουμε το στιχοπλόκο Μιχάλη Παπαδόπουλο (Μπότη) από τη Δερόπολη, δάσκαλος και μετέπειτα γραμματέας στη Μητρόπολη Αργυροκάστρου στη δεκαετία 1900-1920, δεν γνωρίζουμε κανέναν άλλο άνθρωπο των γραμμάτων.

Στο Αργυρόκαστρο μετά το 1913 κυκλοφόρησε η δυσεύρετη σήμερα ελληνόφωνη εφημερίδα «Ηπειρωτική Άμυνα», που αρθρογραφούσαν οι λόγιοι του Αργυροκάστρου και των γύρω περιοχών.

Ο Μιχάλης Παπαδόπουλος δεν έγραφε πεζά κείμενα και αισθητικές μελέτες, ενώ ο πολλά υποσχόμενος Θωμάς Πετρίδης, γέννημα και θρέμμα της πόλης του Αργυρόκαστρου, έσβησε στα 26 του χρόνια αφήνοντας πίσω τη μοναδική λαογραφική και ιστορική μελέτη για το Μοναστήρι του Αγίου Νικολάου.

Υπήρχε στη Δερόπολη κι ένας άλλος λόγιος, ο Μιχάλης Καλυβόπουλος, που μας άφησε κάποιες σελίδες με αναμνήσεις από τα παιδικά του χρόνια. Παρ' όλο που είναι γραμμένες στη δημοτική, απέχουν αισθητικά παρασάγγας από το λόγο του ανώνυμου συγγραφέα.

Η λέξη εύανδρος πατρίδα, μας παραπέμπει στη Δρόβιανη του Βασίλη Ζώτου Μολοσσού, του Αθανάσιου Πετρίδη και του Νικολάου Μυστακίδη. Ο Ν. Μυστακίδης, τα χρόνια εκείνα έγραφε εντατικά, όπως πάντα στην καθαρεύουσα αρχαιολογικές και ιστορικές ανταποκρίσεις σε εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης και των Ιωαννίνων. Ο ερασιτεχνισμός του και η ελαφρότητα των κειμένων είναι άσχετη με το αισθητικό βλέμμα του ΔΕΥΣ.

Ένας άλλος Δροβιανίτης, ο ποιητής και διηγηματογράφος Τάσσος Βιδούρης, υπηρετούσε ως δάσκαλος, πολύ μακριά από τον τόπο μας, στη Μικρασία, ενώ ο Βασίλης Μπαράς από τη Λεσινίτσα στρέφει το ενδιαφέρον του στην ιστορία

του τόπου μας. Σαν τελευταία εικασία που θα μπορούσαμε να κάνουμε, είναι ότι το ψευδώνυμο ΔΕΥΣ να ανήκει στον ίδιο τον Μιλτιάδη Οικονομίδα, θερμό υποστηρικτή απ' την αρχή της δημοτικής γλώσσας, με καλά δείγματα γραφής στον πεζό λόγο και συγκεκριμένα στο διήγημα.

Στα χειρόγραφα του Οικονομίδα υπάρχουν βέβαια και κάποιες σύντομες αισθητικές μελέτες, για την ξενιτιά, το γάμο και άλλα θέματα.

Κανένα από τα κείμενά του δεν έχει την πυκνότητα του λόγου του ΔΕΥΣ και όλα τους μοιάζουν πάρεργα.

Και το ερώτημα που οφείλει ν' απαντήσει η έρευνα και η μελέτη των Βορειοηπειρωτικών γραμμάτων είναι: Πώς εξαφανίστηκε έτσι δίχως ίχνος και συνέχεια, ένας άνθρωπος των γραμμάτων, που κατάφερε να δώσει τέτοια δείγματα γραφής και υψηλής αισθητικής;

Για ένα όμως είμαστε βέβαιοι: Ο λογοτέχνης αυτός έρχεται από τα ύστατα χρόνια της Τουρκοκρατίας, εποχή για την οποία τόσα λίγα γνωρίζουμε για τη Βόρειο Ήπειρο.

Δεν είναι ευχάριστο να ψηλαφείς στο σκοτάδι. Όμως, πέρα από την πικρία που μας αφήνει η αδυναμία μας να εξακριβώσουμε τ' όνομα του συγγραφέα και η απουσία συνέχειας στο έργο του, για το αναγνωστικό κοινό μένουν παρηγοριά αυτές οι ελάχιστες σελίδες, άξιες να μπουν σε κάθε ανθολογία Βορειοηπειρωτικής λογοτεχνίας. Ας τις απολαύσουμε!

« *Εκδρομή εις Άνω Λάμποβον*

(Δημοσιεύοντες μετά πολλής ευχαριστήσεως το κατωτέρω λογογράφημα λαμπρού του «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ» φίλου και της ευάνδρου πατρίδος τέκνου. Λυπούμεθα διότι δεν μας επιτρέπεται να γνωρίσωμεν τοις φίλοις συμπατριώταις το πραγματικόν αυτού όνομα και την ευγενή αυτού φυσιογνωμίαν. Ελπίζομεν να πράξωμεν τούτο προσεχώς δημοσιεύοντες συνάμα επιστημονικά και σοβαρώτερα αυτού έργα).

Ήταν ένα καθαρό απόγευμα του Ιουλίου, όταν ξεκίνησα από το Αργυρόκαστρο. Ο αγωγιάτης, κοντός ηλιοκαμένος χωριάτης προχωρούσε μπρος από το μικροσκοπικό μουλαρι του μέσα στον σκοτισμένον και ξερόν κάμπο της Δρόπολης.

Ένα – ένα εφάινονταν, με δυσκολία σκαρφαλωμένα, στην αράδα τα κάτασπρα χωριά στα πόδια του βουνού ως να τα έκαμεν ο πόθος να απλωθούν προς τον κάμπο κάτω.

Αντίκρυ υψώνονται τα πρώτα αντερύσματα της Λιούντζης και παρακάτω δεξιά μέσα στον κόλπο των βουνών, που σχίζονται εκεί οι δύο συνοικίες του Λαμπόβου στα δέντρα. Ήταν ημέρα αγοράς και οι χωρικοί γυρνούσαν στα χωριά με τα ζώα τους. Πολλές γυναίκες στη γραμμή ακολουθούσαν και μερικές μου έκαμαν ιδιαίτεραν εντύπωσιν με την ιδιόρρυθμη στολή τους.

Βελουδένιο βαθύ πράσινο φόρεμα, ζωσμένο στη μέση με πλεχτό πλουμιστό ζωνάρι ήταν το κυριότερο ένδυμα και έπεφτε όλο βαρύ και πλα-

τύπτυχο κάτω, όπου ξέβγαινε το καθαρό υποκάμισο, που μόλις άφηνε μια άσπρη γραμμή να χαράξει γαρνιρισμένη στην άκρη με διαλεχτό ψιλό κέντημα.

Τα μανίκια ανασηκωμένα ήταν σκαλωμένα με μια κόπιτσα επάνω στο μπράτσο τεχνικά κ' έδιναν αέρα στο χέρι που πρόβαλλε κάτω από τη στενή άκρη του αντεριού. Ραφές και άκρες όλες κεντημένες με λαγαρό πράσινο μετάξι, διάφορα σχέδια σπειροειδή και κυκλογύριστα κλαδάκια στολίδια. Κάτω από τη μέση των βαθιών πτυχών εβλάσταιναν ψηλά ζωηροί πράσινοι κλάδοι όλο μετάξι και γαϊτάνι ψιλοδουλεμένο.

Δυο σειρές χρυσόρριχτα στολισματα κι' ολομέταξα κουμπιά εχώριζαν μπροστά το στέρνο που άνοιγε σε μιαν άσπρη κάτασπρη τραχηλιά από το κεντημένο υποκάμισο κι' άφηνε να λάμπει ο φιλντισένιος λαιμός.

Άλλα πάλι χρυσάφι και μετάξι είχε πλούσια χυθεί επάνω στο πλατύ σχιστό μανίκι. Πλήθος λιγυρών και απαλών γραμμών ετριγύριζε όλες τις παρυφές σε ποικίλους συνδυασμούς με την πιο σοφήν σύνθεσιν και την πιο ταιριαστήν εφαρμογή.

Μαύρο μαντήλι το ίδιο κεντημένο με χρυσάφι πίσω στην άκρη ετύλιγε γύρω το πρόσωπο κι' όλο το κεφάλι που άφηνε μπροστά αραιές τούφες κοντά μαλλιά κι' από τη μέση κρεμότανε χρυσό μεγάλο φλωρί επάνω στο κάτασπρο μέτωπο— ήλιος στη άσπρη αυγή!

Πολύχρωμες μάλλινες κάλτσες εσκέπαζαν τα καλάμια των ποδιών. Αυτά είχαν πλεχτά με μαύρο, κόκκινο κι' άσπρο νήμα τετράγωνα, χιαστά, ρόμβους και οδοντωτά, ζωνάρια – ζωνάρια ριγμένα γύρω από το πόδι. Κ' επάνω απ' όλα, μαύρο μάλλινο κρουστό φλοκάτο χωρίς μανίκια ήταν το τελευταίο συμπλήρωμα.

Πλήθος κόκκινα γαϊτάνια και πράσινα μαζί σαν δυο εσχάρες απλώνονται κάθετα πίσω στην ράχη με τα μεταξωτά κρόσσια γύρω και στις ραφές. Μια χλιδή και αφθονία τέχνης και βαθύως χρώματος εκρατούσε κ' εγέμιζε το μάτι. Έτσι το όλον έδειχνε το καλοσυγυρισμένο και πολύτονο τέχνημα, γεμάτο νοικοκυροσύνη και άνεσιν.

Εμύριζε από μακριά την ανάπαυσιν του σπιτιού και το πλούσιο φιλοδούλεμα την εσωτερική του ζωή, την κλεισμένη και φροντισμένη με όλα τα καλά. Βαρύ, αλλ' αρχοντικό πράγμα και βαθιά φανταχτερό στο προσεχτικό μάτι.

Η σκοτεινόχρωμη και πολυπλουμισμένη αυτή στολή είναι η συνήθης εις όλη σχεδόν τη Λιντζουριά.

Όλα τα χωριά της κρυμμένα μέσα στις ρεματιές και σκορπισμένα στα δέντρα κ' επάνω στους βράχους και στις ράχες φαίνονται έτσι απόμερα ξεμοναχιασμένα και κλεισμένα μέσα τους, όπως κ' οι γυναίκες που κρατούν ακόμη τον παλιό αυστηρό οικογενειακό περιορισμό και την στενή και χωρισμένη από τον κόσμο ζωή μακριά από κάθε κοινωνική ελευθερία.

Πόσο αντίθετα κι' ανοιχτά είναι όλα στα χωριά της Δρόπολης! Το χαρούμενο άνοιγμα των χωριών αυτών στο φως, στον ήλιο, στον αέρα, όλο το άπλωμα του κάμπου κ' η εξωτερική ελεύθερη ζωή, καθρεφτίζεται καθαρά επάνω στην ανοιχτόχρωμη φορεσιά των γυναικών τους.

Άσπρο μακρύ υποκάμισο έως κάτω από τα γόνατα κ' επάνω ένα πάλι άσπρο μάλλινο ή λινό φόρεμα στενά κολλημένο στο κορμί και με κόκκινα κρόσσια στις άκρες.

Μπροστά είναι ανοιχτό και πίσω δυο τριγωνικά κομμάτια από μαύρο ή βαθύ πράσινο ύφασμα σαν να σφίγγουν τις πλάτες έως τη μέση που ζώνεται με ζωνάρι πλουμιστό.

Κεντητή ποδιά μπροστά και στα μανίκια πράσινα μανικέτια από βελούδο. Άσπρο μαντήλι τεχνικά δεμένο στεφανάκι που αγκαλιώνει το κεφάλι και δίνει τον τόνο σ' όλη τη στολή που άσπρη στα βάθος φαντάζει με τις ολίγες χρωματιστές γραμμές των γαϊτανιών και του βελούδου. Απλή κ' εύγραμμη η στολή αυτή, ελαφρύ και ταπεινή συγχρόνως, ταιριάζει τόσο καλά στη σκληρή δουλειά του κάμπου. Χωρίς να παραγεμίζει, αναδείχνει καθαρά κάθε γραμμή του σώματος και δίνει ελευθερία στην κίνηση και αέρα στο σύνολο.

Έτσι λιτή και ανστηρή χαρακτηρίζει θαυμάσια την αφελή και γερή ζωή της ελεύθερης δουλειάς και του ανοιχτού κάμπου. Την ίδια τούτη φορεσιά έχουν όλα τα χωριά της Δρόπολης κι' απέναντι από το Λιμπόχοβο και κάτω.

Επροχωρούσαμε ήδη στην άκρη του κάμπου κι' επλησιάζαμε προς το βουνό, όταν επερνούσαμε το μεγάλο γεφύρι του Ζώνια στο ποτάμι της Σούχας, που υψώνει την καμπύλη του θεόρατη επάνω από τα πέντε τόξα που τη βαστούν ανάμεσα από μικρά κυματότοξα παράθυρα.

Σε ολίγης ώρας κοπιαστικόν ανήφορο φθάναμε στο Λάμποβο. Από μακριά ξέβγαινε κόκκινος ο μεγάλος τρούλος της εκκλησίας της Θεοτόκου από την άφθονη πρασινάδα που τον έπνιγε γύρω.

Ο ήλιος τώρα επλησίαζε να κρυφτεί πίσω από το βουνό του Αργυροκάστρου (το Σοπότι), όταν ξέπεζα μπροστά στον αυλόγυρο. Έδωκα στον αγωγιάτη το μουλάρι να πάει στο σπίτι του δασκάλου και μπήκα στην αυλή της εκκλησίας.

Στρογγυλός και βαρύς ο ψηλός τρούλος, εκάθητο επάνω στην κυματιστή στέγη κρατώντας την καρδιά του σταυρού που εσχημάτιζον τα τέσσερα αετώματα. Αλλ' ας μπούμε μέσα καλύτερα να ιδούμε την εσωτερικὴν διάρθρωσιν και ύστερα τα έξω.

Εμπρός από την εκκλησία σήμερα έχει προστεθεί ακαλαίσθητον και βαρύ χοντροφκειασμένο διαμέρισμα με δωμάτια επάνω και κοντόχοντρα πόδια για στύλους.

Έτσι καταστρέφει όλη την εμπροσθίαν εντύπωσιν του ναού και ασχημίζει την είσοδον.

Μπαίνομε αμέσως εις τον νάρθηκα που χωρίζεται από τον κυρίως ναόν με δύο μεγάλες παραστάδες.

Εμπρός από καθεμίαν ένας κίον επάνω σε υψηλήν βάσιν, ανοίγει στην κορυφή πλούσιο φύλλωμα κορινθιακού κιονόκρανου.

Αυτές οι δύο παραστάδες και άλλες δύο εμπρός στο άγιο βήμα με τα τριγωνικά τους τόξα στις γωνίες, βαστάζουν τον τρούλο που χύνει λιγυστό και άγιο το φώς του ουρανού.

Μεταξύ αυτών κατά μήκος της εκκλησίας (εκεί που είναι τα στασίδια) δύο κίονες σε κάθε πλευρά ανέχουν επάνω άλλους δύο μικρότερους που σχηματίζουν μεταξύ τους τόξα μικρά και αντικρίζουν το δίφωτο παράθυρο του τοίχου της μακράς πλευράς.

Ο τρούλος χωρίζει τους δυο θόλους που ανοίγονται ο ένας κατά μήκος κι ο άλλος κατά πλάτος της εκκλησίας και αποτελούν τα τέσσερα σκέλη του Σταυρού.

Επάνω στην κορυφή του τρούλου από ψηλά το μεγάλο μάτι του Παντοκράτορος κυριαρχεί και γεμίζει όλον το κενόν και βλέπει μέσα στις ψυχές που αισθάνονται βαθιά τους το βλέμμα του αγαθό και αυστηρό κάτω από τους ηχηρούς θόλους, μέσα στους αλαφρούς καπνούς του λιβανίου που γλυκαίνει τις ψυχές και μπροστά στις ειρηνικές φλόγες που αναδίνουν τ' ασημοκάντηλα και τ' αγιοκέρια αραδιαστά αναμμένα από ευλαβητικά χέρια.

Μέσα όλες οι γραμμές, κολώνες και παραστάδες και τοίχοι, αναβαίνουν ίσιες και μαλακές επάνω σιγά, μεταβαίνουν στα αλαφρογύριστα τό-

ξα κι' αποτελειώνουν επάνω στον ολοστρόγγυλο τρούλο σβήνοντας ανεπαίσθητα. Κι' απ' έξω όμως επάνω στη στέγη ημπορεί κανείς αμέσως να διακρίνει την γενικήν εσωτερικήν διαίρεσιν.

Κάθε στέγη, η μία κατόπι από την άλλη, σκεπάζει τον μικρόν εσωτερικόν θόλον και οι τέσσερις ακτοειδείς ανταποκρίνονται εις τα τέσσερα σκέλη του εσωτερικού σταυροθολίου, όπως εις τα τέσσερα *pendentif* αντιστοιχεί το τετράγωνο που κάθεται επάνω του ο τρούλος.

Τα δύο πλάγια αετώματα ανοίγουν μ' ένα δίλοβο παράθυρο χιλιοπλουμισμένο γύρω από κεράμια σε ποικίλους συνδυασμούς.

Το άλλο αέτωμα τελειώνει επάνω από την κόγχη του ιερού και το αντικρινό χάνεται κάτω από τη νεώτερη εμπροστινή προσθήκη. Αλλά η περισσότερη τεχνική και ποικίλη διακόσμησις είναι επάνω στον τρούλο. Έχει εναλλάξ τέσσερα δίλοβα παράθυρα και τέσσερες κοίλες κόγχες με τόξα διπλογυρισμένα από κεράμια ακτινωτά βαλμένα.

Στο σώμα του πλήθος στολίδια, τετράγωνα, ρόμβοι, τεθλασμένες, τρίγωνα, οδοντωτά σχέδια με σοφία ευρημένα και με υπομονή βαλμένα τεχνικά και ακατάλυτα δίνουν την εντύπωσιν κάποιου πλεχτού αριστουργήματος. Και γενικώς έξω βλέπει κανείς το παιχνίδι των γραμμών πλούσιο και τεχνικό.

Ευθείες που ανεβαίνουν, που κόβονται, που σπάνουν παρέκει, που εξακολουθούν απρόοπτα ή

γυρίζουν στο τόξο που στεφανώνει το σύνολο και κυριαρχεί. Κι' όλες οι γραμμές καθαρές και συμμετρικές. Μόνον ο τρούλος κάπως στέκει πολύ ψηλός και βαρύτερος του δέοντος.

Οι τοιχογραφίες είναι πολύ μεταγενέστερες και δεν έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Αφιερωμένη η εκκλησία στη μνήμη της Κοιμήσεως της Θεοτόκου συνδέεται από την εγχώριον παράδοσιν με τον αυτοκράτορα Ιουστινιανόν, όπως λέγεται ότι βεβαιώνει και επιγραφή μέσα στη βάση του τρούλου, αλλ' εγώ δεν κατάρθωσα να την ιδω.

Ίσως να μην είναι τόσο αρχαία η εκκλησία, ίσως μάλιστα να είναι κτίσμα των χρόνων του Κωνσταντίνου του Παλαιού, αλλά δεν παύει να είναι ωραία και εξαιρετικού ενδιαφέροντος εσωτερικώς και εξωτερικώς.

Όταν έριξα και την τελευταία ματιά, ο ήλιος είχε φύγει πια και μόνον τα ρόδα που είχε σκορπίσει πίσω εξεφυλλίζονταν σιγά στη κορυφή των βουκών και στα διαβατάρικα μικρά συννεφάκια. Το βράδυ έπεφτε αργό κι ο τρούλος μονάχα διαγράφονταν επάνω στη δύση με τις στρόγγυλες γραμμές. Εκίνησα ναύρω κάπου στέγη.

Απ' έξω είδα τον αγωγιάτη να με περιμένει.

- Πως εδώ ακόμα; Δεν πήγες στον δάσκαλο;
- Πήγα, μα δεν είναι σπίτι. Μου είπαν ότι είχε την αδερφή του άρρωστη και πήγε κει.
- Καλά, τράβα στον παπά.
- Στου Οικονόμου θέλεις;

- Ναι στον Οικονόμου, όπως τον λένε.

Ανεβήκαμε δρόμους μαχαίρι ανήφορο, γεμάτους χαλίκια και πέτρες.

Στα παράθυρα επήρε το μάτι μου μερικές χωριάτισσες που αλήθεια ήταν όμορφες και καλοστεκούμενες, όσο μπορούσα με το ολίγο φώς να διακρίνω. Επλησιάζαμε στου παπά το σπίτι. Παρακάτω ένας μπακάλης ρωτάει τον αγωγιάτη μου που πάμε.

- Πάνω στου παπά, του λέει.

- Αδικα πάτε δεν είναι εκεί. Κί' αν ήταν ...

Μα εμείς ετραβήξαμε ίσα επάνω κι' εμπήκαμε στην αυλή. Επροχωρήσαμε προς τη σκάλα του σπιτιού φωνάζοντας τον παπά και μόλις ανεβαίναμε, φάνηκε η παπαδιά σε μια πόρτα.

- Που είναι ο παπάς ;

- Δεν είναι εδώ. Τι τον θέλετε;

- Τον θέλουμε.

- Σταθείτε λιγάκι να τον φωνάξω.

Με κοίταξε κάπως περίεργα και περισσότερο από κάποιον αόριστο φόβο παρά από καλοσύνη κουνήθηκε από τον τόπο της που κοντόστεκε, για ν' αποφασίσει να φωνάξει τον παπά.

Μας άφηκε στη σκάλα κι' εμπήκε στην κουζίνα. Εκεί στην κορφή της σκάλας ήτανε δυο πόρτες, η μια επήγαινε στο χειμωνιάτικο που εχρησίμευε και για κουζίνα κι' η άλλη στο καλό δωμάτιο της υποδοχής.

Απ' έξω έβλεπα τα πιάτα, τις κατσαρόλες, τη γωνιά και το τζάκι στη μια και καρέκλες, χαλί,

μεντέρι, κουρτίνες και άσπρη παστρικάδα στην άλλη κάμαρα. Θα ήθελα ν' αναπαυθώ λιγάκι ύστερα από τέσσερες ώρες δρόμο και μια ώρα ορθοστασία γύρω και μέσα στην εκκλησία.

Αλλά η πόρτα ήταν κλεισμένη και δεν ετολμούσα να την ανοίξω έτσι απρόσκλητος. Έπειτα όμως μετανόησα γι' αυτό.

Κατέβηκα λοιπόν κάτω στην αυλή περιμένοντας, αν και η παπαδιά μούβγαλε ένα μαξιλάρι να καθίσω στο σκαλοπάτι της πόρτας χωρίς να μου ειπεί ορίστε μέσα, και ακούμπησα στον χαμηλόν αυλόγηρο. Τέλος πάντων εφάνηκε ο παπάς από μια πόρτα του κήπου.

- Καλησπέρα !

- Καλησπέρα ! με εζητήσατε, Τι με θέλετε ;

- Είμαι ο τάδε και ήρθα εδώ να ιδώ την εκκλησία του χωριού σας. Αλλά νύχτωσα και δεν μπορώ να γυρίσω στο Αργυρόκαστρο απόψε : θα παρακαλέσω λοιπόν την αγιότητά σας να μου δώσετε ή να μου βρείτε απόψε στέγη να μείνω έως το πρωί ...

- Δεν ξέρω ! Εδώ έχομε ...

Κοντοστάθηκε λιγάκι κόκκινος και σαν να του επιάστηκε η αναπνοή.

Έπειτα κουνώντας τα χέρια και απειλητικός εξηκολούθησε:

- Έχομε εδώ δάσκαλο, πάρεδρο, κατοίκους ... Αυτοί είναι για να δέχονται ξένους ... Εγώ δεν έχω καμιά υποχρέωση ... Υστερα, δεν με αναγνωρίζει κανένας...

- Καλά, παπά μου ! Εγώ βλέπω πως είσαι παπάς κι' εγώ ένας ξένος. Δεν ξέρω κανέναν απ' αυτούς που μου είπες. Κ' εσένα μονάχα από το φόρεμα σε γνωρίζω. Λοιπόν, μπορείτε να μου δώσετε απόψε δυό μέτρα τόπο να πλαγιάσω; Δε θέλω τίποτε άλλο και με συγχωρείς που έτυχε νάρθω στο σπίτι σου.

- Δεν ξέρω εγώ απ' αυτά! Εδώ είναι χωριό και άλλοι που δέχονται. Έπειτα δεν έχω και τόπο ...

- Ευχαριστώ, παπά μου. Με συγχωρείς. Ο Χριστός να σ' ευλογήσει κι' ο δεσπότης που σε

Δεν αποτελείωσα κ' έφυγα προς την πόρτα όπου είχε μαζευθεί ένα πλήθος από μικρά παιδιά.

Στο μεταξύ ο αγωγιάτης μου ντροπιασμένος, άνοιξε σφοδρή λογομαχία με τον παπά χωρίς εγώ να καταλαβαίνω τι λένε.

Τον φώναξα όμως νάρχεται γλήγορα με την απόφασιν να τραβήξω για το Αργυρόκαστρο, ενώ είχε πέσει πιά η νύχτα.

Κατεβαίνοντας αγανακτούσα μέσα και ντροπίζουνα βαθιά για όσα έγιναν, ταραγμένος και γελώντας εξωτερικώς δεν ξέρω γιατί.

Ο αγωγιάτης άφηκε τον παπά κ' έπιασε μένα. Αρχισε με διάφορα σχήματα να δείχνει το μεγάλο κακό που δεν το περίμενε και δεν κατόρθωνε να εκφράσει τη μεγάλη λύπη και τη ντροπή που έφερνε στο χωριό το φέρσιμο του παπά.

Κ' εγώ δεν μπορούσα να καταλάβω, πως ένας άνθρωπος χωρίς το στοιχειώδες αίσθημα της φιλοξενίας ήτο δυνατόν να είναι παπάς και πως ένα

χωριό ολόκληρο μαθαίνοντας κι' ακούοντας όλη αυτή τη φασαρία δεν είχε πεί: κάπου θα είναι ολίγος τόπος να περάσει ένας χριστιανός μια νύχτα.

Αλλά κ' εσυλλογιζόμουνα πόσο η δουλεία έχει διώξει κάθε ευγενικό αίσθημα κ' έχει πνίξει όλα τ' αγαθά ένστικτα της φυλής (εκτός ίσως της θρησκείας).

Εθυμόμουν πάλι τα τελευταία λόγια του παπά που τα είπε με το πιο ατάραχον ύφος και δεν κατόρθωνα να χαρακτηρίσω την αδιαφορία με την οποία ένας παπάς, και μάλιστα Μέγας Οικονόμος, έβριζεν ένα ξένο που του ζητούσε στέγη!

Δεν μου ήτο δυνατόν να κωνέψω αυτό το ηθικό κατρακύλισμα και κάποια εσφαλμένη σύγκρισις της ελευθερίας της τωρινής με την περασμένη τυραννία, ετριγύριζε στο μυαλό μου, όταν ο αγωγιάτης μου είπε ότι θα πάμε σ' ένα δικό του σπίτι.

Εγώ επέμεινα να φύγωμε για το Αργυρόκαστρο, αλλά εδέχτηκα να μείνω το περισσότερο γιατί έβλεπα την αληθινή συντριβή τουτουνού. Κ' εδώ είχαμε άλλου είδους περιπέτειες.

Επήγαμε σ' ένα μικρό και καλοσυγυρισμένο σπιτάκι. Η νοικοκυρά, αδερφή του αγωγιάτη, με καλοδέχτηκε και με υπεχρέωσε αληθινά με την πρόθυμη φιλοξενία της, αλλά τα χάλασε με το συβαριτικό κρεβάτι που μ' έβαλε.

Πρώτη φορά στη ζωή μου πλάγιαζα σε τόσο μαλακό στρώμα : θα ήταν από φρεσκοχτυπημένο βαμπάκι και αρκετά παχύ.

Έπεσα με την απόφαση να μη ανοίξω μάτι έως το πρωί. Αλλά δεν ελογάριασα καλά. Έσβησα τη λάμπα κι' ο ύπνος είχε αρχίσει να γλυκαίνει τα βλέφαρά μου, όταν μια τσιμπιά στο λαιμό μ' ετίναξε επάνω.

- Κάποιος ψύλλος θα είναι! είπα κι' εγύρισα από τ' άλλο πλευρό.

Ησύχασα λιγάκι και πάλι άλλη τσιμπιά μούδιωξε αμέσως τον ύπνο. Άναψα τη λάμπα για να ιδώ τι συμβαίνει. Αλλά τι να ιδώ; Το μαξιλάρι είχε μαυρίσει από τους λεγεώνας των αιμοφόρων κορέων που με είχαν επιδράμει χειρότεροι από τους Βούλγαρους.

Με λύπη εσηκώθηκα αποφασισμένος να χωρισθώ από το μαλακό κρεβάτι και να εμπιστευθώ στο πάτωμα τα κουρασμένα μέλη μου. Επήρα λοιπόν το πάπλωμα και το μισό κάτω, το μισό πάνω κουλουριαστήκα κάτω. Αλλά ταραγμένος από τον αιφνιδιασμό δεν μπορούσα να ξαναύρω τον ύπνο. Έπειτα κ' εκεί μου είχαν κάμει καρτέρι από τις χαραδρες του πατώματος και από τ' απάτητα υψώματα (δεν θυμούμαι το υψόμετρον) του ταβανιού. Τι να κάμω;

Ξαναπάω στο κρεβάτι κι' αρχίζω αντεπίθεσιν φονεύοντας αδιακρίτως γερόντους, άνδρες και παιδιά (τι λαίμαργα ήταν αυτά τα μικρά!).

Κατόρθωσα οπωσδήποτε να συγκρατήσω την ορμή τους ολίγη ώρα, αλλά σε λίγο νέα επιδρομή αγριότερα και πολυπληθεστέρα μ' έτρεψεν εις φυγήν κάτω προς την πεδιάδα. Αυτό το παιχνίδι

εβάσταξε έως το πρωί, όπου είδα τέλος πάντων φώς μέσα εις εκείνην την κόλασιν.

Εκύταξα να φύγω το γληγωρότερο συλλογιζόμενος ότι τούτοι οι άνθρωποι εδώ και φιλοξενία δεν σου δίνουν και αν σου δώσουν εννοούν να τους την πληρώσεις με το αίμα σου για να θρέψουν τα κατοικίδια ζώα των. »

Οκτώβριος 1913.

ΔΕΥΣ

Για τον αναγνώστη που θέλει να μάθει περισσότερα για το μεγαλόπρεπο ναό του Άνω Λαμπόβου και το χρονικό της ανέγερσής του, προσθέτουμε το παρακάτω ιστορικό σημείωμα που υπάρχει στο ημερολόγιο του Μ. Οικονομιδη του 1914.

« Ο επ' ονόματι της Θεοτόκου τιμώμενος Βασιλικός Ναός του Άνω Λαμπόβου

«Ο ιστορικός ναός, ιδρύθη υπό του Ιουστινιανού τω 555 επί θεμελίων αρχαιοτέρας εκκλησίας. Έχει περίξ αυτού ερείπια, τάφους και λείψανα αρχαίου φρουρίου.

Ο ρυθμός του είναι βυζαντινός. Εκ των εν αυτώ εικόνων αξία ιδιαιτέρου λόγου είναι η της Θεοτόκου, μετενεχθείσα εκ Βενετίας, ως και χειρόγραφον τι επί μεμβράνης Ευαγγέλιον, επί της

αργυράς και επιχρύσου πλακός του οποίου σημειούται το έτος και το όνομα του Ιουστινιανού, όστις είχε δωρήσει αυτό.

Ο Ιουστινιανός ου μόνον ίδρυσε την εν λόγω εκκλησίαν, αλλά και επροίκισεν αυτήν διά χιλίων φλωρίων και 500 ελαιών εις Σούχαν ευρισκομένων. Επειδή όμως ταύτα ήσαν ανεπαρκή διά την συντήρησιν, του ναού ο εκ της αυτής κώμης πρωτοσπαθάριος Κωνσταντίνος εζήτησε παρά του Ιουστινιανού και ετέραν χρηματικήν αρωγήν.

Ο αυτοκράτωρ τότε εδωρήσατο το δίκαιον των προϊόντων της περιφερείας. Ην ηδύνατό τις να ίδη ανερχόμενος εις τον τρούλον του ναού, επί τω όρω να διατρέφωνται και δώδεκα ιερείς, εκ του εισοδήματος τούτου.

Εις την παρατήρησιν όμως του πρωτοσπαθάριου ότι ο τόπος είναι άγονος, ο αυτοκράτωρ εδωρήσατο και εξήκοντα δράμια εκ του Τιμίου του Σταυρού Έύλου, όπερ τεθέν εντός πολυτίμου θήκης εντάλη τω 559 εις Λάμποβον διά του αυτού Πρωτοσπαθαρίου. Ο πρωτοκτίστης του ναού τούτου κατήγετο εκ Πυρσόγιαννης. »

«*Ηπειρωτικόν ημερολόγιον του ετους 1914*»

Έτος Δεύτερον, Περίοδος Β, Σελ. 157-169

ΕΝΑ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΞΕΝΗΤΕΙΑΣ

Η δυσεύρετη και βραχύβια εφημερίδα «Πύρρος», 1903- 1910, φιλοξένησε στις σελίδες της αρκετά δημοτικά τραγούδια από τη Μακεδονία και την Ήπειρο: Ανάμεσα στους συλλέκτες βρίσκει κανείς και τα ονόματα των Βορειοηπειρωτών λόγιων Νικόλαο Μυστακίδη και Βασίλη Μπαρά.

Διαβάζοντας τα τραγούδια που γεννήθηκαν στο βόρειο και νότιο τμήμα της ενιαίας τότε Ηπείρου, μου έκανε εντύπωση ένα πολύστιχο, της Ξενιτειάς τραγούδι, που φέρνει τον τίτλο: «Φεύγουν οι Ξένοι.».

Η εφημερίδα το παρουσίασε ως δημοτικό. Στο τέλος του τραγουδιού, κάτι που συνηθίζεται στα περισσότερα, δεν αναγράφεται τ' όνομα του συλλέκτη κι ούτε η συλλογή απ' όπου είναι παρμένο.

Αν και γραμμένο στο πνεύμα και την τεχντροπία του δημοτικού τραγουδιού, ο μεγάλος αριθμός των στίχων, εκατόν οκτώ οκτάστιχα, καθώς και η αφηγηματική του μορφή, με έβαλαν σε υποψία πως πίσω απ' την ανωνυμία του τραγουδιού, κρύβεται κάποιος λαϊκός ποιητής απ' την Ήπειρο.

Και συγκεκριμένα από το βόρειο τμήμα της. Αν και το γεωγραφικό περιβάλλον, με τον πλάτανο, το βουνό και τη βρύση, είναι τυπικές εικόνες της Ηπείρου, υπάρχουν μέσα στο ίδιο το τραγούδι κάποια στοιχεία, που σε κάνουν να πιστεύεις πως γεννήθηκε στη Βόρειο Ήπειρο, και πατρίδα του ποιητή είναι η Λεσινίτσα.

Ένα χωριό με παράδοση στα γράμματα, λαϊκούς ποιητές όπως ο Κώστας Κώτσης, ο Γιάννης Βραγκαλάς, ο Γιάννης Κωτσιόρης και πολλούς ξενιτεμένους. Πέρα από αυτό το πλαίσιο που το συναντάμε και σε άλλα Ηπειρωτικά χωριά, όπου τα ρήμαξε η ξενιτεία, όπως στη Δερόπολη και το Πωγώνι, υπάρχουν στο τραγούδι κάποια αποδεικτικά στοιχεία που φωτογραφίζουν τη Λεσινίτσα. Είναι οι καστανιές και προπαντός η τοποθεσία «Ζόρκο», γνωστή στη Λεσινίτσα ως τόπος που ξεπροβόδιζαν τους άνδρες και τα παιδιά που φεύγαν για την ξενιτεία.

Περσότερο από την ταυτοποίηση του ονόματος του δημιουργού και της γενέτειράς του, ανοιχτά στη φιλολογική έρευνα, εκείνο που συγκινεί βαθιά, είναι η ποιητική αξία του τραγουδιού. Κατ' αρχήν πρόκειται για δημιουργό που πατάει γερά στο δημοτικό τραγούδι.

Το θέμα που διάλεξε ν' απεικονίσει είναι η κορυφαία και σπαρακτικότερη στιγμή του ζωντανού χωρισμού. Μανάδες, πατεράδες, γυναίκες και αδέρφια, παν να ξεπροβοδίσουν τα παιδιά που φεύγουν για την ξενιτεία. Τους βγάζουν ως πέρα, «στο λιβάδι των δακρύων». Εκεί που θα περάσουν τα караβάνια, οι κυρατζήδες και θα τους πάρουν μακριά στα ξένα.

Στην Πόλη, στη Σμύρνη, στη Βλαχιά, και ακόμα πιο μακριά στο Μισίρι, στη Μοσχοβιά, γνωστές και πολυτραγουδισμένες πατρίδες της Ηπειρώτικης ξενιτιάς. Είναι μια συνοδεία που περισσότερο από ξεπροβόδισμα ζωντανών ανθρώπων, μοιάζει με ξόδι:

Να κλαίει αρχίζει το παιδί
να κόφτεται η μάνα.
Δακρύζει όλη η συνοδεία
θαρρείς πως παν να θάψουν
κανένα νιο, ή καμιά νια
που άφησαν τον κόσμο.

Η αργή κίνηση, το σιγανό κουβεντολόι των νιοπαντρων κοριτσιών με τους άντρες που δεν τους χάρηκαν, οι ορμήγιες των μανάδων προς τα παιδιά και τα βουρκωμένα μάτια των πατεράδων, απεικονίζονται απ' τον ποιητή αυτόπτη μάρτυρα του ζωντανού χωρισμού, με συγκλονιστικές εικόνες και έχουν κάτι από το χορό αρχαίας τραγωδίας:

Και η νιοπαντρεμένη
κλαίει κοντά στον άντρα της
που είδε δυο μήνες μόνο:
«Γιωργάκη, να 'ρθεις γλήγορα
να μη μας λησμονήσεις
να 'χωμε γράμματα συχνά
για να περνούν τα χρόνια»

Η αφηγηματική δομή του τραγουδιού σπάει από την παραστατική δύναμη του ποιητή και τις λεπτομέρειες που ζωγραφίζει.

Όλα οδεύουν προς μια τραγική κορύφωση που είναι η στιγμή του αποχωρισμού. Στους τελευταίους οχτώ στίχους, υπάρχει ένα ποιητικό πέταγμα, μια απογείωση που θα τη ζήλευε κάθε ποιητής.

Η εικόνα αυτή είναι μοναδική στην ανώνυμη και επώνυμη νεοελληνική ποίηση:

Εκεί που 'κλαίγαν όλοι τους
κι εκοίταζαν τους ξένους
ένα μεγάλο σύννεφο
έρχεται από δίπλα,
πέφτει μεγάλη καταχνιά
νοτιάς βαρυγκομάει,
τους χάνουν απ' τα μάτια τους
τους έφυγαν οι ξένοι!

Το σύννεφο και η καταχνιά είναι τα βουρκωμένα μάτια των μανάδων και των αγαπημένων που δεν μπορούν να δούνε πια τα παιδιά που φεύγουν.

Είναι σαν να έχασαν ξαφνικά το φως κι έμειναν με τις αγκαλιές άδειες, ψηλαφώντας μέσα στην αντάρα και το σκοτάδι όπου η λάμια ξενιτειά άρπαξε και κατάπιε τα σπλάχνα τους, την ελπίδα τους!

Τί κρίμα που δεν γνωρίζουμε τ' όνομα του ποιητή!

« Φεύγουν οι ξένοι

Ἦρθεν ἡ ὥρα ἡ κακὴ
οἱ ξένοι γιὰ νὰ φύγουν
ν' ἀφήσουνε τὸ σπίτι τους
τὴ μάνα, τὴ γυναῖκα,
τὰ δόλια τὰ παιδάκια τους
νὰ 'παν νὰ καζαντήσουν.
Ἐύπνησαν πουρνό πουρνό
κι οἱ χωριανοὶ τους βγάζουν
ἴσια μ' ἀπάν' ἀπ' τὸ χωριό
στὶς καστανιές 'πο δίπλα
πο κατ' ἀπὸ 'να πλάτανο
μεσ' τὴ μεγάλη βρύση.
Κινὰ ἡ μάνα τ' ὀρφανό
δώδεκα μόνο χρόνων
εἶναι τὸ ἕνα μοναχό
που ἀφήσεν ὁ χάρος.

«Παιδί μου κάνε τὸ σταυρό
μπροστά στὸ κόνισμά μας
κι ὥρα καλὴ παιδάκι μου
γλήγορα νὰ γυρίσεις».

Ὅλοι με νεκρικὴ σιγὴ
στὸ δρόμο περβατοῦνε
καὶ ἄλλοι κλαίνε θλιβερά
κι ἄλλοι αναστενάζουν.

Κρυφὰ ἡ μάνα τὸ παιδί
σκύβει κι ὀρμηνεύει:

«Παιδί μου νὰ μὴ λησμονεῖς
τὴ δόλια σου τὴ μάνα

που μέρα - νύχτα μονάχη
 θα κλαίει μεσ' το σπίτι
 θα κλαίει, θα παρακαλεί
 Χριστό και Παναγία
 να της φιλάει τ' ορφανό
 το χηροφυλαγμένο.
 Και αν σου πουν καμιά φορά
 πως πέθανεν η μάνα σ'
 παιδί μου μην απελπιστείς
 στο σπίτι να γυρίσεις.
 Το φτωχικό μας μην κλειστεί
 κατάρα θα σ' αφήσω.
 Να παντρευτείς με το καλό
 και την ευχή μου να χεις».

Να κλαίει αρχίζει το παιδί,
 να κόφταται η μάνα,
 δακρύζει όλ' η συνοδεία,
 θαρρείς πως παν' να θάψουν
 κανένα νιό, ή καμιά νια
 που άφησαν τον κόσμο,
 κ' οι χωριανοί τούς ξεκινούν
 στο νεκρικό τους σπίτι.
 Εφτάσανε στον πλάτανο
 εκάτσαν μεσ' στη βρύση
 και καρτερούν τη συντροφιά
 να φύγουν караβάνι.
 Πέφτουν ντουφέκια βροντερά,
 θρήνοι, φωνές θλιμμένες,
 αχολογάνε στα βουνά,
 και η νιοπαντρεμένη

κλαίει κοντά στον άντρα της
που είδε δυο μήνες μόνο.

«Γιωργάκη, να 'ρθεις γλήγορα
να μη μας λησμονήσεις
να 'χωμε γράμματα συχνά
για να περνούν τα χρόνια.»

Η ώρα ήρθε, έφθασαν
όλοι ψιλά στη βρύση.

«Ωρα καλή σας μπρέ παιδιά,
φωνάζει ο γερο-Φώτος.

Να σας δεχτούμε με καλό
όλους καζαντισμένους,
για να χαρούμε όλοι μας
κι όλη η φαμιλιά σας.

Να ιδεί καλό και το χωριό
το έρημο χωριό μας
που ρήμαξε η κλεφτουριά
κ' η ξενιτιά η μαύρη».

Εσκόλασαν τα ψέματα
ήρθε καιρός να φύγουν
η μάνα σφίγγει το παιδί
κι αυτό φιλεί το χέρι.

Όλοι σφιχταγκαλιάζονται
κι αρχίζουνε να κλαίνε
θαρρείς πως κλαίνε λείψανο
παιδί είκοσι χρόνων.

Στο δρόμο ξανοιχτήκανε
κίνησε το караβάνι.

Δίνει η μάνα στο παιδί
το υστερνό φιλί της

και η Λενιώ η όμορφη
 η νέο-παντρεμένη
 σκύβει στ' αντί του Γιώργου της
 με μάτια βουρκωμένα.
 Του λέει κάτι το κρυφό
 και του φιλεί το χέρι.
 Γυρίζ' ο Γιώργης, την φιλεί,
 «Ωρα καλή» του 'φκιέται.
 Αγάλι, αγάλι ανέβαιναν
 αράδα μεσ' το Ζόρκο.
 «Ωρα καλή» τους φώναζαν
 «έχετε γεια» 'παντούσαν.
 Κ' εκεί που κλαίγαν όλοι τους
 κ' εκοίταζαν τους ξένους,
 ένα μεγάλο σύννεφο
 έρχεται από δίπλα
 πέφτει μεγάλη καταχνιά
 νοτιάς βαρυγκομάει.
 Τους χάνουν απ' τα μάτια τους
 τους έφυγαν οι ξένοι! »

(Εφ. «Πύρρος» Αρ. Φ. 153/ 1906)

ΕΝΑ ΣΑΤΙΡΙΚΟ ΠΟΙΗΜΑ ΑΓΝΩΣΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΗ ΠΟΙΗΤΗ

Η έρευνα, ο εντοπισμός και η καταγραφή της λογοτεχνίας του Βορειοηπειρωτικού ελληνισμού, είναι ένα χρέος που οφείλουμε στον τόπο μας και στον πολιτισμό μας.

Αν εξαιρέσομε τις συνοπτικές εργασίες των φιλόλογων Κώστα Νάτσιου και Παναγιώτη Μπάρκα, τίποτα το οργανωμένο δεν έγινε έως σήμερα. Είναι ένα αμάρτημα που βαραίνει όχι μόνο την περασμένη γενιά των δημιουργών που είχαν άμεση γνώση των πραγμάτων αλλά και τη δική μας γενιά.

Εν πάση περιπτώσει, το θέμα είναι μείζονος σημασίας για τον τόπο μας και απαιτεί ταλέντο, αφοσίωση και πολύχρονη έρευνα σε Αλβανία, Ελλάδα και διασπορά.

Στις 3 Αυγούστου 1914, η εφημερίδα «Ηπειρος» του Γεωργίου Χατζή-Πελερέν, δημοσιεύει το ποιήμα: «Η φυγή του Βιδ εις Μπάρι Ιταλίας», μαζί μ' ένα σημείωμα: Αναγνώστης της «Ηπείρου», από την Αυτόνομη, μας απέστειλε το κατώτερο επίκαιρο οχτάστιχο, όπου φιλοσοφεί και λογοπαίζει την τύχη του φυγάδος ηγεμόνου:

« Το ξεβίδωμα του Βιδ

Δεν πρόφτασεν ο πρίγκιψ Βιδ
κατόπιν τόσων πόνων.
Να βιδωθεί στον ένδοξο
της Αλβανίας θρόνον.

Γιατί οι βίδες χάλασαν
κι αυτός εξεβιδώθη
και στα χελωνοκαύκαλα
των Ιταλών εχώθη.

Δεν έφταιξαν καημένε Βιδ
Οι ρόδες του Εσάτη
Που δεν εχάρηκες κι εσύ
να μείνεις στο παλάτι.

Πλην φτάν οι βίδες που' φτιάξαν
ατεχνώς στο Μιλάνο
Και δεν σε βίδωσαν καλά
Ο Μπέρτχολδ και ο Τζουλιάνο! »

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία, ότι βρισκόμαστε μπροστά σ' ένα σατιρικό ποίημα δημιουργού με βαθιά γνώση της Ιστορίας. Κι όταν λέμε ιστορία, δεν εννοούμε μόνο το πολιτειακό έκτρωμα, που οι Ευρωπαίοι προσπάθησαν να εγκαταστήσουν σε μια χώρα, που έβγαινε από την Τουρκοκρατία τελευταία στα Βαλκάνια.

Ο δημιουργός του γνωρίζει καλά την εσωτερική κατάσταση της Αλβανίας όπου φίλαρχοι, τυχοδιώκτες και πασάδες, όπως ο Εσάτ Πασάς,

αλληλοσπαράζονται, μάχονται για την εξουσία. Ακόμα και η μεγαλύτερη αγροτική εξέγερση, η εξέγερση του Χατζή Κιαμίλη, έναν και μόνο στόχο έχει: Την παλινόρθωση της Τουρκικής διοίκησης.

Οι κραυγές των εξεγερμένων: «Ντούμ Μπάμπεν», «Ντούμ Μπάμπεν» δηλαδή, θέλομε το Σουλτάνο, ηχούν σαν επιστροφή στο σκοτάδι και τη βαρβαρότητα. Κι όχι μόνο αυτά: Ο ανώνυμος ποιητής γνώριζε καλά το δόλιο και ανθελληνικό ρόλο της Ιταλίας, που θα κορυφωθεί με την κατοχή της Ηπείρου. Είναι η γνωστή εποχή της «πρώτης Ιταλίας», όπως αποκάλεσε ο λαός μας την Ιταλική κατοχή του 1916.

Ο Βορειοηπειρωτικός Ελληνισμός και όλη η Ήπειρος υπέφερε τα πάνδεινα, ο λαός μας λιμοκτονούσε κυριολεκτικά.

Ο πρίγκιπας Βιδ, το ανδρείκελο των μεγάλων δυνάμεων, που προσορίζονταν για βασιλιάς της Αλβανίας, δεν ήταν άγνωστος στο Βορειοηπειρωτικό Ελληνισμό. Υπενθυμίζω ότι βρισκόμαστε στα 1914 και στα χωριά μας τραγουδούν.

Βούρκο, Δέλβινο και Ρίζα
που τάχετε τα παιδιά
Τάχωμε στο Μοναστήρι
πολεμάνε με το Βίδη
και με τ' άγριο Κουρβελέσι.

Η είδηση ότι στην Αλβανία φτάνει ένας ξένος ηγεμόνας με το παράξενο όνομα «Βιδ», προκάλλουσε ειρωνικά σχόλια και γέλια στον Βορειοηπειρωτικό Ελληνισμό.

Έρχεται ο Βιδ! Λέγανε χαμογελώντας. Και άλλοι τον συμβούλευαν: Πρόσεχε Βιδ, γιατί θα σου βάλουν τη βίδα !

Το όνομα του άτυχου ηγεμόνα, δίνει αφορμή στον ποιητή να στήσει ένα σατιρικό λογοπαίγνιο με τίτλο: Το ξεβίδωμα του Βιδ. Πράγματι το εύρημα είναι ευφυέστατο και απηχεί το λαϊκό αίσθημα. Το τυχοδιωκτικό εγχείρημα, η εγκαθίδρυση της μοναρχίας στην εξεγερμένη Αλβανία από τις μεγάλες δυνάμεις και κυρίως από την Αυστρία και την Ιταλία, παριστάνεται από τον ποιητή σαν απεγνωσμένη προσπάθεια να βιδώσουν στον «ένδοξο» βασιλικό θρόνο της Αλβανίας έναν ξένον ηγεμόνα.

Δεν τα κατάφεραν όμως οι Ευρωπαίοι μάστορες της πολιτικής.

Γιατί οι βίδες χάλασαν
Κι αυτός εξεβιδώθη
Και στα χελονοκαύκαλα
Τών Ιταλών εχώθη.

Εύστοχοι στίχοι που συνοφίζουν όχι μόνο την άγνοια των προστατίδων δυνάμεων για την εσωτερική κατάσταση, τον εμφύλιο που μαίνεται στην Αλβανία και τη φυγή του Γερμανού πρίγκιπα στην Ιταλία, αλλά και βαθιά γνώση του λαϊκού αισθήματος.

Είναι γνωστός ο χαρακτηρισμός του λαού μας που αποκαλεί τους Ιταλούς, χελωνάδες.

Στα τραγούδια των Βορειοηπειρωτών για το έπος του '40, το επίθετο αυτό, στολίζει συχνά τους κατακτητές.

Εάν το ποίημα θα τελείωνε ειρωνεύοντας τον ξένο ηγεμόνα, δεν θα ήταν μόνο κοντόθωρο, αλλά κάτι χειρότερο. Δεν θα ήταν καν σατιρικό ποίημα.

Ο ποιητής γνωρίζει καλά ότι ο Βίδ, δεν ήταν παρά μια μαριονέτα στα χέρια των μεγάλων δυνάμεων.

Με βαθύ οίκτο για τον ανίδεο και θύμα ηγεμόνα, ο Βορειοηπειρώτης ποιητής χωρίς να ξεφύγει από το λογοπαίγνιο και την παρήχηση του ονόματος Βίδ με τη βίδα, κατέληξε σ' ένα ευφύεστατο εύρημα που προκαλεί χαμόγελο στον αναγνώστη.

Δεν έφταιξαν καημέγε Βιδ
Οι ρόδες του Εσάτη
Που δεν εχάρηκες κι εσύ
Να μείνεις στο παλάτι.

Πλήν φταίν οι βίδες που φτιαξαν
άτεχνως στο Μιλάνο
και δεν σε βίδωσαν καλά
ο Μπέρτχολδ και ο Τζουλιάνο!

Μπέρτχολδ και Τζουλιάνο, οι δύο υπουργοί Εξωτερικών Αυστρίας και Ιταλίας, πρωτεργάτες της άδοξης εγκαθίδρυσης της μοναρχίας στην Αλβανία. Μια μοναρχία παρωδία που κράτησε μόνο έξη μήνες! Μεγάλο φιάσκο της Ευρωπαϊκής διπλωματίας, που τόσο λίγο γνώριζε την Αλβανία και τους αλβανούς. Οι «άτεχνες βίδες» της, έκαναν το θρόνο του γερμανού ηγεμόνα να τρίζει από την πρώτη μέρα.

Πράγματι βρισκόμαστε μπροστά σε ένα σπουδαίο δείγμα πολιτικής σάτιρας, όπου η γνώση της ιστορίας και η ποιητική τέχνη συνδυάζονται άριστα. Ποιός άραγε να είναι ο δημιουργός του; Πόσα θα είχε να γράφει ένας τέτοιος δημιουργός για την άχαρη εποχή 1946-1990 που έζησε ο λαός μας;

Τί κρίμα που το δημιούργημα αυτό είναι από τα ελάχιστα δείγματα σατιρικής ποίησης του τόπου μας!

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ανώνυμοι χρονογράφοι του Βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού.....	7
Η φωνή των απόκληρων	13
Δρομολόγια της ξενιτιάς.....	21
Εκλογές στη Λεσινίτσα του 1894.....	61
Μια «Μακρυγιαννική» επιστολή απ' το Πωγώνι.....	67
Μια ανοιχτή επιστολή που δεν ολοκληρώθηκε.....	74
Στο έλεος των ληστών.....	100
Πάσχα στη Δρόβιανη — Θεοφάνεια στη Δρόπολη.....	110
Η καλύβα του Αλή Μπαμπά.....	116
Ο μύλος του Μπιλιάλη.....	127
Φονικό στην Κοσοβίτσα της Δερόπολης.....	139
Ένα αξιόλογο δοκίμιο για τον λαϊκό μας πολιτισμό.....	174
Ένα Βορειοηπειρωτικό τραγούδι της ξενιτιάς.....	196
Ένα σατυρικό ποίημα αγνώστου Βορειοηπειρώτη ποιητή.....	204

Υστερα από τρία βιβλία με διηγήματα, που τον καθιέρωσαν ως πεζογράφο, ο συγγραφέας Θωμάς Στεργιόπουλος επιστρέφει στην έρευνα της παράδοσης και ιστορίας του Βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού που άρχισε χρόνια πριν με το έργο του «Η άγνωστη Ρωμιοσύνη».

Στο καινούργιο του βιβλίο δίνει φωνή στους ανώνυμους λόγιους και χρονογράφους που χάθηκαν στο σκοτάδι της τουρκοκρατίας και στο Χαλασμό που ακολούθησε τον ακρωτηριασμό του Βορειοηπειρωτικού Ελληνισμού.

Ο τίτλος «Βορειοηπειρωτικά γράμματα», δηλώνει όχι μόνο το σημαντικό αριθμό των επιστολών που αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου, αλλά και την ποιότητα των κειμένων.

Οι αναφορές σε διαχρονικά προβλήματα και πληγές του Ελληνισμού, οι αναλογίες και ομοιότητες με τη σημερινή κατάσταση και τους κινδύνους που βιώνει η Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία, κάνουν το βιβλίο ένα συγκλονιστικό ανάγνωσμα αυτογνωσίας, που μας υπενθυμίζει ότι η ιστορία και το παρελθόν δεν είναι νεκρά γράμματα.

ISBN: 978-960-9504-91-1

9 789609 504911 >